

:«

»

.

**МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
«ІНТЕРНАУКА».**

Серія: «Юридичні науки»

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ИНТЕРНАУКА».**

Серия: «Юридические науки»

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
«INTERNAUKA».**

Series: «Juridical sciences»

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

*Свідоцтво
про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
КВ № 22442-12342Р*

№ 4(9)

Київ 2018

ББК 67
УДК 34
М-43

Повний бібліографічний опис всіх статей Міжнародного наукового журналу «Інтернаука». Серія: «Економічні науки» представлено в: **НЕБ elibrary.ru; Polish Scholarly Bibliography; ResearchBib; Наукова періодика України.**

Журнал зареєстровано в міжнародних каталогах наукових видань та наукометричних базах даних: РІНЦ; Polish Scholarly Bibliography; ResearchBib; Ulrichsweb Global Serials Directory; Google Scholar; Наукова періодика України; JOURNAL FACTOR; Bielefeld Academic Search Engine (BASE); Scientific Indexing Services; Electronic Journals Library; InfoBase Index; International Institute of Organized Research; Open J-Gate; Cosmos Impact Factor; The Journals Impact Factor (JIF); CrossRef.

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

Видання включене у Перелік наукових фахових видань України,
відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України
№ 693 від 10 травня 2017 року.

Засновники:

1. Київський кооперативний інститут бізнесу та права.
2. Приватна установа «Науково-дослідний інститут публічного права».
3. Громадська організація «Міжнародна академія освіти і науки».
4. Товариство з обмеженою відповідальністю «Фінансова Рада України».

У журналі опубліковані наукові статті з актуальних проблем юридичної науки.

Для наукових працівників, викладачів, студентів юридичних спеціальностей, працівників державних установ, юридичних компаній, судів, правоохоронних органів й інших зацікавлених осіб.

Матеріали публікуються мовою оригіналу в авторській редакції.

Редакція не завжди поділяє думки і погляди автора. Відповідальність за достовірність фактів, імен, географічних назв, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікацій.

У відповідності із Законом України «Про авторське право і суміжні права», при використанні наукових ідей і матеріалів цієї збірки, посилання на авторів та видання є обов'язковими.

© Автори статей, 2018

© Міжнародний науковий журнал «Інтернаука».

Серія: «Юридичні науки», 2018

ISSN 2520-2308 = Internauka. Seria: Ūridičeskie nauki (Kiev)/Meždunarodnyj naučnyj žurnal "Internauka". Seria: Ūridičeskie nauki

Редакційна колегія

Головний редактор: **Омельчук Василь Андрійович** — доктор юридичних наук, професор (Київ, Україна)
Заступник головного редактора: **Курило Володимир Іванович** — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України (Київ, Україна)

Відповідальний редактор: **Мушенюк Віктор Васильович** — кандидат юридичних наук, доцент (Київ, Україна)

Члени редакційної колегії

Член редакційної колегії: **Арістова Ірина Василівна** — доктор юридичних наук, професор (Суми, Україна)
Член редакційної колегії: **Бондаренко Ігор Іванович** — доктор юридичних наук, професор (Братислава, Словачька Республіка)

Член редакційної колегії: **Галуцько Валентин Васильович** — доктор юридичних наук, професор, (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Гиренко Інна Володимирівна** — доктор юридичних наук, доцент (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Глушков Валерій Олександрович** — доктор юридичних наук, професор, (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Головко Олександр Миколайович** — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України (Харків, Україна)

Член редакційної колегії: **Грохольський Володимир Людвигович** — доктор юридичних наук, професор (Одеса, Україна)

Член редакційної колегії: **Єлісеєв В'ячеслав Сергійович** — доктор юридичних наук, доцент (Москва, Російська Федерація)

Член редакційної колегії: **Мустафазаде Айтєн Інглаб** — доктор юридичних наук, професор, директор Інституту права та прав людини Національної Академії Наук Азербайджану, депутат Міллі Меджлису Азербайджанської Республіки (Азербайджан)

Член редакційної колегії: **Іманлі Магомед Нагі** — доктор юридичних наук, професор (Азербайджан)

Член редакційної колегії: **Калюжний Ростислав Андрійович** — доктор юридичних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Кіндюк Борис Володимирович** — доктор юридичних наук, доктор географічних наук, професор (Тернопіль, Україна)

Член редакційної колегії: **Клемпарський Микола Миколайович** — доктор юридичних наук, професор (Кривий Ріг, Україна)

Член редакційної колегії: **Макарова Тамара Іванівна** — доктор юридичних наук, професор (Мінськ, Республіка Білорусь)

Член редакційної колегії: **Мельничук Ольга Федорівна** — доктор юридичних наук, доцент (Вінниця, Україна)

Член редакційної колегії: **Овчарук Сергій Станіславович** — доктор юридичних наук (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Остапенко Олексій Іванович** — доктор юридичних наук, професор (Львів, Україна)

Член редакційної колегії: **Пивовар Юрій Ігорович** — доктор філософії в галузі права, доцент (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Позняков Спартак Петрович** — доктор юридичних наук, доцент (Ірпінь, Україна)

Член редакційної колегії: **Світличний Олександр Петрович** — доктор юридичних наук, доцент (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Сидор Вікторія Дмитрівна** — доктор юридичних наук, професор (Чернівці, Україна)

Член редакційної колегії: **Таранова Тетяна Сергіївна** — доктор юридичних наук, професор (Мінськ, Республіка Білорусь)

Член редакційної колегії: **Самохін Анатолій Вікторович** — доктор медичних наук, професор, Заслужений лікар України (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Олійник Анатолій Юхимович** — кандидат юридичних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Панталієнко Петро Васильович** — кандидат юридичних наук, доцент, Заслужений юрист України, суддя Верховного суду України у відставці (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Хімч Ольга Миколаївна** — кандидат юридичних наук (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Легенький Микола Іванович** — кандидат педагогічних наук, доцент (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Лоредана Джані Агуїре** — доктор права, професор (Італійська Республіка)

Член редакційної колегії: **Лоренцмайєр Штефан** — доктор юридичних наук, професор (Аугсбург, Федеративна Республіка Німеччина)

Член редакційної колегії: **Фунта Растіслав** — кандидат юридичних наук, доцент (Сладковічово, Словачька Республіка)

ЗМІСТ

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Боднар Сергій Вікторович, Кузьмін Денис Леонідович, Кузьмін Дмитро Леонідович ЩОДО ОБ'ЄКТИВНИХ І СУБ'ЄКТИВНИХ ФАКТОРІВ ФОРМУВАННЯ ТА ПРИЙНЯТТЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ	7
Гончарук Степан Тихонович ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ	13
Дуліба Євгенія Володимирівна ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ	18
Ходус Галина Михайлівна ПРО НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЛОМБАРДІВ В УКРАЇНІ	24

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

Федчишин Юрій Юрійович ПРОБЛЕМИ КОНСТРУЮВАННЯ САНКЦІЙ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ, ЩО ВСТАНОВЛЮЮТЬ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПЕРЕВИЩЕННЯ ВЛАДИ АБО СЛУЖБОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ПРАЦІВНИКОМ ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ	30
---	----

ТРУДОВЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Бабіч-Касьяненко Крістіна Вікторівна ВІДОБРАЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРИНЦИПУ ЗАБОРОНИ ДИСКРИМІНАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ	39
Остапенко Леонід Олексійович ПРО ДЖЕРЕЛА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ І ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ	46

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

Вербицька Анастасія Олегівна АРХІТЕКТУРНІ ТВОРИ ЯК ОБ'ЄКТИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ. ТЕНДЕНЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ	52
---	----

CONTENTS

ADMINISTRATIVE LAW AND PROCESS; FINANCE LAW; INFORMATION LAW

- Bodnar Sergiy, Kuzmin Denis, Kuzmin Dmitry**
OBJECTIVE AND SUBJECTIVE FACTORS FORMING AND ADOPTION OF JUDICIAL DECISIONS.... 7
- Honcharuk Stepan**
LIABILITY FOR ADMINISTRATIVE OFFENCES RELATED TO CORRUPTION 13
- Duliba Yevheniia**
FEATURES OF FORMING AND REALIZATION OF FISCAL POLITICS OF THE STATE..... 18
- Khodus Halyna**
ABOUT NORMATIVELY LEGAL REGULATION OF ACTIVITIES OF LOMBARDES IN UKRAINE 24

CRIMINAL LAW AND CRIMINOLOGY; PENAL LAWS

- Fedchyshyn Yuriy**
THE PROBLEM OF DESIGNS CRIMINAL-LEGAL SANCTIONS NORM SETTING
RESPONSIBILITY FOR EXCESS OF THE AUTHORITY OR SERVICE AUTHORITIES
BY THE WORKER OF LAW-ENFORCEMENT AGENCY..... 30

LABOR LAW; SOCIAL SECURITY LAW

- Babich-Kasianienko Kristina**
DISPLAYING THE PROHIBITION'S PRINCIPLE OF DISCRIMINATION'S DISPLAYING AGAINST
PERSONS WITH DISABILITIES IN THE UKRAINE'S LEGISLATION 39
- Ostapenko Leonid**
SOURCES OF LEGAL REGULATION OF EMPLOYMENT AND LABOR MISSIONS 46

CIVIL LAW AND CIVIL PROCEDURE; FAMILY LAW; PRIVATE INTERNATIONAL LAW

- Verbytska Anastasia**
ARCHITECTURAL WORKS AS OBJECTS OF THE RIGHT OF INTELLECTUAL PROPERTY.
TRENDS AND INNOVATION 52

Боднар Сергій Вікторович
кандидат юридичних наук, доцент
Вінницький фінансово-економічний університет
Боднар Сергей Викторович
кандидат юридических наук, доцент
Винницкий финансово-экономический университет
Bodnar Sergiy
PhD in Law, Associate Professor
Vynnytsia Finance and Economics University

Кузьмін Денис Леонідович
кандидат економічних наук, юрист
Вінницький фінансово-економічний університет
Кузьмин Денис Леонидович
кандидат экономических наук, юрист
Винницкий финансово-экономический университет
Kuzmin Denis
PhD in Economics, Lawyer
Vynnytsia Finance and Economics University

Кузьмін Дмитро Леонідович
кандидат економічних наук, юрист
Вінницький фінансово-економічний університет
Кузьмин Дмитрий Леонидович
кандидат экономических наук, юрист
Винницкий финансово-экономический университет
Kuzmin Dmitry
PhD in Economics, Lawyer
Vynnytsia Finance and Economics University

DOI: 10.25313/2520-2308-2018-4-3945

**ЩОДО ОБ'ЄКТИВНИХ І СУБ'ЄКТИВНИХ ФАКТОРІВ ФОРМУВАННЯ
ТА ПРИЙНЯТТЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ**
**ОБ ОБЪЕКТИВНЫХ И СУБЪЕКТИВНЫХ ФАКТОРАХ ФОРМИРОВАНИЯ
И ПРИНЯТИЯ СУДЕБНЫХ РЕШЕНИЙ**
**OBJECTIVE AND SUBJECTIVE FACTORS FORMING
AND ADOPTION OF JUDICIAL DECISIONS**

Анотація. В статті розглянуто поняття і сутність форм і змісту судового рішення, вимоги що ставляться для їх формування і прийняття, дається характеристика, що судочинство, як будь-яка система, є об'єктивним явищем, спрямованим на реалізацію норм матеріального права. Об'єктивне право – право, як сукупність норм, на відміну від прав, що надається окремим особам (суб'єктам). Тому юридичним (суб'єктивним) правом за науковим поняттям прав людини визнаються лише ті домагання людини, які можуть бути об'єктом судового захисту, тобто, це інституційне право на рішення суду в його присудовій функції.

З аналізу наукової юридичної літератури показано, що зустрічається формальне уявлення про правотлумачення категорій об'єктивного і суб'єктивного, які розглядаються не на логіці права, а на об'єктивному критерії – практиці. В судових рішеннях існує різноманіття у визначенні понять суб'єктивні права, правосуб'єктність, суб'єкт звернень, суб'єкт розгляду справи та інші.

З точки зору диспозитивності та деліктоздатності надання можливості суб'єктом права на захист об'єктивних і суб'єктивних прав та під охороною законом інтересів. Об'єктивне і суб'єктивне розглядаються як найширша єдність протилежностей якою коли-небудь оперувала філософія.

Суб'єктивність стосовно до суб'єкта, людини, особи, пов'язана з діями суб'єкта, який відображає думки, переживання тільки одного суб'єкта, особисте. В сучасному судочинстві суб'єктивне проявляється в діалектичній протилежності суб'єктивних прав у судовій практиці і суб'єктивних юридичних обов'язків суб'єктів судового процесу виділені ознаки об'єктивних і суб'єктивних помилок судових рішень, визначено вплив об'єктивних і суб'єктивних факторів на формування і утвердження безпомилкових судових рішень.

В статті вносяться пропозиції щодо внесених змін до судового законодавства передбачити: вирішення справ в судах першої інстанції не одним суддею; перегляд судових рішень за винятковими обставинами, як різновид касаційного провадження; виділення в кодексі адміністративного судочинства спеціального розділу розгляду справ та винятковими обставинами.

Із прийняттям цих та інших рекомендацій статті до законодавчих документів на основі досліджень відкриваються нові можливості щодо захисту прав, свобод і інститутів фізичних та юридичних осіб.

Ключові слова: судове рішення, об'єктивні і суб'єктивні фактори, об'єкт, суб'єкт, апеляція, іноземні громадяни.

Анотація. В статье рассмотрены понятие и сущность форм и содержания судебного решения, требования предъявляемые для их формирования и принятия, дается характеристика того, что судопроизводство, как любая система, является объективным явлением, направленным на реализацию норм материального права. Объективное право – право, как совокупность норм, в отличие от прав, предоставляемых отдельным лицам (субъектам). Поэтому юридическим (субъективным) правом по научным понятиям прав человека признаются те притязания человека, которые могут быть объектом судебной защиты, то есть это институциональное право на решение суда в его присудебной функции.

Из анализа научной юридической литературы показано, что встречается формальное представление о правотолковании категорий объективного и субъективного, которые рассматриваются не в логике права, а на объективном критерии – практике. В судебных решениях существует многообразие в определенных понятиях: субъективные права, правосубъектность, субъект обращений, субъект рассмотрения дела и другие.

С точки зрения диспозитивности и деликтоспособности предоставление возможности субъектом права на защиту объективных и субъективных прав и под охраной законом интересов. Объективное и субъективное рассматриваются как широкое единство противоположностей, которым когда-либо оперировала философия.

Субъективность применительно к субъекту, человеку, личности, связанная с действиями субъекта, отражает мысли, переживания только одного субъекта, личное. В современном судопроизводстве субъективное проявляется в диалектической противоположности субъективных прав в судебной практике и субъективных юридических обязанностей субъектов судебного процесса выделены признаки объективных и субъективных ошибок судебных решений, определено влияние объективных и субъективных факторов на формирование и утверждение безошибочных судебных решениях.

В статье вносятся предложения по внесению изменений в судебное законодательство предусмотреть: решение дел в судах первой инстанции одним судьей; пересмотре судебных решений по исключительным обстоятельствам, как разновидность кассационного производства; выделение в кодексе административного судопроизводства специального раздела рассмотрения дел и исключительными обстоятельствами.

С принятием этих и других рекомендаций статьи в законодательных документах на основе исследований открываются новые возможности по защите прав, свобод и институтов физических и юридических лиц.

Ключевые слова: судебное решение, объективные и субъективные факторы, объект, субъект, апелляция, иностранные граждане.

Summary. The article deals with the concept and essence of the forms and content of the court decision, the requirements for their formation and adoption, is given a characteristic that the legal process, as any system, is an objective phenomenon, aimed at the implementation of the rules of substantive law. Objective law – law, as a set of rules, in contrast to the rights granted to individuals (subjects). Therefore, the legal (subjective) right under the scientific concept of human rights is recognized only those claims of a person who can be subject to judicial protection, that is, it is an institutional right to a court decision in its judicial function.

From the analysis of scientific legal literature it is shown that there is a formal representation of the interpretation of the categories of objective and subjective, which are considered not on the logic of law, but on the objective criterion – the practice. In court decisions there is a variety of defined notions of subjective rights, legal personality, subject of appeals, subject of consideration of the case, and others.

From the point of view of the dispositivity and delicacy of providing the subject with the right to protect objective and subjective rights and to protect the interests of the law. Objective and subjective are treated as the broadest unity of opposites that philosophy has ever used.

Subjectivity in relation to the subject, human, person associated with the actions of the subject, reflecting the thoughts, the experience of only one subject, personal. In modern legal proceedings, subjective manifests itself in the dialectical opposition of subjective rights in judicial practice and subjective legal obligations of subjects of the court process, identified signs of objective and subjective errors of court decisions, the influence of objective and subjective's factors on the formation and approval of irrefutable court decisions.

The article introduces proposals for amendments to the court legislation to provide for: the decision of cases in the courts of first instance, not one judge; review of court decisions in exceptional circumstances as a kind of cassation proceedings; the allocation in the code of administrative proceedings of a special section of consideration of cases and exceptional circumstances.

With the adoption of these and other recommendations of the article to the legal documents on the basis of research opens new opportunities for the protection of rights, freedoms and institutions of individuals and legal entities.

Key words: *judicial decision, objective and subjective factors, object, subject, appeal, foreign citizens.*

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Становлення України як правової держави передбачає якісно новий рівень судового захисту прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб у сфері публічно — правових відносин від порушень з боку судових органів при розгляді судових справ та при здійсненні ними владних судових функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень.

У сучасній науці судочинства багато питань потребують подальшого вдосконалення і залишаються спірними, зокрема щодо сутності та правового значення постановленого рішення. У сучасній науці українського судочинства багато питань потребують подальшого вдосконалення і залишаються спірними, зокрема щодо сутності та правового значення постановленого рішення з метою виключення з практики судочинства помилкових рішень та наукового обґрунтування об'єктивних і суб'єктивних факторів впливу на формування і прийняття судових рішень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичною основою та науковою базою дослідження стали праці таких провідних вчених у галузі процесуального права, як: В. Б. Авер'янов, А. Б. Агапов, Д. Н. Бахрах, В. М. Бевзенко, Ю. П. Битяк, А. А. Бутирський, Т. О. Гуржій, Ю. М. Козлов, І. Б. Коліушко, А. Т. Комзюк, О. Д. Крупчан, О. В. Кузьменко, Р. О. Куйбіда, Р. С. Мельник, О. М. Пасенюк, Ю. С. Педько, В. Г. Перепелюк, Л. Л. Попов, В. С. Стефанюк, В. В. Сунцов, Ю. А. Тихомиров, В. І. Шишкіна, М. Й. Штефан, С. М. Штефан.

В науковій літературі зустрічається формування уявлення про концепцію право тлумачення, об'єктивного і суб'єктивного, побудовану не на логіці права, а на об'єктивному критерії — практиці. Ця концепція суперечить розуміння права на інтуїтивному підході, що наразі є основоположним при вирішенні справ. Такий підхід притаманний кожному суді, але ефективність права безперечно не зростає, якщо його застосування відбувається за невстановленими правилами.

В літературі та в рішеннях судових інституцій існує різноманіття у визначенні понять: суб'єктивні права, об'єктивні і суб'єктивні фактори судового процесу, їх впливу на формування і прийняття помилкових, судових рішень і надати відповідні рекомендації.

Об'єктивне і суб'єктивне нерозривно пов'язані і не можуть існувати одне без одного, оскільки право одного суб'єкта не може бути реалізовано поза виконанням обов'язку другим. Об'єднує їх: спільна адміністративно-правова природа; існування в судових правовідносинах; наявність меж у поведінці; належність особам, які мають адміністративну правоздатність на адміністративну дієздатність; наявність державних гарантій. Відмінність полягає у тому, що права реалізуються в інтересах їх власника, а обов'язки в інтересах осіб; права — це міра можливої поведінки, а обов'язки — міра належної поведінки.

Нерозуміння та ігнорування суб'єктами права цих основоположних реалій в контексті прийняття недосконалих законодавчих норм, а також суб'єктивне трактування суддями, законодавчих

норм, матеріалів і подій судової справи, втілення в рішення особистих вражень суб'єктів судового процесу, зловживання іноді правом та ігнорування законів призводить, як правило, до прийняття помилкових рішень.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячена стаття; формування цілей статті полягає у з'ясуванні окремих теоретичних та практичних питань, що стосуються таких феноменальних категорій правової науки, як об'єктивні і суб'єктивні фактори впливу на формування і прийняття помилкових судових рішень.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах успішне ведення судового процесу багато в чому залежить від якості сформованих судових справ, від всебічного і глибокого судового дослідження матеріалів справи і на цій основі формування і прийняття компетентного, науково обґрунтованого, законодавчо узгодженого рішення. Особливого значення формування прийняття і реалізації судових рішень набувають в умовах демократизації суспільних відносин, послаблення командно-директивного тиску на стан справ третьої гілки влади — судової системи України, коли все більше і більше суди набувають незалежності, правової самостійності.

Відстежено, що в більшості судові органи не мають в достатній мірі науково розроблених критеріїв оцінки матеріалів будь-якої судової справи. Не існує чітких рекомендацій аналізу чинників формування глибоко продуманих, компетентно сформованих і проаналізованих рішень по судових справах, що призводять до збільшення апеляційних скарг, відміни рішень на користь відповідача, а в кінцевому рахунку — порушення права і свобод громадян.

Саме наявність колізій у правових нормах, винятки з різноманітних питань прийняття рішень є досить не рідкісним явищем. Більшість питань стосовно недоліків в оцінці якості рішень мають не виключений характер, трактування понять рішень, їх складових нерідко зводять до аналогій, а не до їх наукового трактування, оскільки всудовому законодавстві, особливо в адміністративному судочинстві, термін «судове рішення» не визначено [1].

З огляду на вищезазначене дозволяє глибше вникнути в природу і сутність винятково суспільного терміну, такого як «судове рішення» і виробити підходи внесення доповнень до законодавчих актів судочинства у трактування, ми рахуємо цього поняття:

– судове рішення — це найзагальніший процесуальний акт (документ) застосування права правосуддя, яким суд вирішує те чи інше питання;

– ухвала — письмове або усне рішення суду в залежності від судової інстанції, процесуальних питань та процедури розгляду судової справи.

На підставі аналізу та юридичного тлумачення правозахисник актів з позиції позитивного права дозволив вийти за межі закритого кола одномірних, лише юридичних явищ, і використати основи і передоснови права з визначення правових ознак категорії «судового рішення», його складових і елементів, а також динаміки розвитку.

Розкриття сутності класифікаційних ознак рішень дають методологічну основу будь-якому суду плідно виконувати процесуальні права з раціонального врегулювання різноманітних ситуацій у контексті існування багатоположних інтересів суб'єктів права та їх прояснення в законності і обґрунтуванні прийнятих судом постанов і ухвал при розгляді справ, а також для формування зводу ознак, що може бути основою інкорпорації та кодифікації судових рішень.

Дослідивши чисельність і змістовність розгляду процесуальних питань юрисдикції приходимо до висновку, що органу правосуддя та в судово-правовій науці не було єдності у поглядах щодо форми, змісту, ані щодо розгляду судових справ і оголошення рішень, вимог до нього. Ситуація пояснюється багатьма чинниками, серед яких виділяється «нетрадиційність» судового процесу, що обумовлюється також прийняттям судами різноманітних й відмінних за своєю суттю та формою процесуальних документів. За цих умов практика змушена діяти імперативним шляхом, що не завжди являється продуктивним.

В рамках нової наукової юридичної парадигми форма і зміст нами розглянута як вимога, що спроможна відкрити нову реальність, не посилаючись на старі догми, а на нову реальність дисциплінарної семантики термінологічної означеності цих понять, як вони утвердились у класичній юридичній науці і в законодавстві. Тобто, відмова від пошуку механічно-редукціоністських конституцій у процесі пізнання форми і змісту судових рішень.

В рамках нової світоглядної юридичної парадигми форму судового рішення ми розглядаємо як структуру, спосіб побудови думки судді, а зміст рішення — його сутність, внутрішню особливість. На підставі нових наукових підходів вдалось вперше виділити ознаки форми та змісту постанови, ухвали суду, їх складових частин, окремих елементів та вимог до судових рішень.

Виконуючи завдання кожного судочинства, суди, використовуючи на практиці рекомендації щодо форми, змісту судових рішень, вимог доних

мають реальний механізм, який утверджує законність у сфері публічного адміністрування, спрямовуючи діяльність органів публічної адміністрації та інших учасників публічно-правових відносин у правове русло, конкретизують вимоги законодавства і критерії правомірності дій суб'єктів правозастосування, сприяють законодавцеві у виявленні недоліків і прогалин у правовому регулюванні тієї або іншої групи публічно-правових відносин, утверджують порядок розгляду справ і прийняття законних і змістовних публічних судових актів.

Завдання будь-якого судочинства — прийняття законних і об'єктивних судових актів, які залежать від дії об'єктів і суб'єктів судового процесу і визначення впливу їх об'єктивних і суб'єктивних факторів на формування і утвердження безпомилкових судових рішень.

Доведено, що об'єктом судового права є загальні юридичні умови законотворчості, законодавства, державні нормативні правові акти, судові рішення. Суб'єкт права — це особа, група осіб, організація та інші, зокрема: індивіди (фізичні особи), серед яких виділяються: громадяни даної держави, іноземці (громадян або підданих інших держав); біпатриди (особи, що мають громадянство або підданство двох чи більше держав); апатриди (особи, що не мають громадянства жодної держави); юридичні особи: організації та об'єднання: державні (державні органи, установи, підприємстві, їх посадові особи); громадські (організації, рухи, партії, органи громадської самодіяльності населення, підприємства, установи та їх посадові особи); соціальні спільності: держава в цілому, нація; адміністративно — територіальні одиниці, виборчі округи, трудові колективи.

Виділені нами також фактори об'єктивних помилок судових рішень: законодавство на момент його створення має фіксоване значення при його прийнятті, згодом умови міняються; зростає роль законодавчих дефініцій у забезпеченні чіткості і зрозумілості правового регулювання, надані чи обмежені простором для суддівського розгляду; основні принципи права, які визначають справжні межі свободи поведінки суб'єктів судочинства права занадто абстрактно чи неадекватно закріплюються в нормах позитивного права; формування дещо ідеалістичного сприйняття законодавчими органами країни людини, її прав та свобод як суб'єктів права, що призводить до зловживання правами; поширення абсолютного розуміння суб'єктами своїх прав, а в результаті відбувається неухильне зростання кількості помилкових рішень, а також апеляційних справ. Пропонуємо

внести зміни до чинного судового законодавства і передбачити вирішення справ в судах першої інстанції не одним суддею, а судом зі складанням протоколу безпосередньо в судовому засіданні.

До суб'єктивних факторів помилок судових рішень нами віднесені такі: суди в окремих випадках без мети застосування аналогії закону посилаються на норми інших процесуальних Кодексів України, чим порушують статтю норми судового розгляду; інколи ухвалюють рішення, які ґрунтуються на обставинах, що не доведені належним чином; неправильно викладають порядок оскарження рішення, що закріплений відповідними нормами; втілення в рішеннях вражень суб'єктів судового процесу, зловживання іноді правом а й зловживання законом; суб'єктивне трактування суддями норм, матеріалів і подій судової справи (по необережності, умисно, недотримання норм, некомпетентність, непрофесійність).

Даючи характеристику касаційного провадження судових справ, особливий наголос зроблено на перегляд судових рішень за винятковими обставинами, як різновиду касаційного провадження. Проте, порушення норм матеріального чи процесуального права з боку суду саме по собі не може бути підставою для перегляду його за винятковими обставинами. Для адміністративного судочинства вироблено пропозиції упорядкування вимог до формування та прийняття рішень та виділення спеціального розділу в КАСУ розгляду судових справ за винятковими обставинами, що дало б можливість підвищення ефективності судового процесу та повноти досліджень обставин для зменшення випадків повторного розгляду судових адміністративних справ, особливо за суб'єктивними факторами судового процесу [6].

Дослідивши підстави та порядок розгляду адміністративних справ за нововиявленими обставинами прийшли до висновку, що у чинному законодавстві та сучасній теорії адміністративного процесу відсутнє узагальнене визначення нововиявлених обставин, що викликає їх різне тлумачення в теорії і практиці, в результаті це призводить до помилок при їх застосуванні. Узагальнено і виявлено про позиційно доповнити КАСУ поняттям «нововиявлені обставини» — це особливо значущі істотні відомості про факти об'єктивної дійсності раніше невідомі суду і заявнику в період провадження по справі та достовірно встановлені після прийняття адміністративного рішення для правильного вирішення судової справи. Перегляд судової справи за нововиявленими має на меті не усунення судових помилок, а лише перегляд вже

розглянутої судової справи з урахуванням обставин, про існування яких стало відомо після ухвалення судового рішення.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Визнання в Україні найвищою соціальною цінністю людини, її життя і здоров'я честі і гідності, недоторканості і безпеки започаткувало принципово нові відносини між державою та людиною. Тому з метою здійснення законних прав та свобод кожної людини державою запроваджено відповідні правові механізми, у законодавстві закріплено гарантії захисту суб'єктивних інтересів кожним суб'єктом. Поряд з іншими правовими гарантіями захисту суб'єктивних інтересів чільне місце, безумовно, належить процесуальним засобам [7].

Одним із процесуальних засобів, покликаних забезпечувати вільне здійснення громадянами України, іноземцями особами без громадянства, юридичними особами законних прав, свобод та інтересів у сфері публічно-правових відносин, є відповідне

судочинство. Остаточне правове, організаційне та функціональне становлення вітчизняного інституту судочинства відбулося із прийняттям низки нормативно-правових актів, зокрема на наш погляд основні з них, Закон України «Про судоустрій України» та кодекси судочинства України.

Із прийняттям цих та інших законодавчих документів України в юридичних та фізичних осіб відкрились нові можливості щодо захисту свої прав, свобод та інтересів у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку судових органів та державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними вимог законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень.

Викладенні міркування, певна річ є суб'єктивними й не розв'язують вичерпно існуючих проблем прийняття безпомилкових судових рішень, але сподіваємось сприятимуть подальшому розвитку наукових помилок й удосконаленню судового процесуального законодавства та судочинства України.

Література

1. Авер'янов В. Б. Нові категорії Кодексу Адміністративного судочинства України: питання наукового тлумачення / В. Б. Авер'янов // Часопис Київського університету права. — К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2010. — № 2. — С. 5.
1. Бевзенко В. М. Участь в адміністративному судочинстві України суб'єктів владних повноважень: правові засади, підстави та форми: монографія / В. М. Бевзенко. — К.: Прецедент, 2010. — 475 с.
2. Бутирський А. А. Правове регулювання принципів здійснення правосуддя в адміністративному та господарському судочинстві / А. А. Бутирський // Судова апеляція. — 2010. — № 2. — С. 33–40.
3. Використання адміністративної юстиції для судового захисту прав громадян: практичний посібник. — Дніпропетровськ: Моноліт. — 2010. — 160 с. (серія. Громадянське суспільство: досвід, професіоналізм, відповідальність).
4. Джабурія О. В. Адміністративно-юрисдикційна функція адміністративного судочинства: зміст та ознаки / О. В. Джабурія // Судова апеляція. — 2001. — № 1. — С. 62–69.
5. Адміністративне право України / Підручник 3-є видання. — К.: Юрінкомінтер, 2001. — с. 96–101.
6. Конституція України. Прийняття на п'ятій сесії Верховної Ради України. — К.: Проосвіта, 1996. — 80 с.

References

1. Aver'janov V. B. Novi kategoriji Kodeksu Administratyvnogho sudochynstva Ukrajinu: pytannja naukovogho tлумachennja / V. B. Aver'janov // Chasopys Kyjivsjkogho universytetu prava. — K.: In-t derzhavy i prava im. V. M. Koresckogho, 2010. — #2. — S. 5.
1. Bevenko V. M. Uchastj v administratyvnomu sudochynstvi -Ukrajiny sub'ektiv vladnykh povnovazhenj: pravovi zasady, pidstavy ta formy: monohrafija / V. M. Bevenko. — K.: Precedent, 2010. — 475 s.
2. Butyrsjkyj A. A. Pravove rehuljuvannja pryncypiv zdzijsnennja pravosuddja v administratyvnomu ta ghospodarsjkomu sudochynstvi / A. A. Butyrsjkyj // Sudova apeljacija. — 2010. — #2. — S. 33–40.
3. Vykorystannja administratyvnoji justyciji dlja sudovogho zakhystu prav ghromadjan: praktychnyj posibnyk. — Dni-propetrovsjk: Monolit. — 2010. — 160s. (serija. Ghromadjansjke suspiljstvo: dosvid, profesionalizm, vidpovidaljnistj).
4. Dzhaburija O. V. Administratyvno-jurysdykeijna funkcija administratyvnogho sudochynstva: zmist ta oznaky / O. V. Dzhaburija // Sudova apeljacija. — 2001. -#1. — S. 62–69.
5. Administratyvne pravo Ukrajinu / Pidruchnyk 3-e vydannja. — K.: Jurinkominter, 2001. — s. 96–101.
6. Konstytucija Ukrajinu. Prynjattja na p'jatyj sesiji Verkhovnoji Rady Ukrajinu. — K.: Proosvita, 1996. — 80 s.

Гончарук Степан Тихонович

*кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного і адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Національного авіаційного університету*

Гончарук Степан Тихонович

*кандидат юридических наук, профессор,
профессор кафедры конституционного и административного права
Учебно-научный юридический институт
Национального авиационного университета*

Honcharuk Stepan

*Candidate of Legal Sciences, Professor,
Professor of Constitutional and Administrative Law Department
Educational and Research Law Institute of National Aviation University*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ

ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА АДМИНИСТРАТИВНЫЕ ПРАВОНАРУШЕНИЯ, СВЯЗАННЫЕ С КОРРУПЦИЕЙ

LIABILITY FOR ADMINISTRATIVE OFFENCES RELATED TO CORRUPTION

Анотація. Статтю присвячено дослідженню питань адміністративної відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, аналізу юридичного складу цих правопорушень, а також процесуальних особливостей настання адміністративної відповідальності за їх вчинення.

В протидії корупції повинні бути задіяні самі різноманітні соціально-правові засоби і насамперед ефективно антикорупційне законодавство, в якому важлива роль відводиться різним адміністративно-примусовим заходам, у тому числі заходам адміністративної відповідальності. Кодекс України про адміністративні правопорушення передбачає відповідальність за цілий ряд адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, вчинення яких тягне за собою накладення адміністративних стягнень.

В статті аналізується зміст таких санкцій, досліджуються складові елементи юридичного складу цих правопорушень, зокрема їх об'єкт та об'єктивна сторона, суб'єкт та суб'єктивна сторона, а також процесуальні особливості настання адміністративної відповідальності за їх вчинення. Висловлюються окремі пропозиції щодо внесення певних змін до чинного адміністративно-деліктного законодавства. Зокрема, у статті 25 та 36 Кодексу України про адміністративні правопорушення необхідно внести відповідні зміни стосовно того, що за одне адміністративне правопорушення може бути накладено основне адміністративне стягнення або основне і одне або два додаткових адміністративні стягнення.

Ключові слова: корупція, адміністративна відповідальність, адміністративні проступки пов'язані з корупцією.

Аннотация. Статья посвящена исследованию вопросов административной ответственности за административные правонарушения, связанные с коррупцией, анализа юридического состава этих правонарушений, а также процессуальных особенностей наступления административной ответственности за их совершение.

В противодействия коррупции должны быть задействованы самые различные социально-правовые средства и прежде всего эффективное антикоррупционное законодательство, в котором важная роль отводится различным административно-принудительным мерам, в том числе мерам административной ответственности. Кодекс Украины об

административных правонарушениях предусматривает ответственность за целый ряд административных правонарушений, связанных с коррупцией, совершение которых влечет за собой наложение административных взысканий.

В статье анализируется содержание таких санкций, исследуются составляющие элементы юридического состава этих правонарушений, в том числе их объект и объективная сторона, субъект и субъективная сторона, а также процессуальные особенности наступления административной ответственности за их совершение. Высказываются отдельные предложения по внесению определенных изменений в действующее административно-деликтного законодательства. В частности, в статьи 25 и 36 Кодекса Украины об административных правонарушениях необходимо внести соответствующие изменения о том, что за одно административное правонарушение может быть наложено основное административное взыскание либо основное и одно или два дополнительных административные взыскания.

Ключевые слова: коррупция, административная ответственность, административные проступки связаны с коррупцией.

Summary. The article investigates issues of administrative liability for administrative offences related to corruption, analyses a legal composition of these offences, as well as procedural peculiarities of administrative liability for their commission.

Different social and legal means and, first of all, the effective anti-corruption legislation in which an important role is assigned to various administrative-compulsory measures, including measures of administrative liability, should be involved in counteraction to corruption. The Code of Ukraine on Administrative Offences foresees liability for a number of administrative offences related to corruption, the commission of which leads to administrative penalties.

The article analyzes the content of such sanctions, examines the constituent elements of the legal composition of these offences, in particular, their object and objective side, subject and a subjective side, as well as procedural peculiarities of the occurrence of administrative liability for their commission. Separate proposals are made regarding the introduction of certain changes to the current administrative-deliict legislation. In particular, in the articles 25 and 36 of the Code of Ukraine on Administrative Offences, it is necessary to make appropriate amendments regarding a fact that a basic administrative penalty or a basic and one or two additional administrative penalties may be given for one administrative offence.

Key words: corruption, administrative liability, administrative offences related to corruption.

Постановка проблеми. В даний час корупція є однією з найактуальніших, найгостріших проблем українського суспільства. Крім іншого, ефективна боротьба з корупцією можлива за умови належного антикорупційного законодавства, яке в Україні останнім часом значно оновилося. Зокрема, у 2014 р. в числі інших був прийнятий закон України «Про запобігання корупції» [1]. Ухвалені антикорупційні закони мають на меті комплексне реформування системи протидії корупції відповідно до міжнародних стандартів. Досить важливими при цьому є проблеми правильного і ефективного застосування оновленого антикорупційного законодавства в правоохоронній практиці. Тому питання відповідної наукової інтерпретації окремих положень згаданого законодавства та практики його застосування є досить актуальними.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженню питань застосування адміністративно-примусових засобів у сфері протидії корупції в Україні вітчизняними науковцями останнім часом приділялася увага з боку таких науковців, як Гайдук А. В. [2], Лавренюк Ю. Ф. [3], Рогульський С. С. [4], Серьогін [5], Терещук О. В. [6], Яфонкін А. О. [7] та ін. Водночас, у зв'язку зі змінами в антикорупційному законодавстві України питання правового запобігання корупції потребують додаткової теоретичної інтерпретації.

Формулювання цілей статті. Дослідження питань відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, аналіз їх юридичного складу, а також процесуальних особливостей настання адміністративної відповідальності за їх вчинення.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» корупцією визнається використання особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 цього закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей. Отже, основними ознаками корупційних проявів є корислива спрямованість таких діянь шляхом зловживання владними повноваженнями з боку спеціальних суб'єктів (насамперед осіб, уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, а також інших осіб, наділених публічно-владними повноваженнями).

Вказаним законом адміністративна відповідальність передбачена лише за правопорушення,

пов'язані з корупцією, тобто діяння, що не містять ознак корупції, але порушують встановлені антикорупційним законом вимоги, заборони та обмеження. Зокрема, главою 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі — КУпАП) передбачені наступні види адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією:

- порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 172-4);
- порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків (ст. 172-5);
- порушення вимог фінансового контролю (ст. 172-6);
- порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (ст. 172-7);
- незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень (ст. 172-8);
- невжиття заходів щодо протидії корупції (ст. 172-9 КУпАП);
- порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням (ст. 172-9-1 КУпАП).

З цими проступками безпосередньо пов'язане і правопорушення, передбачене ст. 188-46 КУпАП — невиконання законних вимог (приписів) Національного агентства з питань запобігання корупції (далі — НАЗК).

Родовим об'єктом адміністративних проступків, пов'язаних з корупцією, є сукупність відносин, що складаються у сфері забезпечення обмежень та усунення умов щодо можливих корупційних проявів. Безпосереднім об'єктом цих правопорушень, є конкретні правовідносини або певна їх сукупність у сфері запобігання та протидії корупції, на які посягає те чи інше конкретне правопорушення.

В окремих випадках безпосереднім об'єктом цих правопорушень може бути і предмет посягання, зокрема подарунки, валютні рахунки, майновий стан, інформація та ін., на що прямо вказується в окремих статтях гл. 13-А КУпАП. Антикорупційний закон подарунок визначає, як грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають або одержують безоплатно чи за ціною, нижчою від мінімальної ринкової.

З об'єктивної сторони більшість адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, вчиняється у формі протиправних дій. Ці дії можуть характеризуватися як прості, що являють собою однократну (одноактну) дію (наприклад, порушення вимог щодо врегулювання конфлікту інтересів, подання недостовірних відомостей у декларації, тощо), так і складні, які можуть проявлятися у різних формах. Зокрема,

охоплювати декілька різних дій (наприклад, порушення вимог фінансового контролю); альтернативні дії (наприклад, порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності); збірні дії (наприклад, випадки неодноразових протиправних дій, як би вони не визначались в конструкціях окремих статей — повторність, систематичність, злісність); тривалі дії при тривалих правопорушеннях, тобто такі, які почавшись з певної протиправної дії чи бездіяльності, тривають потім безперервно шляхом невиконання (порушення) певних обов'язків (наприклад, заняття державного службовця підприємницькою діяльністю); епізодично повторювані дії при продовжуваних проступках (це, наприклад, окремі випадки порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням).

Рідше цим адміністративним правопорушенням властива протиправна бездіяльність. Це, наприклад, неповідомлення про відкриття валютного рахунка (ч. 2 ст. 172-6 КУпАП); неповідомлення особою у встановлених законом випадках та порядку про наявність у неї реального конфлікту інтересів (ч. 1 ст. 172-7 КУпАП); невжиття передбачених законом заходів посадовою чи службовою особою у разі виявлення корупційного правопорушення (ст. 172-9 КУпАП); невиконання законних вимог (приписів) НАЗК щодо усунення порушень законодавства (ст. 188-46 КУпАП) та ін.

Шкідливі наслідки та їх причинний зв'язок з протиправним діянням, як факультативні ознаки об'єктивної сторони правопорушень, пов'язаних з корупцією, властиві лише окремим проступкам цієї категорії з матеріальними складами (це, наприклад, порушення встановлених обмежень щодо одержання подарунків (ст. 172-5 КУпАП) та ін.

Важливою кваліфікуючою ознакою об'єктивної сторони більшості проступків, пов'язаних з корупцією, є повторність окремих порушень, за вчинення яких особа протягом року піддавалась адміністративному стягненню. За рецидивні випадки таких порушень передбачено більш суворе адміністративне покарання порівняно з попередніми.

Для адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, передбачені насамперед спеціальні суб'єкти. Їх перелік визначено відповідними статтями КУпАП із посиланням на ст. ст. 3 та 45 Закону України «Про запобігання корупції». Це передусім особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Вина особи за вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, проявляється, як правило, у формі умислу. Мета і мотив при цьому є корисливими, але на їх кваліфікацію не впливають.

Слід зауважити, що диспозиції багатьох статей глави 13-А КУпАП є *відсильними*, тобто з метою конкретизації певних обставин правопорушення виникає необхідність звертатись до положень окремих законів (наприклад, законів «Про запобігання корупції», «Про державну службу» та ін.).

Засобами реалізації адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією, на сьогодні є штраф як основне адміністративне стягнення, а також додаткові стягнення — конфіскація та позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Розмір штрафу за ці правопорушення є досить великий — від п'ятдесяти (несвоєчасне подання декларації — ч. 1 ст. 172-6 КУпАП) до двох тисяч п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (подання завідомо недостовірних відомостей у декларації про доходи — ч. 4 ст. 172-6 КУпАП).

Аналізуючи законодавчу регламентацію застосування згаданих санкцій, слід зауважити, що відповідно до положень ст. ст. 25 та 36 КУпАП за одне адміністративне правопорушення може бути накладено основне або основне і додаткове адміністративне стягнення. Водночас, багато статей гл. 13-А КУпАП за окремі види правопорушень, пов'язаних з корупцією, (особливо при їх повторності) передбачають одночасне застосування всіх трьох видів адміністративних стягнень: і штраф, і конфіскацію, і позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. При цьому відповідно до ч. 5 ст. 30 КУпАП позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю призначається судом на строк від шести місяців до одного року, незалежно від того, чи передбачено воно в санкції статті Особливої частини Кодексу, коли з урахуванням характеру правопорушення, вчиненого за посадою, особи, яка вчинила правопорушення, та інших обставин справи суд визнає за неможливе збереження за нею права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Це положення стосується не лише будь-яких адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, вчинених посадовими особами. Коли ж позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю спеціально передбачено в санкціях статей Особливої частини КУпАП (як у нашому випадку), то це стягнення призначається судом строком на один рік (ч. 6 ст. 30 КУпАП).

Отже, у ст. ст. 25 та 36 Кодексу необхідно внести відповідні зміни стосовно того, що за одне адміні-

стративне правопорушення може бути накладено основне адміністративне стягнення або основне і одне або два додаткових адміністративні стягнення.

Встановлені і окремі процесуальні особливості настання відповідальності за адміністративні проступки, пов'язані з корупцією.

Так, протокол про вчинення такого правопорушення разом з іншими матеріалами у триденний строк з моменту його складення надсилається до місцевого загального суду за місцем вчинення правопорушення. Особа, яка склала такий протокол, одночасно надсилає його прокурору, органу державної влади, органу місцевого самоврядування, керівникові підприємства, установи чи організації, де працює особа, яка притягається до відповідальності, зазначаючи при цьому характер вчиненого проступку.

Під час провадження в справах про вчинення вказаних правопорушень, участь прокурора у розгляді справи судом є обов'язковою. При розгляді таких справ присутність особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, також є обов'язковою.

КУпАП передбачено випадки, коли встановлений 15-денний строк розгляду таких справ може призупинятися (зокрема, якщо особа умисно ухиляється від явки до суду або з поважних причин не може туди з'явитися).

Адміністративне стягнення за вчинення проступку, пов'язаного з корупцією, відповідно до ст. 38 КУпАП може бути накладено протягом трьох місяців з дня його виявлення, але не пізніше двох років з дня його вчинення.

Потрібно зауважити, що в окремі статті КУпАП, які визначають порядок провадження у справах даної категорії, також слід внести відповідні поправки, замінивши термін «адміністративне корупційне правопорушення» на «адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією» (це, зокрема, ст. ст. 257 ч. 2 і 3, 285 ч. 7 та ін.).

Висновок. Отже, застосування адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією, має окремі особливості, які потрібно враховувати як у чинному адміністративно-деліктному законодавстві, так і в практиці його застосування.

Створення сьогодні дієвої системи запобігання корупції, розроблення комплексних заходів протидії цьому негативному соціальному явищу, виявлення та подолання її соціальних передумов і наслідків є одним із пріоритетних напрямків прогресивного розвитку нашого суспільства.

Література

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. / Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2014. — № 49. — ст. 2056.
2. Гайдук А. В. Заходи адміністративного примусу у боротьбі з корупцією в Україні: Автореф. канд. дис., К.: Нац. Академія вн. справ. — 2006 р. — 12 с.
3. Лавренюк Ю. Ф. Пріоритетні напрями антикорупційної політики України / Ю. Ф. Лавренюк // Державне управління. — 2014. — № 1 (1). — С. 35–37.
4. Рогульський С. С. Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією: автореф. канд. дис., К. — 2005 р. — 14 с.
5. Серьогін С. С. Механізми попередження та протидії корупції в органах публічної влади України / К. — Юрінком Інтер. — 2010. — 210 с.
6. Терещук О. В. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення: автореф. канд. дис. / О. В. Терещук. — Одес. нац. юрид. акад. — 2000. — 14 с.
7. Яфонкін А. О. Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією серед державних службовців в Україні: Автореф. дис. на здобуття ступ. канд. юр. наук. — Ірпінь. — Нац. університет ДПС. — 2013. — 16 с.
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення / ВВР. — 1984. — Додаток до № 51. — Ст. 1122 (з наст. змінами).

References

1. Pro zapobiganya korupciyi: Zakon Ukrayiny vid 14 zhovtnya 2014 r. / Vidomosti Verhovnoyi Rady (VVR). — 2014. — no 49. — st. 2056.
2. Gajduk A. V. Zahody administratyvnogo prymusu u borotbi z korupciyeyu v Ukrayini: Avtoref. kand. dys., K.: Nacz. Akademiya vn. sprav. — 2006 r. — 12 p.
3. Lavrenyuk Yu. F. Priorytetni napryamy antykorupciynoyi polityky Ukrayiny / Yu. F. Lavrenyuk // Derzhavne upravlinnya. — 2014. — no. 1 (1). — s. 35–37.
4. Rogulskyy S. S. Administratyvno-pravovi zahody borotby z korupciyeyu: avtoref. kand. dys., K. — 2005 r. — 14 s.
5. Serogin S. S. Mehanizmy poperedzhennya ta protydiy korupciyi v organah publichnoyi vlady Ukrayiny / K. — Yurinkom Inter. — 2010. — 210 s.
6. Tereshhuk O. V. Administratyvna vidpovidalnist za korupcijni pravoporushennya: avtoref. kand. dys. / O. V. Tereshhuk. — Odes. nacz. yuryd. akad. — 2000. — 14 s.
7. Yafonkin A. O. Administratyvno-pravovi zaxody borotby z korupciyeyu sered derzhavnyx sluzhbovciv v Ukrayiny: Avtoref. dys. Na zdobuttya stup. kand. yur. nauk. — Irpin. — Nacz. universytet DPS. — 2013. — 16 s.
8. Kodeks Ukrayiny pro administratyvni pravoporushennya / VVR. — 1984. — Dodatok do no. 51. — St. 1122 (z nast. zminamy).

Дуліба Євгенія Володимирівна
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права і правосуддя
Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука

Дулиба Евгения Владимировна
кандидат юридических наук, доцент,
доцент кафедры уголовного права и правосудия
Международный экономико-гуманитарный университет
имени академика Степана Демьянчука

Duliba Yevheniia
Candidate of Law Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Department of Criminal Law and Justice
International University of Economics and Humanities
named after Academician Stepan Demianchuk

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ И РЕАЛИЗАЦИИ ФИСКАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ ГОСУДАРСТВА

FEATURES OF FORMING AND REALIZATION OF FISCAL POLITICS OF THE STATE

Анотація. Стаття присвячена розгляду особливостей формування та реалізації фіскальної політики держави. В ході дослідження основна увага акцентована на аналізі основних проблем при формуванні та реалізації фіскальної політики в Україні. Досліджуються роль прогнозування і планування дохідної частини бюджету. В результаті наукового пошуку автором виділено основні пріоритетні напрямки формування фіскальної політики та запропоновано шляхи вдосконалення фіскальної політики в Україні.

Ключові слова: фіскальна політика, бюджет, податки, бюджетна система, податкова система.

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению особенностей формирования и реализации фискальной политики государства. В ходе исследования основное внимание акцентировано на анализе основных проблем при формировании и реализации фискальной политики в Украине. Исследуются роль прогнозирования и планирования доходной части бюджета. В результате научного поиска автором выделены основные приоритетные направления формирования фискальной политики и предложены пути совершенствования фискальной политики в Украине.

Ключевые слова: фискальная политика, бюджет, налоги, бюджетная система, налоговая система.

Summary. The article is devoted to consideration of features of forming and realization of fiscal politics of the state. During research main attention is accented to analyze of main problems of forming and realization of fiscal politics in Ukraine. The prognostication and planning of profitable part of budget is examined. As a result of scientific search the author is determined the priority directions of forming of fiscal politics and the ways of perfection of fiscal politics offer in Ukraine.

Key words: fiscal politics, budget, taxes, budgetary system, tax system.

Постановка проблеми. Особливості розвитку економіки України привезло до необхідності впровадження дієвої внутрішньої політики держави, яка повинна бути спрямована на забезпечення сталого соціально-економічного розвитку України, зміцнення демократичних засад суспільного і державного життя, забезпечення верховенства права, економічної і політичної незалежності держави [1]. В умовах обмеженого фіскального простору та загрози повторення світової фінансової кризи [2, с. 9] особливої актуальності набуває розвиток фіскальної політики, значимість якої важко переоцінити. Являючи собою заходи держави щодо регулювання доходів і витрат, фіскальна політика не повною мірою реалізує свій потенціал, що зумовлює актуальність цього питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Значний внесок у розробку теоретичних та прикладних основ фіскальної політики зробили такі вітчизняні вчені як В. Андрущенко, С. Герчаківський, А. Даниленко, О. Данілов, О. Десятнюк, Я. Жаліло, Ю. Іванов, О. Кириленко, А. Крисоватий, В. Курило, А. Луцик, В. Опарін, Ц. Огонь тощо. Однак, здійснення подальших досліджень фіскальної політики набуває сьогодні актуальності з врахуванням сьогоднішніх реалій та загроз національній економіці.

Виклад основного матеріалу. Проблема належної оцінки ефективності та повноти заходів фіскальної політики завжди була об'єктом як наукових, так і суспільно-політичних дискусій, адже фіскальна політика формується на політичній арені, і це значною мірою ускладнює її використання для цілей стабілізації економіки [3, с. 182].

Сьогодні ефективна фіскальна політика є одним з найважливіших завдань держави, адже саме вона визначає основні джерела поповнення державного бюджету та напрями розподілу і використання фінансових ресурсів держави.

Постійний процес формування й реструктуризації доходів, вибору пріоритетів у здійсненні видатків бюджету та пошуку оптимальних рішень, зумовлений змінами у структурі державних фінансів, тенденцій їх розвитку та рівня виконання зобов'язань держави [4, с. 8]. Неспроможність держави виконувати фіскальну функцію (через недостатність доходів), неконтрольоване зростання державних витрат та неможливість покриття дефіциту за рахунок запозичень на прийнятних умовах [5, с. 3] вимагає від органів державної влади проведення дієвої фіскальної політики.

В цілому, основними засади фіскальної політики є:

- 1) проведення стабільної, раціональної та справедливої податкової політики, яка передбачає зни-

ження податкового навантаження на економіку з розширенням бази оподаткування;

- 2) проведення прозорої та виваженої бюджетної політики як дієвого інструменту соціально-економічного розвитку, захисту вразливих верств населення та інвестування в реальний сектор економіки для підтримки національного товаровиробника і збереження робочих місць;
- 3) проведення ефективної політики управління державним боргом;
- 4) підвищення результативності державних видатків, реалізація прозорої політики закупівель за державні кошти, яка гарантуватиме раціональне використання ресурсів;
- 5) перенесення податкового навантаження з мобільних факторів виробництва (праці та капіталу) на споживання, насамперед шкідливої для здоров'я людей продукції, ресурсні та екологічні платежі.
- 6) створення сприятливих умов для розвитку підприємництва, спрощення умов започаткування бізнесу та виходу з нього, зменшення втручання держави в економічну діяльність суб'єктів господарювання, спрощення системи отримання дозволів, зниження тиску на бізнес з боку контролюючих органів;
- 7) детінізація економіки, створення сприятливих умов для діяльності економічних агентів у легальному правовому полі [1].

Одним з найголовніших недоліків сучасної фіскальної політики є те, що її основу складає великий масив нормативно-правових актів, які досить складні у практичному застосуванні, норми яких не завжди чітко та повністю описують правила поведінки. Як результат, створюється значна кількість підзаконних нормативно-правових актів або вносяться численні доповнення до діючих нормативно-правових актів.

Враховуючи той факт, що основним джерелом формування фінансових ресурсів держави є бюджет, тому для забезпечення сталого розвитку виникає необхідність визначення довгострокових пріоритетів процесу формування та використання бюджетних ресурсів [6, с.120].

Відповідно до ст. 2 Бюджетного кодексу України бюджетні кошти являють собою належні відповідно до законодавства надходження бюджету та витрати бюджету [7]. Звідси слідує твердження про те, що доходи і видатки за змістом і призначенням функціонують неподільно, тобто йдеться мова про єдність потоків фінансових ресурсів під час формування бюджету та використання відповідних коштів для забезпечення суспільних благ та послуг населенню [4,

с. 14]. В такому контексті, важливої ролі набування формування фіскальної політики, від якої в майбутньому залежить функціонування доходів і витрат, які між собою повинні бути узгоджені і взаємопов'язані.

Відповідно до статті 9 Бюджетного кодексу України до основних джерел поповнення державного бюджету належать: податкові надходження (загальнодержавні та місцеві податки та збори), неподаткові надходження (доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності), доходи від операцій з капіталом та трансферти (кошти, одержані від інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі) [7].

Основним джерелом формування доходів бюджету є податки, тому виконання державою своїх видаткових зобов'язань, здебільшого, залежить від ефективності податкової політики [8, с. 5]. Від організації податкових відносин, адміністративного регулювання податкових відносин, від дієвого податкового контролю, адміністрування податкового боргу залежить обсяг фінансових ресурсів, що надходить до бюджету, якими потім держава може розпоряджатися для виконання своїх завдань та функцій [8, с. 7].

Крім того, важливу роль у здійсненні фіскальної політики, у бюджетному процесі відіграють прогнозування і планування доходної частини бюджету. Адже саме від якості прогнозування і планування залежить обсяг фінансових ресурсів, що залучаються для забезпечення виконання покладених на державу функцій і завдань, а результативність прогнозування та планування доходів бюджету суттєво впливає на обсяги бюджетних видатків [9, с. 7].

В Україні уже декілька років спостерігається дефіцит бюджету, коли сума видатків перевищують суми доходів. Не є винятком і Закон України «Про Державний бюджет на 2018 рік», в якому визначено доходи Державного бюджету України у сумі 917 млрд гривень, при цьому видатки — 991 млрд гривень [10]. Звідси слідує, що фіскальна політика в цілому, так і податкова політика, направлені використовувати кожну нагоду для залучення додаткових ресурсів, а головною метою оподаткування стає лише наповнення бюджету. Так, звичайно, податки забезпечують основну частину бюджетних надходжень, однак в системі оподаткування є чимало проблем, серед яких:

1) неефективна й надмірно витратна для держави й бізнесу система адміністрування податків

і зборів, що неспроможна забезпечити повноцінне наповнення державного бюджету й зниження частки тіньової економіки за одночасного дотримання балансу прав податкових органів і платників податків;

- 2) нестабільність і непередбачуваність податкової системи, що призводить до високих податкових ризиків для бізнесу й обмежує можливість середньо- і довгострокового планування;
- 3) високий рівень ухиляння від податків і нерівномірне податкове навантаження на підприємства різного розміру й окремі галузі економіки;
- 4) невиконання податковою системою функції згладжування соціальної нерівності [11].

Ухилення від сплати податків, тінізація економічних відносин призводять до посилення податкового тягаря для справних платників податків, знижуючи рівень їх сукупного добробуту та схильність до виробництва/праці чи споживання/інвестицій [12, с. 21].

Тому недивно, що сьогодні одним із найчастіше використовуваних індикаторів оцінки інтенсивності та ефективності фіскальної політики є показник податкового навантаження (чи податкового тягаря) [12, с. 9]. Впроваджуючи фіскальну політику, держава повинна узгоджувати інтереси як свої, так і платників податків. Оцінюючи ефективність оподаткування співвідношенням витрат на адміністрування податків із сумами їх фактичних надходжень до бюджету, а також обсяги та структуру податкового боргу, держава може періодично переглядати систему оподаткування (розмір ставок та інші елементи оподаткування за фіскально неефективними видами платежів) [12, с.17].

Очевидним є той факт, що інструменти фіскальної політики здійснюють безпосередній вплив на сукупний попит у країні:

- 1) збільшення державних витрат призводить до економічного зростання за рахунок підвищення попиту спочатку в державному секторі, а потім і в приватному,
- 2) зниження податків призводить до зростання попиту та пожвавлення економіки, оскільки у платників податків збільшуються доходи і вони можуть більше коштів витратити на споживання.

Однак, одночасне збільшення бюджетних видатків та зниження податків спричиняють дефіцит бюджету, тому важливу роль при використанні інструментів фіскальної політики відіграють зміна величини бюджетного дефіциту та джерела його фінансування [6, с. 122].

Ефективність фіскальної політики значною мірою визначається узгодженістю її окремих складових. Складання, розгляд і затвердження бюджетів об'єк-

тивно вимагає органічної взаємодії органів влади, основним чином, на стадії формування показників дохідної частини бюджету, адже від неї напряму залежить його видаткова частина [9, с. 22].

У цьому контексті варто зазначити, що фіскальна політика має бути спрямована в одному векторі з грошово-кредитною політикою, політикою фінансового ринку, борговою політикою. Саме ці політики не можуть існувати окремо і незалежно одна від одної, вони одночасно виступають інструментами державного регулювання економіки, спрямовані на досягнення визначених цілей соціально-економічного розвитку, забезпечення сталого розвитку економіки, довгострокової цінової стабільності, скорочення державного боргу та дефіциту бюджету тощо [6, с. 123–125]. Тому в сучасний період набуває важливого значення об'єднання цілей фіскальної та грошово-кредитної політики з ідеологією та пріоритетами соціально-економічної політики держави [13, с. 19].

Сьогодні в Україні однією з основних проблем фіскальної політики є неефективні і негнучкі видатки, слабкий фіскальний менеджмент, постійне перевищення та швидке зростання зобов'язань стосовно бюджетних ресурсів, що спричинює постійне коригування бюджету й податкового законодавства й ускладнює адміністрування й прогнозування податків. Цей факт підтверджується звітами Рахункової палати України, що здійснює контроль за находженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням. Так, у 2016 році Рахунковою палатою України виявлено порушень і недоліків при адмініструванні доходів державного бюджету, також порушень бюджетного законодавства (у тому числі нецільового), неефективного використання коштів Державного бюджету України на загальну суму 16 млрд 963,1 млн грн, з яких: — незаконне, у тому числі нецільове використання коштів становить 7 млрд 100 млн грн; — неефективне — 4 млрд 133,1 млн грн; — порушення адміністрування доходів — 5 млрд 730 млн гривень [14]. У 2017 році Рахунковою палатою виявлено аналогічних порушень і недоліків на загальну суму 23 млрд 32,4 млн гривень, з них: порушення адміністрування доходів — 10 млрд 339 млн грн; порушення бюджетного законодавства, у тому числі нецільове використання коштів становлять 6 млрд 124,6 млн грн; неефективне — 6 млрд 568,8 млн гривень [15].

Основними причинами порушень та недоліків при адмініструванні дохідної частини державного бюджету є:

1) недосконалість законодавства, що має можливість господарюючим суб'єктам застосовувати схеми мінімізації платежів до бюджету;

- 2) неналежний контроль органів державної фіскальної служби;
- 3) недоплати до бюджету за результатами фінансово-господарської діяльності;
- 4) втрати бюджету внаслідок прийняття необґрунтованих управлінських рішень;
- 5) неефективне управління коштами, внаслідок чого їх було повернуто до бюджету;
- 6) неефективне управління майном шляхом його утримання без використання [14; 15].

Таким чином, на сьогодні залишається пріоритетним завданням розроблення і впровадження ефективної фіскальної політики, запровадження дієвого механізму формування доходів бюджету, дієвого механізму розподілу і спрямування державних коштів на здійснення державних видатків з метою повноцінного виконання повноважень і функцій держави. Саме державні витрати є головним фактором, який визначає рівень податкового навантаження на економіку держави, розмір сектору загального державного управління та потреби в мобілізації фінансових ресурсів для надання суспільних благ і послуг.

Створення прозорого механізму розподілу і спрямування державних коштів стає одним з пріоритетів фіскальної політики, адже за рахунок мобілізованих ресурсів держава надає публічні блага та послуги, намагається усунути «провали» ринку та знизити рівень проблем, що виникають в економіці внаслідок як об'єктивних, так і суб'єктивних обставин. При цьому ефективно, законне і результативне витрачання бюджетних коштів зменшує потребу в залученні додаткових коштів на реалізацію відповідних соціальних чи інфраструктурних проектів [12, с. 21].

Як **висновок**, варто зазначити, що Україна прагне побудувати ефективну систему управління державними фінансами відповідно до кращої практики держав Організації економічного співробітництва та розвитку, запровадити ефективне державне стратегічне планування, адаптувати законодавства України до законодавства Європейського Союзу та Світової організації торгівлі, посилити фінансової та бюджетної дисципліни, підвищити ефективності видатків місцевих бюджетів. А все це можливо з ефективною фіскальною політикою, яка буде базуватися на розробленні і впровадженні ефективного податкового законодавства та дієвого механізму формування доходів бюджету, на підвищенні ефективності адміністрування податків; встановлення податкової справедливості для відновлення рівних умов конкуренції в економіці України; зменшення глибини соціальної нерівності [11].

Література

1. Про заходи внутрішньої та зовнішньої політики: Закон від 01 липня 2010 року № 2411-VI / Верховна Рада України URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2411-17> (дата звернення 11.06.2018)
2. Динаміка податкового навантаження в Україні в контексті реалізації податкової реформи / за ред. Т. І. Єфименко, А. М. Соколовської. К.: ДННУ «Академія фінансового управління». — 2013. — 494 с.
3. Носіков Д. М. Фіскальна політика держави: теоретико-правовий аспект / Державне будівництво та місцеве самоврядування. — 2016. — № 31. — с. 178–192.
4. Ц. Г. Огонь Бюджет: взаємозалежність зобов'язань і фінансових можливостей держави. Фінанси України. — 2. — 2012. — с. 7–18.
5. Даниленко А. І., Зимовець В. В. Теоретико-методологічні засади ризиків і загроз безпеці сектору державних фінансів. Фінанси України. — 2012. — № 10. — С. 3–19.
6. Коляда Т. А. Формування бюджетної стратегії України: теорія, методологія, практика [монографія]: Ірпінь: Університет ДФС України. — 2016. — 396 с. (Серія «Податкова та митна справа в Україні», т. 63).
7. Бюджетний кодекс України: Закон від 08 липня 2010 року № 2456-VI / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення 11.06.2018).
8. Проскура К. П. Податкове адміністрування в Україні в посткризовий період: ефективність та напрями модернізації. К.: ТОВ «Емкон». — 2014. — 376 с.
9. Зварич О. В. Податкові надходження: методологія прогнозування: монографія / О. В. Зварич. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т. — 2013. — 444 с.
10. Про Державний бюджет на 2018 рік: Закон від 07 грудня 2017 року URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2246-19> (дата звернення 11.06.2018).
11. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава від 02 червня 2010 року: Програма економічних реформ на 2010–2014 роки URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/file/docs/5/d325760.pdf?noattach=1> (дата звернення 11.06.2018).
12. Динаміка податкового навантаження в Україні в контексті реалізації податкової реформи / за ред. Т. І. Єфименко, А. М. Соколовської. — К.: ДННУ «Академія фінансового управління». — 2013. — 494 с.
13. Лютий І. О. Теоретико-методологічні засади бюджетної політики держави. Фінанси України. — 2009. — № 12. — С. 13–19.
14. Звіт Рахункової палати за 2016 рік URL: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16751480/Zvit_RP_2016.pdf (дата звернення 11.06.2018).
15. Звіт Рахункової палати за 2017 рік URL: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16755497/Zvit_RP_2017.pdf?subportal=main (дата звернення 11.06.2018).

References

1. Pro zakhody vnutrishnjoji ta zovnishnjoji polityky: Zakon vid 01 lypnja 2010 roku № 2411-VI/ Verkhovna Rada Ukrainy URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2411-17> (data zvernennja 11.06.2018).
2. Dynamika podatkovogho navantazhennja v Ukraini v konteksti realizaciji podatkovoji reformy / za red. T. I. Jefymenko, A. M. Sokolovskojji. K.: DNNU «Akademija finansovogho upravlinnja». — 2013. — 494 s.
3. Nosikov D. M. Fiskaljna polityka derzhavy: teoretyko-pravovyj aspekt/ Derzhavne budivnyctvo ta misceve samovrjaduvannja. — 2016. — № 31 — s. 178–192.
4. C. Gh. Oghonj Bjudzhet: vzajemozalezhnistj zobov'jazanj i finansovykh mozhlyvostej derzhavy. Finansy Ukrainy. — 2. — 2012. — s.7–18.
5. Danylenko A. I., Zymovec V. V. Teoretyko-metodologhichni zasady ryzykiv i zaghroz bezpeci sektoru derzhavnykh finansiv. Finansy Ukrainy. — 2012. — № 10. — S. 3–19.
6. Koljada T. A. Formuvannja bjudzhetnoji strateghiji Ukrainy: teorija, metodologhija, praktyka [monoghrafija]: Irpinj: Universytet DFS Ukrainy. — 2016. — 396 s. (Serija «Podatkova ta mytna sprava v Ukraini», t. 63).
7. Bjudzhetnyj kodeks Ukrainy: Zakon vid 08 lypnja 2010 roku № 2456-VI/ Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (data zvernennja 11.06.2018)
8. Proskura K. P. Podatkove administruvannja v Ukraini v postkryzovyj period: efektyvnistj ta naprjamy modernizaciji. K.: TOV «Emkon». — 2014. — 376 s.
9. Zvarych O. V. Podatkovi nadkhodzhenja: metodologhija proghnozuvannja: monoghrafija / O. V. Zvarych. K.: Kyjiv. nac. torgh.-ekon. un-t. — 2013. — 444 s.

10. Pro Derzhavnyj bjudzhet na 2018 rik: Zakon vid 07 ghrudnja 2017 roku URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2246-19> (data zvernennja 11.06.2018).
11. Zamozhne suspiljstvo, konkurentospromozhna ekonomika, efektyvna derzhava vid 02 chervnja 2010 roku: Proghrama ekonomichnykh reform na 2010–2014 roky URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/file/docs/5/d325760.pdf?noat-tach=1> (data zvernennja 11.06.2018).
12. Dynamika podatkovogho navantazhennja v Ukraini v konteksti realizaciji podatkovoji reformy / za red. T. I. Jefymenko, A. M. Sokolovskoji. — K.: DNU «Akademija finansovogho upravlinnja». — 2013. — 494 s.
13. Ljutyj I. O. Teoretyko-metodologichni zasady bjudzhetnoji polityky derzhavy. Finansy Ukrainy. — 2009. — № 12. — S. 13–19.
14. Zvit Rakhunkovoji palaty za 2016 rik URL: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16751480/Zvit_RP_2016.pdf (data zvernennja 11.06.2018).
15. Zvit Rakhunkovoji palaty za 2017 rik URL: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16755497/Zvit_RP_2017.pdf?subportal=main (data zvernennja 11.06.2018).

Ходус Галина Михайлівна

спеціаліст деканату

Навчально-науковий інститут права та психології

Національного університету «Львівська політехніка»

Ходус Галина Михайловна

специалист деканата

Учебно-научный институт права и психологии

Национального университета «Львовская политехника»

Khodus Halyna

Dean's Office Specialist of

Educational-Scientific Institute of Law and Psychology of

National University «Lviv Polytechnic»

ПРО НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЛОМБАРДІВ В УКРАЇНІ

О НОРМАТИВНО-ПРАВОВОМ РЕГУЛИРОВАНИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЛОМБАРДОВ В УКРАИНЕ

ABOUT NORMATIVELY LEGAL REGULATION OF ACTIVITIES OF LOMBARDES IN UKRAINE

Анотація. *Нормативно-правове регулювання діяльності ломбардів України має проблеми, що вимагають свого вирішення. Це стосується регулювання правових відносин у сфері надання фінансових послуг населенню. Залишаються не до кінця врегульованими питання організації, забезпечення і безпосередньо процедури отримання послуг. Залишаються актуальними питання відповідальності суб'єктів за порушення правил діяльності ломбардів, а також правил обслуговування клієнтів ломбардів. Ці та інші проблеми спонукали автора до проведення аналізу актуальності ломбардної діяльності, поняття «ломбардної діяльності», «правового регулювання», «механізму правового регулювання», а також на основі дослідження чинного законодавства та наукових праць автором розглянуто особливості нормативно-правового регулювання ломбардної діяльності в Україні.*

В статті надається авторське визначення поняття «правове регулювання ломбардної діяльності», під яким розуміється правовий комплекс передбачених нормами права організаційних, економічних і правових засад створення, діяльності, реорганізації і ліквідації ломбардів, їх об'єднань, порядок надання ломбардних послуг, здійснення регулятивних та наглядових функцій за діяльністю з надання цих послуг. Розкриваються його елементи та основні ознаки. Також автором представлена статистика діяльності ломбардів у 2017 році. Розглянуто обсяг активів ломбардів, види застав, сума наданих фінансових кредитів під заставу та сума погашених фінансових кредитів. Автор акцентує увагу на прийнятті основного закону, який би регулював діяльність ломбардів безпосередньо.

Ключові слова: *ломбард, ломбардна діяльність, правове регулювання, механізм правового регулювання.*

Аннотация. *Нормативно-правовое регулирование деятельности ломбардов Украины имеет проблемы, требующие своего решения. Это касается регулирования правовых отношений в сфере предоставления финансовых услуг населению. Остаются не до конца урегулированными вопросы организации, обеспечения и непосредственно процедуры получения услуг. Остаются актуальными вопросы ответственности субъектов за нарушение правил деятельности ломбардов, а также правил обслуживания клиентов ломбардов. Эти и другие проблемы побудили автора к проведению анализа актуальности ломбардной деятельности, понятие «ломбардной деятельности», «правового регулирования», «механизма правового регулирования», а также на основе исследования действующего законодательства и научных трудов автором рассмотрены особенности нормативно-правового регулирования ломбардной деятельности в Украине.*

В статье приводится авторское определение понятия «правовое регулирование ломбардной деятельности», под которым понимается правовой комплекс предусмотренных нормами права организационных, экономических и правовых основ создания, деятельности, реорганизации и ликвидации ломбардов, их объединений, порядок предоставления ломбардных услуг, осуществление регулятивных и надзорных функций за деятельностью по предоставлению этих услуг. Раскрываются его элементы и признаки. Также автором представлена статистика деятельности ломбардов в 2017 году. Рассмотрены объем активов ломбардов, виды залогов, сумма предоставленных финансовых кредитов под залог и сумма погашенных финансовых кредитов. Автор акцентирует внимание на принятии основного закона, который бы регулировал деятельность ломбардов напрямую.

Ключевые слова: ломбард, ломбардная деятельность, правовое регулирование, механизм правового регулирования.

Summary. Regulatory and legal regulation of the activities of pawnshops in Ukraine has problems that require its solution. This concerns the regulation of legal relations in the field of providing financial services to the population. The questions of organizing, providing and directly the procedure of obtaining services are not completely resolved. The actual issues of responsibility of the entities for violating the rules of the activity of pawnshops, as well as the rules of servicing the pawnshops clients remain. These and other problems prompted the author to analyze the relevance of the pawnshop activity, the concept of «pawnshop activity», «legal regulation», «the mechanism of legal regulation», as well as on the basis of the study of current legislation and scientific works, the author considered the peculiarities of regulatory and legal regulation of the pawnshop activity in Ukraine.

The author's definition of the concept of «legal regulation of pawnshop activity» is provided in the article, which means the legal complex of the legal, organizational, economic and legal foundations for the establishment, operation, reorganization and liquidation of pawnshops, their associations, the procedure for the provision of pawnshop services, the implementation of regulatory and supervisory functions for the provision of these services. Its elements and main features are revealed. Also, the author presents the statistics of the activity of pawnshops in 2017. The volume of pawnshops' assets, types of mortgages, the amount of collateralized financial loans and the amount of repayments of financial loans are considered. The author focuses on the adoption of a basic law that would regulate the activity of pawnshops directly.

Key words: pawnshop, pawnshop activity, legal regulation, mechanism of legal regulation.

Постановка проблеми. Ломбардна діяльність в Україні є достатньо прогресивним інструментом в сфері надання фінансових послуг.

Враховуючи негативне економічне становище населення України, все частіше громадяни звертаються за наданням фінансових послуг до таких ломбардів.

Метою дослідження є з'ясування та аналіз особливостей ломбардної діяльності на засадах сучасного нормативно-правового регулювання.

Стан дослідження. На сьогоднішній день ломбардна діяльність стає більш поширеною і доступною серед населення нашої держави в різних її проявах. Все частіше укладаються договори фінансового кредиту та договори застави ломбардами з громадянами в якості позичальників, все частіше на ринку праці відкриваються вакансії працівників ломбарду у зв'язку з високими темпами розвитку мереж існуючих ломбардів та створення нових ломбардних установ.

При аналізі даної проблеми ми використали ряд положень чинного національного законодавства та наукові праці Авраменка Л. В., Білозьорова Є. В., Власенка В. П., Горова О. Б., Гусарева С. Д., Завального А. М., Зайчука О. В., Заяць Н. В., Копиленка О. Л., Ксьондза С. М., Маслій Н. Д., Олійника А. Ю., Оніщенко Н. М., Петришина О. В., Слюсаренка О. Л., Степанової Г. Є., Тихомиро-

ва О. Д., Цвіка М. В., Шемшученка Ю. С., що сприяло висвітленню даної проблеми.

Виклад основних положень. На сьогоднішній час розвиток ломбардної діяльності характеризується помітним зростанням кількості ломбардних установ та якістю їхнього обслуговування. Ломбарди збільшують свою конкурентоспроможність поряд з іншими суб'єктами, які діють на ринку фінансових послуг. Збільшення конкурентоспроможності між ломбардами сприяє поліпшенню якості фінансових послуг для населення та розширення їх різноманітності, викликає зацікавленість у клієнтів фінансових послуг ломбардів та висуває ломбардам істотно нові умови щодо рівня обслуговування клієнтів.

В останні роки у сфері кредитування в Україні відбулися зміни, які створили сприятливі умови розвитку для ломбардної діяльності в Україні. Це пов'язано перш за все з тим, що банки зазнавали значних збитків, в тому числі, коли протягом 2014–2018 років закрилось значна кількість банків припинили свою діяльність, а більшість кредитних спілок згорнули свою діяльність, і як наслідок саме ломбарди як окремий сегмент фінансового ринку почав набирати оберти своєї діяльності. За статистичними даними, послугою ломбарду щороку користується більше п'яти мільйонів людей в Україні. Даний вид

діяльності власникам ломбардів приносить досить серйозний фінансовий дохід, а населенню — задоволення потреби в коштах швидко та без складної процедури оформлення кредиту [1, с. 154].

Як показали дослідження в перспективі, діяльність небанківських кредитних установ, зокрема, ломбардів може відігравати вагомую роль у функціонуванні ринку фінансових послуг, оскільки вони є перспективними внутрішніми інвесторами, утворюють альтернативний банківському сектору сегмент, чим забезпечують розвиток конкурентного середовища на ринку кредитних ресурсів [2, с. 76–77].

В Україні складається ситуація, коли величезний сегмент фінансового ринку, який займають ломбарди, практично не регулюється на законодавчому рівні (зазначена сфера наразі регулюється лише підзаконними актами та загальними нормативними актами). Крім того, вбачається очевидним недостатній рівень захищеності на рівні закону прав та інтересів фізичних осіб — клієнтів ломбардів.

Сучасне правове регулювання ломбардної діяльності залишається невизначеним, адже відсутній єдиний нормативно-правовий акт, який би регулював створення та функціонування ломбардної діяльності.

Лише в проекті Закону України «Про ломбарди та ломбардну діяльність» зазначено, що ломбардна діяльність — це надання ломбардами фінансових кредитів та надання інших послуг, визначених цим Законом [3].

Ломбардна діяльність полягає у наданні фінансових та супутніх послуг.

До фінансових послуг ломбардної діяльності відносять:

- надання фінансових кредитів за рахунок власних коштів;
- надання фінансових кредитів за рахунок залучених коштів.

До супутніх послуг ломбардної діяльності належать:

- оцінка заставленого майна відповідно до чинного законодавства та/або умов договору;
- надання посередницьких послуг зі страхування предмета застави на підставі агентського договору зі страховою компанією;
- реалізація заставленого майна відповідно до чинного законодавства та/або умов договору [4].

Ломбардна діяльність з надання фінансових кредитів за рахунок залучених коштів підлягає ліцензуванню згідно із законодавством.

Правове регулювання в юридичній літературі розглядають як одне з центральних і всеохоплюючих правових явищ. Воно переслідує мету впорядкування

та вдосконалення суспільних відносин, без чого в суспільстві неможливий правопорядок і законність, нормальний ритм життя та спокій громадян [5, с. 254].

Правове регулювання (від латинської *regulare* — спрямовувати, впорядковувати) — один із основних засобів державного впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування в інтересах людини, суспільства і держави [6, с. 715].

В Сучасній правовій енциклопедії зазначено, що правове регулювання — здійснюваний державою за допомогою всіх юридичних засобів владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони й розвитку, а також вплив на поведінку та свідомість громадян шляхом проголошення їх прав та обов'язків, встановлення певних дозволів та заборон, затвердження певних правових актів [7, с. 251].

М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко характеризують правове регулювання як здійснюваний за допомогою юридичних засобів процес упорядкування суспільних відносин з метою забезпечення певної сукупності соціальних інтересів, які вимагають правового гарантування [8, с. 208]. Вчені, такі як, С. Д. Гусарев, А. Ю. Олійник, О. Л. Слюсаренко, визначають правове регулювання як форму владного юридичного впливу на суспільні відносини, що здійснюється державою за допомогою всіх правових засобів з метою їх упорядкування, закріплення і забезпечення [9, с. 192].

Правове регулювання ломбардної діяльності — це правовий комплекс передбачених нормами права організаційних, економічних і правових засад створення, діяльності, реорганізації і ліквідації ломбардів, їх об'єднань, порядок надання ломбардних послуг, здійснення регулятивних та наглядових функцій за діяльністю з надання цих послуг.

Правове регулювання ломбардної діяльності на сьогодні має фрагментарний характер. Правові норми, які мають пряме відношення до регулювання відносин у сфері ломбардної діяльності, розосереджені по різних нормативно-правових актах. Немає єдиного закону, який би регулював дану діяльність.

Державний контроль ломбардної діяльності проводить Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, яка підпорядкована Президенту України, підзвітна Верховній Раді України.

Правове регулювання ломбардної діяльності здійснюється за допомогою певного правового механізму.

Механізм правового регулювання — це сукупність правових засобів, узятя в єдності, за допомогою яких держава здійснює правовий вплив на конкретні

суспільні відносини з метою їх упорядкування та розвитку [5, с. 261].

Головними складовими цього механізму є: а) норми права, зафіксовані в законах та інших правових актах, якими визначається модель можливої та необхідної поведінки суб'єктів суспільних відносин (норми права — основа механізму правового регулювання); б) юридичні факти, тобто конкретні життєві обставини, з якими пов'язані виникнення, зміна чи припинення правових відносин; в) власне правові відносини, тобто суспільні відносини, опосередковані нормами права; г) акти реалізації прав та обов'язків суб'єктів суспільних відносин, тобто дії цих суб'єктів у межах приписів відповідних правових норм; д) правові санкції щодо порушників норм права [6, с. 715].

Норма права являє собою обов'язкове правило поведінки, яке поширюється на певне коло осіб, суб'єктів ломбардної діяльності, визначає зміст надання послуг, встановлює за яких обставин особа має керуватися правилом поведінки.

Норма права набуває своє вираження в нормативно-правових актах, які слугують нормативною базою механізму правового регулювання ломбардної діяльності.

Основою правового регулювання ломбардної діяльності в Україні є: Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, закони України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 року, «Про заставу» від 02 жовтня 1992 року, Закону України «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 року та інші нормативно-правові акти. Важливим нормативно-правовим актом є Положення «Про порядок надання фінансових послуг ломбардами» від 26 квітня 2005 р. № 3981, де зазначені основні засади діяльності ломбардів. Доцільно було б прийняти основний закон для регулювання відносин у сфері ломбардної діяльності, який би визначав мету, завдання, організаційні, правові, економічні засади створення та діяльності ломбардів, її правовий статус, а також здійснення наглядових, регуляторних функцій за діяльністю ломбардів.

Юридичні факти є необхідною умовою виникнення, зміни або припинення правових відносин у сфері ломбардної діяльності.

Юридичні факти повинні (у нашому випадку, надання фінансової послуги), обов'язково бути зафіксованими, оформленими у встановленому порядку, викликати передбачені законом правові наслідки.

Правовідносини в механізмі правового регулювання визначають конкретне коло осіб, на яких поширюється дія норм права в певний момент; закріплюють конкретну поведінку, якої повинні або

можуть додержуватися особи; слугують умовою для можливого приведення в дію спеціальних юридичних засобів (прокуратурою, судом, поліцією) з метою забезпечення суб'єктивних прав, обов'язків, відповідальності [5, с. 263].

Правові відносини в сфері ломбардної діяльності за галузевою приналежністю можуть бути: цивільно-правові, адміністративно-правові (а на їх стику і господарсько-правові), кримінально-правові, кримінально-процесуальні.

Цивільно-правові відносини при здійсненні ломбардної діяльності пов'язані з наданням кредиту та укладанні цивільних договорів. Так, при наданні кредиту ломбардом та фізичною особою укладаються договір про надання фінансового кредиту та договір застави майна.

Коли мова йде про адміністративно-правові відносини, то йдеться про умови створення, реєстрацію ломбардних установ, порядок надання ліцензії для здійснення ломбардної діяльності, державне регулювання відповідними органами влади.

Позитивною стороною діяльності ломбардних установ є надання швидких та спрощених кредитів, що зменшує економічну напругу в суспільстві. Але з іншої сторони зумовлює кримінально-правові ризики. Бувають випадки, що ломбардні установи приймають під заставу незаконно придбані речі та виставляють їх на реалізацію.

Діяльність ломбарду, як вже вказувалося вище, можна умовно розділити на діяльність з надання фінансових та супутніх послуг. Відповідно, надання фінансових послуг щодо видачі кредитів за рахунок власних коштів та таких супутніх послуг як оцінка заставленого майна та посередницькі послуги зі страхування предмета застави не підлягають ліцензуванню. А що стосується надання ломбардом фінансових кредитів за рахунок залучених коштів та реалізації ломбардом заставленого майна (виробів з дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння), яке не викуплене заставодавцями, то ці види діяльності ломбарду підлягають ліцензуванню. Законодавством передбачено вимоги та порядок здійснення такої процедури. Таким чином ломбардні установи здійснюють реалізацію актів прав та обов'язків.

Застосування правових санкцій щодо порушення законів та інших нормативно-правових актів, що регулюють діяльність з надання фінансових послуг, здійснюється Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.

Так, відповідно до ст. 41 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», Національна комісія, що

здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, застосовує до учасників ринків фінансових послуг (крім споживачів фінансових послуг) штрафні санкції за:

- 1) провадження діяльності на ринках фінансових послуг, для якої законом встановлені вимоги щодо одержання ліцензії та/або реєстрації, без відповідної ліцензії та/або реєстрації — у розмірі від 1000 до 10000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- 2) неподання, несвоєчасне подання або подання за відомо недостовірної інформації — у розмірі від 100 до 2000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- 3) ухилення від виконання або несвоєчасне виконання розпорядження, рішення національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, про усунення порушення щодо надання фінансових послуг — у розмірі від 100 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [10].

Рішення національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, про застосування штрафних санкцій може бути оскаржено в суді.

Штрафи, накладені національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, стягуються у судовому порядку.

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, оприлюднила основні показники діяльності ломбардів у 2017 році. Станом на 31.12.2017 до Державного реєстру фінансових установ було внесено інформацію про 415 ломбардів, що на 41 установу (або на 9,0 %) менше порівняно з відповідною датою 2016 року (станом на 31.12.2016—456 ломбардів). Такі показники, як сума наданих фінансових кредитів під заставу та сума погашених фінансових кредитів, зменшились на 2,0 % та 0,1 % відповідно, а кількість наданих фінансових кредитів під заставу збільшилась на 2,4 %. Показник кількості договорів, погашених за рахунок майна, наданого в заставу збільшився на 21,0 %. Середньозважена річна процентна ставка за фінансовими кредитами ломбардів за 2017 рік становить 189,3 % (2016 рік — 197,7 %). Важливим показником, який характеризує ринок послуг ломбардів, є показник їх фінансового стану [11].

Обсяг активів ломбардів виріс на 13,4 % (446,0 млн грн.) порівняно з аналогічним періодом минулого року та станом на 31.12.2017 становить 3763,7 млн грн. Власний капітал ломбардів становить 1648,5 млн грн., що на 11,3 % (166,9 млн грн.) більше, ніж станом на 31.12.2016. Станом

на 31.12.2017 нерозподілений прибуток становить 504,2 млн грн., порівняно з відповідним періодом 2016 року він збільшився на 21,4 % (88,9 млн грн.). Обсяг дебіторської заборгованості станом на 31.12.2017 збільшився на 8,6 % (до 2857,7 млн грн.) порівняно з відповідною датою попереднього року. Станом на 31.12.2017 резервний капітал та статутний капітал зросли на 27,0 % та 8,2 % порівняно з аналогічною датою 2016 року та відповідно становлять 61,6 та 1352,4 млн грн. [11].

Ломбарди обирають для застави найбільш ліквідне майно. В обсязі наданих фінансових кредитів за видами застави найбільшу питому вагу займають фінансові кредити під заставу виробів із дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння — 77,9 % (12771,6 млн грн.). Порівняно з 31.12.2016 даний показник зменшився на 6,3 % від загального обсягу виданих кредитів. Фінансові кредити видані під заставу побутової техніки за 2017 рік збільшились на 16,9 % (514,1 млн грн.) порівняно з відповідним періодом 2016 року. Обсяг фінансових кредитів під заставу автомобілів зменшився на 31 % (3,4 млн грн.), а обсяг фінансових кредитів під заставу нерухомості продемонстрував зменшення на 71,7 % (7,5 млн грн.) [11].

Ломбарди залишаються одним із найбільш консервативних і стабільних фінансових інститутів для фізичних осіб — вони орієнтовані на видачу дрібних та короткострокових кредитів. Ломбарди надають фінансові кредити під заставу, середній розмір яких за 2017 рік становить 1340,5 грн. Помітна тенденція до спаду обсягу виданих кредитів за 2017 рік на 2 %, в той час як середній розмір кредиту зменшився на 4,2 % [11].

У звіті Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, зауважується, що на 100 ломбардів, перших за обсягом наданих фінансових кредитів (ТОР 100), припадає 95,9 % від загального обсягу кредитів та 93,8 % від загальних активів. При цьому, на частку 3 ломбардів, перших за обсягом наданих кредитів, припадає 31,9 % від загального обсягу наданих кредитів і 24,6 % всіх активів ломбардів [11].

У господарській діяльності ломбардів зменшується питома вага залучених кредитів від банків на 3,4 в.п. (до 59,9 млн грн.). Обсяг залучених коштів від юридичних осіб (крім банків) порівняно з відповідним періодом минулого року зменшився на 0,8 в.п. (до 86,9 млн грн.). Питома вага залучених коштів від фізичних осіб збільшилася на 4,2 в.п. (до 21,4 млн грн.) [11].

Висновок. З урахуванням економічних негараздів, недостатнього соціального забезпечення населення України ломбардна діяльність в значній

мірі сприяє вирішенню питань в частині надання фінансових послуг населенню.

Легкість і відносна прозорість в отриманні позик, враховуючи пакет документів, необхідних для її надання і час її отримання, все частіше викликає

у громадян попит відносно звернення до ломбарду для отримання відповідної послуги.

Ломбардна діяльність являється конкурентноздатною альтернативою банківському кредитуванню.

Література

1. Ксьондз С. М. Діяльність ломбардів як учасників ринку цінних паперів. Вісник Хмельницького національного університету. — 2013. — № 6. — Т. 2. — С. 154–159.
2. Маслій Н. Д., Степанова Г. Є. Державна підтримка ломбардної діяльності в Україні: проблеми та перспективи. Збірник матеріалів 71-ої студентської наукової конференції. — 2015. — С. 76–79.
3. Проект Закону України «Про ломбарди і ломбардну діяльність» поданий 20 січня 2015р. № 1800. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53640
4. Положення про порядок надання фінансових послуг ломбардами затверджене розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 26 квітня 2005 р. № 3981. Офіційний вісник України. — 2005. — № 21. — Ст. 1146.
5. Білозьоров Є. В., Власенко В. П., Горова О. Б., Завальний А. М., Заяць Н. В. Теорія держави та права: навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. К.: НАВС, Освіта України. — 2017. — 320 с.
6. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. 2-ге вид., переробл. і доповн. К.: «Юридична думка». — 2012. — 1020 с.
7. Зайчук О. В., Копиленко О. Л., Оніщенко Н. М. Сучасна правова енциклопедія / за заг. ред. О. В. Зайчука; Ін-т законодавства Верхов. Ради України. К.: Юрінком Інтер. — 2010. — 384 с.
8. Цвік М. В., Петришин О. В., Авраменко Л. В. Загальна теорія держави і права: [підруч.] / за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Х.: Право. — 2009. — 584 с.
9. Гусарєв С. Д. Теорія права і держави: [навч. посіб.] / Гусарєв С. Д., Олійник А. Ю., Слюсаренко О. Л. К.: Всеукр. асоціація видавців «Правова єдність». — 2008. — 270 с.
10. Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001 р. № 2664-III. Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 1. — Ст. 1.
11. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL: <https://www.nfp.gov.ua>

References

1. Ks'ondz S. M. Diyal'nist' lombardiv yak uchasnykiv rynku tsinnykh paperiv [Activities of pawnshops as participants in the securities market]. Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu. — 2013. — vol. 2. — pp.154–159.
2. Masliy N. D., Stepanova H. Ye. Derzhavna pidtrymka lombardnoyi diyal'nosti v Ukraini: problemy ta perspektyvy [State support of lombard activity in Ukraine: problems and prospects]. Zbirnyk materialiv 71-oyi student's'koyi naukovoyi konferentsiyi. — 2015. — pp. 76–79.
3. Proekt zakonu Ukrayiny «Pro lombardy i lombardnu diyal'nist'». Available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53640
4. Regulation on the procedure of providing financial services pawnshops approved by the State Commission for Regulation of Financial Services Ukraine on April 26. — 2005.
5. Biloz'orov Ye. V., Vlasenko V. P., Horova O. B., Zaval'nyy A. M., Zayats' N. V. Teoriya derzhavy ta prava [Theory of state and law], Kyiv, NAVS, Osvita Ukrayiny Publ. — 2017. — 320 p.
6. Shemchushenko Yu. S. Velykyy entsyklopedychnyy yurydychnyy slovnyk [Great Encyclopedic Dictionary of Law], Kyiv, Yurydychna dumka Publ. — 2012. — 1020 p.
7. Zaychuk O. V., Kopylenko O. L., Onishchenko N. M. Suchasna pravova entsyklopediya [Modern Legal Encyclopedia], Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv, Yurinkom Inter Publ. — 2010. — 384 p.
8. Tsvik M. V., Petryshyn O. V., Avramenko L. V. Zahal'na teoriya derzhavy i prava [General theory of state and law], Kharkiv, Pravo Publ. — 2009. — 584 p.
9. Husaryev S. D. Teoriya derzhavy ta prava [Theory of state and law], Kyiv, Vseukrayins'ka asotsiatsiya vydavtsiv «Pravova yednist'» Publ. — 2008. — 270 p.
10. About financial services and State Regulation of Financial Services Law of Ukraine on July 12. — 2001.
11. Ofitsiyyny sayt Natsional'noyi komisii, shcho zdiysnyuye derzhavne rehulyuvannya u sferi rynkiv finansovykh posluh. Available at: <https://www.nfp.gov.ua>

Федчишин Юрій Юрійович

*аспірант кафедри кримінального права і криминології
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Федчишин Юрій Юрьевич

*аспірант кафедри уголовного права и криминологии
Львовского национального университета имени Ивана Франка*

Fedchyshyn Yuriy

*Phd Student of the
Department of Criminal Law and Criminology of the
Ivan Franko National University of Lviv*

DOI: 10.25313/2520-2308-2018-4-3896

**ПРОБЛЕМИ КОНСТРУЮВАННЯ САНКЦІЙ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ
НОРМ, ЩО ВСТАНОВЛЮЮТЬ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПЕРЕВИЩЕННЯ
ВЛАДИ АБО СЛУЖБОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ПРАЦІВНИКОМ
ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ**

**ПРОБЛЕМЫ КОНСТРУИРОВАНИЯ САНКЦИЙ УГОЛОВНО-ПРАВОВЫХ
НОРМ, УСТАНОВЛИВАЮЩИХ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА ПРЕВЫШЕНИЕ
ВЛАСТИ ИЛИ СЛУЖЕБНЫХ ПОЛНОМОЧИЙ РАБОТНИКОМ
ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОГО ОРГАНА**

**THE PROBLEM OF DESIGNS CRIMINAL–LEGAL SANCTIONS NORM
SETTING RESPONSIBILITY FOR EXCESS OF THE AUTHORITY OR SERVICE
AUTHORITIES BY THE WORKER OF LAW-ENFORCEMENT AGENCY**

Анотація. Здійснено комплексний науковий аналіз санкцій ст. 365 КК України через призму правил конструювання кримінально-правових санкцій. Виявлено недоліки в їх побудові та запропоновано шляхи усунення цих недоліків. Проаналізовано кримінальне законодавство низки країн, що встановлює відповідальність за гіяння, які з об'єктивної сторони полягають у перевищенні влади, службових повноважень. Зокрема, автор наголошує на важливість врахування досвіду зарубіжних країн, називає відповідні положення кримінальних кодексів зарубіжних країн, аналізує та застосовує порівняльно-правовий метод, який надає можливість вдосконалити національне право зважаючи на світові тенденції розвитку кримінального законодавства.

Ключові слова: перевищення влади, зловживання владою, правила конструювання кримінально-правових санкцій, кримінальна відповідальність.

Аннотация. Осуществлен комплексный научный анализ ст. 365 КК Украины на основании правил конструирования санкций уголовно-правовых норм. Выявлены недостатки в их структуре и предложены пути совершенствования указанных санкций. Проанализировано уголовное законодательство ряда зарубежных стран, которые предусматривают ответственность за деяния, которые с объективной стороны заключаются в превышении власти, служебных полномочий. В частности, автор отмечает важность учета опыта зарубежных стран, называет соответствующие положения уголовных кодексов зарубежных стран, анализирует и использует сравнительно-правовой метод, который позволяет совершенствовать национальное право учитывая мировые тенденции развития уголовного законодательства.

Ключевые слова: превышение власти, злоупотребление властью, правила конструирования уголовно-правовых санкций, уголовная ответственность.

Summary. A complex scientific analysis of sanctions under the Article 365 CCU is analysed in terms of the criminal (penal) sanctions. The gaps in their structure were found and ways of their improvement were suggested. The criminal law of countries that establishes responsibility for actions namely the abuse of power, official powers. In particular, the author points out the importance of foreign countries' experience; reveals relevant provisions of foreign countries' criminal codes, analyzes and applies comparative method which gives possibility to improve national law taking into account global tendencies in the development of criminal law.

Key words: exceeding of authority, abuse of power, rules for designing criminal sanctions, criminal liability.

Постановка проблеми. За сучасних умов, коли відбувається реформування судової системи та системи правоохоронних органів, особливого значення набуває питання посилення авторитету органів державної влади, а отже, і протидії злочинам у сфері службової діяльності.

В кримінальному законі передбачено систему механізмів (як обов'язкових, так і факультативних), спрямованих на забезпечення призначення законного, індивідуального, справедливого, гуманного та достатнього покарання винному для досягнення мети передбачена ч. 2 ст. 50 КК України. Водночас кожен із цих механізмів нерозривно пов'язаний із санкцією кримінально-правової норми. Причому переважна більшість із них забезпечується лише в межах видів і розмірів покарань, передбачених цією санкцією. Проте на практиці для призначення покарання за будь-який злочин (в тому числі за перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу) вирішальне значення має санкція кримінально-правової норми. Від визначених у ній виду та розміру покарання залежить встановлення ступеня тяжкості конкретного злочину, оцінка його суспільної небезпеки судом, визначення виду, розміру покарання та меж його індивідуалізації тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні в Україні існує низка наукових досліджень, присвячених проблемам кримінальної відповідальності за перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу. Зокрема, ці питання розглядали у своїх працях, в рамках розгляду питань про кримінальну відповідальність за злочини у сфері службової діяльності такі науковці як П. П. Андрушко, С. В. Гізимчук, Ю. В. Гродецький, Н. Н. Дьяченко, З. А. Загинець, К. П. Задоя, О. О. Кваша, В. М. Киричко, М. Й. Коржанський, Р. Л. Максимович, О. А. Мартиненко, В. В. Марчук, М. І. Мельник, В. О. Навроцький, А. В. Савченко, А. Ю. Смирнов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін, М. І. Хаврюнюк, П. С. Яни, Н. В. Янюк, В. В. Ярош та інші.

Варто зазначити, що існує монографічне дослідження Т. І. Слуцької «Кримінальна відповідальність за перевищення влади або службових

повноважень» (2010 р.) в якому розглянуті питання, пов'язані з конструюванням санкцій у нормах передбачених ст. 365 КК України. Автор висловила низку пропозицій щодо вдосконалення видів покарання, що передбачаються за вчинення перевищення влади або службових повноважень [2, с. 6–7].

Зокрема, з цієї проблематики є дисертаційні дослідження: В. В. Яроша «Кримінально-правові санкції за злочини у сфері службової діяльності» (2015), К. П. Задоя «Кримінальна відповідальність за перевищення влади або службових повноважень (ст. 365 КК України)» (2009 р.). В. В. Ярош у власних дослідженнях здійснив всебічний аналіз кримінально-правових санкцій, що стосуються злочинів у сфері службової діяльності та висловив низку пропозицій щодо вдосконалення санкцій відповідних норм [19, с. 171–174]. В свою чергу К. П. Задоя у власних дослідженнях дійшов до висновку про необхідність пом'якшення санкцій, передбачених всіма частинами ст. 365 КК України, наголошуючи на надмірній їх суворості. Автор, вивчаючи тенденції судової практики України, наголошує, що найчастіше альтернативою покаранню виступає звільнення від кримінальної відповідальності та його відбування [20, с. 23–24].

Відтак з часу написання вищенаведених досліджень у статті 365 КК України, змінилися не лише основні ознаки перевищення влади або службових повноважень (законодавець обмежив коло суб'єктів цього злочину працівниками правоохоронних органів), а й законодавчі конструкції кваліфікованого складу злочину, передбаченого у ч. 2 ст. 365 КК України, які так чи інакше вплинули на практику застосування даної норми.

Саме тому здійснення комплексного аналізу санкцій норми, передбачених статтею 365 КК України, є сьогодні актуальним. Спробуємо проаналізувати положення кримінального закону в цій частині. Ефективність кримінального закону найкраще видно з аналізу судової практики по його застосуванню судами, що ми і зробимо у цій статті.

Метою статті є аналіз техніки конструювання санкцій статті 365 КК України, виявлення змістовних і технічних вад кримінального законодавства

в цій частині та вироблення рекомендацій щодо їх усунення.

Виклад основного матеріалу. У науці кримінального права загальноприйнятими є положення про те, що при побудові санкцій кримінально-правових норм законодавець повинен керуватися певними принципами та дотримуватися низки обов'язкових правил [10; 11].

Слід погодитися з думкою Д. О. Калмикова який для здійснення аналізу санкцій кримінально-правових норм, та зручнішої систематизації викладеного матеріалу виділяє наступні правила конструювання санкцій: а) загальні правила конструювання санкцій кримінально-правових норм; б) правила конструювання санкцій кримінально-правових норм, що описують кваліфіковані склади злочинів [9, с. 37].

Санкція кримінально-правової норми має бути такою, щоб, з одного боку, суд, не виходячи за її межі, міг призначити індивідуальне, справедливе та достатнє покарання для досягнення мети зазначеної у ч. 2. ст. 50 КК України, а з іншого боку, щоб вид і розмір визначеного у ній покарання не призвели до суддівського свавілля [1, с. 33–34; 7, с. 71; 3, с. 118–125; 4, с. 101–109].

Для того, щоб з'ясувати чи відповідають санкції статті 365 КК України зазначеним вимогам, передусім необхідно звернутися до матеріалів судової практики у справах по обвинуваченню особи за ст. 365 КК України. Наразі нас цікавить лише судова практика, оскільки тільки суд має право встановлювати відповідність між конкретним суспільно небезпечним діянням та законодавчо передбаченими заходами кримінально-правового впливу. Так, за інформацією Єдиного державного реєстру судових рішень у 2014–2017 роках за ст. 365 КК України було розглянуто 3019 судових рішень, з яких лише 156 вироків по справах. Так, зі 100 вивчених нами кримінальних справ, розглянутих у 2014–2017 роках за ознаками злочину, передбаченого ч. 1, 2 ст. 365 КК України, у сорока чотирьох випадках суд звільнив осіб від відбування покарання з випробуванням відповідно до ст. 75 КК України, у п'яти випадках — суд застосував ст. 69 КК України, тобто призначив більш м'яке покарання, ніж передбачене кримінальним законом, у восьми кримінальних провадженнях — особи були засуджені до покарання, із них — із реальним його відбуванням, у одному — особу було засуджено до обмеження волі, у решті випадків осіб було визнано невинуватими у вчиненні злочину та виправдано за відсутністю складу злочину.

Виходячи з аналізу дослідженої нами судової практики, слід звернути увагу на значну кількість (44 % загальної чисельності кримінальних прова-

джень), у яких винність осіб у вчиненні злочину не ставилася під сумнів, однак суд звільнив обвинувачених від відбування основного покарання. Як видається така практика є неправильною, оскільки винні особи вчиняючи даний вид злочину, на нашу думку, не зазнають справедливого і достатнього покарання. Усі ці, вочевидь, негативні наслідки для практики застосування приписів ст. 365 КК України зумовлені надмірною кількістю обставин, які виключають можливість застосування покарання до винних осіб, їх криминологічною необґрунтованістю.

В теорії кримінального права загальноновизнаним є положення, що типовим правовим наслідком злочину є і повинно залишатися покарання, визначене у санкції статті [5, с. 12–13].

Дослідники зазначають, що про неефективність санкції норми свідчить часте застосування судами норми про призначення більш м'якого покарання ніж передбаченого законом [12, с. 109]. Майже в половині розглянутих нами кримінальних проваджень суди на підставі ст. 69 або ст. 75 КК України до винних осіб застосували нижчу міру покарання ніж зазначена в санкції статті або, як вже зазначалося, звільнили винних осіб від відбування покарання із випробуванням. У близько 30 % кримінальних проваджень, в котрих осіб визнано винними у вчиненні злочину передбаченого ст. 365 КК України, їх відповідно до ст. 54 КК України було позбавлено військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу. У 58 % кримінальних проваджень, в тому числі тих, де суд застосував ст. 54, 75, 76 КК України було застосовано практично завжди мінімальний вид покарання до осіб, які вчинили злочин передбачений ст. 365 КК України. Це свідчить про те, що суди не поділяють позиції законодавця щодо змісту санкції відповідних норм та не вважають санкції ст. 365 КК України (ні за видами покарань, ні за їх розміром) адекватними суспільній небезпеці описуваних у цих нормах злочинів. На нашу думку, розмір покарання передбаченого санкціями ч. ч. 1, 2 ст. 365 КК України, є невинуватим високим. На даний момент реальне застосування зазначених у ст. 365 КК України основних видів покарання, на наш погляд, можливе лише в окремих випадках, коли діяння одразу посягає на кілька об'єктів кримінально-правової охорони, а виправлення засудженого неможливе без його ізоляції від суспільства.

Санкції кримінально-правових норм, що описують як основний, так і кваліфіковані склади злочинів, мають бути побудовані за таким правилом: чим вища формалізованість диспозиції, тим меншим повинен бути розрив між мінімумом та максимумом

покарання, і навпаки. Виконання цього правила забезпечується як кількістю видів покарань, визначених у санкції норми, так і варіативністю їх розмірів [1, с. 70–71; 7, с. 240–241; 6, с. 128].

Зауважимо, що формалізованість диспозиції норми, передбачена ч. 1 ст. 365 КК України, є досить високою. З цієї точки зору розрив між мінімумом та максимумом покарання є невеликим і покарання, що альтернативно визначено є за ступенем суворості покарання близькими (обмеження волі і позбавлення волі). Інша ситуація виникає під час аналізу ч. 2 ст. 365 КК України. Формалізованість передбаченої у ній диспозиції, як для опису кваліфікованих складів злочину, є нижчою ніж в ч. 1 цієї статті. Це пов'язано з неоднаковим ступенем впливу різних кваліфікуючих ознак на суспільну небезпеку діяння. Крім цього, насильство, про яке йдеться в ч. 2 ст. 365 КК України, може бути небезпечним для життя та здоров'я особи чи таким, що не є небезпечним для життя чи здоров'я особи. Диспозицію норми, передбаченої ч. 3 ст. 365 КК України не можна назвати максимальною формалізованою, адже в ній передбачено таку особливо кваліфікуючу ознаку, як дії, передбачені частинами першою і другою цієї статті, якщо вони спричинили тяжкі наслідки. Останнє належить до оціночних понять. Водночас тяжкі наслідки у різних проявах мають приблизно рівний ступінь суспільної небезпеки.

Альтернатива основним видам покарань повинна бути майже в усіх санкціях кримінально правових норм. При побудові санкції ч. 1 ст. 365 КК України вимоги щодо альтернативності основного виду покарання в повному обсязі дотримані. Утім, незважаючи на це правило, санкція норм передбачених ч.ч. 2, 3 ст. 365 КК України є безальтернативними і передбачає лише одне основне покарання — позбавлення волі на строк від 3 до 8 років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років у ч. 2, та від 7 до 10 років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років — у ч. 3 відповідної статті.

Проте, на практиці прослідковується вище неефективність розглядуваних норм через наявну в них конструкцію. Про це свідчать результати аналізу вироків суду за ст. 365 КК України. З огляду на це можна дійти висновку, що безальтернативність і неадекватність санкції ч.ч. 1, 2 ст. 365 КК України суди вимушено долають шляхом застосування статей 69, 75 КК України.

Зважаючи на активне прагнення України вступити до Європейського Союзу, що знайшло відображення в низці нормативних актів, важливим є

врахування досвіду зарубіжних країн, що передбачають норму про кримінальну відповідальність за перевищення влади або службових повноважень, оскільки порівняльно-правовий метод надає можливість вдосконалити національне право зважаючи на світові тенденції розвитку кримінального законодавства.

– Так, відповідно до ч. 1 ст. 317 Кримінального кодексу Латвії за перевищення посадових повноважень державним службовцем передбачено покарання у вигляді — позбавлення волі на строк не більше трьох років або тимчасове позбавлення волі або громадські роботи, або штраф; ч. 2 за дії, передбачені частиною першою цієї статті, якщо вони пов'язані з насильством або погрозою застосування насильства передбачено покарання у вигляді — позбавлення волі на строк не більше п'яти років або тимчасове позбавлення волі, або громадські роботи, або штраф, з позбавленням права обіймати певні посади на строк, що не перевищує п'яти років; ч. 3 за дії, передбачені частиною першою цієї статті, якщо вони пов'язані з катуванням або якщо вони призвели до тяжких наслідків передбачено покарання у вигляді — позбавлення волі на строк не більше десяти років, з позбавленням права обіймати певні посади на строк, що не перевищує п'яти років [14, с. 112–113]. Згідно змісту норми, що передбачає кримінальну відповідальність за перевищення посадових повноважень Кримінального кодексу Латвії можна побачити, що ч.ч. 1, 2 вищенаведеної статті передбачено досить широкий спектр основних видів покарань, який на нашу думку дозволяє логічніше та точніше призначити покарання залежно від конкретних обставин справи.

– Кримінальний Кодекс Литви за зловживання владою державним службовцем або прирівняними до них особами у ч. 1 ст. 228 КК Литви передбачено покарання у вигляді — позбавлення права займатися певним видом діяльності або штраф, або арешт, або позбавлення волі на строк до чотирьох років; ч. 2 за дії, передбачені частиною першою, якщо вони пов'язані із зверненням на свою користь матеріальної або іншої особистої вигоди, за відсутності ознак хабарництва передбачено покарання у вигляді — позбавлення права займатися певним видом діяльності, або позбавлення волі на строк до шести років [15, с. 99–100]. В порівнянні з нормою, що передбачає кримінальну відповідальність за перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу України

- можна побачити, що у КК Литви такий вид відповідальності як позбавлення права займатися певним видом діяльності виступає основним видом покарання.
- Кримінальним Кодексом Хорватії в ч. 1 ст. 291 за зловживання владою передбачено покарання у вигляді — позбавленням волі на строк від шести місяців до п'яти років; ч. 2 за дії, передбачені частиною першою, якщо вони мали наслідком настання істотної майнової шкоди передбачено покарання у вигляді — позбавленням волі на строк від одного до десяти років [16, с. 104–105]. Слід зауважити, що КК Хорватії за зловживання владою суд може призначити виключно такий вид покарання як позбавлення волі.
 - Кримінальний кодекс Молдови в ч. 1 ст. 328 за перевищення влади або службових передбачено покарання у вигляді — штрафу в розмірі від трьохсот до вісьмиста розрахункових одиниць або позбавлення волі на строк до трьох років з позбавленням в обох випадках права займати певні посади або займатися певною службовою діяльністю на строк від двох до п'яти років; ч. 2 за дії, передбачені частиною першою цієї статті, якщо вони супроводжувалися застосуванням зброї передбачено покарання у вигляді — позбавлення волі на строк від двох до шести років з позбавленням права займати певні посади або займатися певною службовою діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років [13, с. 119–120]. Варто зазначити, що Кримінальним кодексом Молдови не передбачено такий вид кримінальної відповідальності як обмеження волі. В порівнянні з нормою, що передбачає кримінальну відповідальність за перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу України можна побачити, що у Кримінальному кодексі Молдови використана схожа концепція побудови кримінально-правової санкції.
 - Кримінальний кодекс Таджикистану в ч. 1 ст. 316 за перевищення службових повноважень передбачає покарання у вигляді — штрафу в розмірі від двохсот п'ятдесяти до сімсот тридцяти розрахункових одиниць або позбавлення права займати певні посади або займатися службовою діяльністю на строк до п'яти років або позбавлення волі на строк до чотирьох років; ч. 2 за дії, передбачені частиною першою, якщо вони вчинені особою яка займає державну посаду Республіки Таджикистан або особою яка є головою органу місцевого самоврядування передбачено покарання у вигляді — штрафу в розмірі від сімсот тридцяти до однієї тисячі двохсот сімдесяти семи розрахункових одиниць або позбавлення волі на строк від чотирьох до семи років з позбавленням права займати певні посади або займатися певною службовою діяльністю на строк до трьох років; ч. 3 за дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони супроводжувалися застосуванням насильства або погрозою застосування насильства; застосуванням зброї або спеціальних засобів; призвели до тяжких наслідків передбачено покарання у вигляді — штрафу в розмірі від дев'ятсот дванадцяти до однієї тисячі вісімсот двадцяти п'яти розрахункових одиниць або позбавлення волі на строк від десяти до п'яти років з позбавленням права займати певні посади або займатися певною службовою діяльністю на строк до п'яти років [17, с. 108–109]. Слід зауважити, що в Кримінальному кодексі Таджикистану до осіб які вчинили перевищення службових повноважень не застосовується такий вид покарання як обмеження волі.
 - Кримінальний Кодекс Туркменістану в ч. 1 ст. 182 за перевищення службових повноважень передбачає покарання у вигляді — позбавлення права займати певні посади або займатися певною службовою діяльністю на строк до п'яти років або штраф в розмірі від двадцяти до сорока середньомісячних заробітних плат або виправні роботи на строк до двох років або позбавлення волі до трьох років; ч. 2 передбачає покарання у вигляді — позбавлення волі на строк від трьох до восьми років з позбавленням права займати певні посади або займатися певною службовою діяльністю на строк до трьох років або покладення обов'язку на проживання в певній місцевості на строк від п'яти до восьми років з позбавленням права займати певні посади або займатися певною службовою діяльністю на строк до трьох років. Виходячи із змісту ч. 1 ст. 182 КК Туркменістану можна побачити, що в даній нормі застосовуються такі види покарань як: штраф, позбавлення права займати певні посади або займатися певною службовою діяльністю, виправ-

ні роботи, позбавлення волі. Варто зазначити, що санкція ч. 1 ст. 182 КК Туркменістану є безальтернативною. В свою чергу ч. 2 ст. 182 КК Туркменістану передбачає альтернативу в призначенні покарань, у вигляді позбавлення волі на певний строк з позбавлення права займати певні посади або займатися певною службовою діяльністю на певний строк або покладення обов'язку на проживання в певній місцевості на певний строк з позбавленням права займати певні посади або займатися певною службовою діяльністю. Покарання у вигляді покладення обов'язку проживання в певній місцевості полягає у видаленні засудженого з місця його проживання з обов'язковим поселенням у певній місцевості на строк, встановлений вироком суду. Перелік таких місцевостей визначається Кабінетом Міністрів Туркменістану. Каральна сутність цього покарання полягає в обмеженні права засудженого вільно пересуватися і обирати місце проживання в межах Туркменістану, гарантованого статтею 26 Конституції Туркменістану. Разом з тим обмежуються житлові, трудові права, тому що переїзд на нове місце проживання може спричинити за собою звільнення з роботи і т.д. [18, с. 105–107].

Проаналізувавши норми кримінальних кодексів зарубіжних держав які передбачають кримінальну відповідальність за перевищення влади або службових повноважень в частині їх санкцій можна дійти висновку, що серед покарань, які передбачено за вказаний злочин найбільше застосовується — позбавлення волі (тюремне ув'язнення), штраф та обмеження права обіймати певні посади чи займатися певним видом діяльності. Слід зазначити, що в більшості розглянутих нами кримінально-правових санкцій наявний досить широкий спектр видів кримінальної відповідальності які можуть бути застосовані до винної особи за вчинення злочину.

Стосовно вимог до побудови санкцій кримінально-правових норм, що описують кваліфіковані складі злочинів слід зазначити наступне.

При побудові санкції за кваліфікований та особливо кваліфікований склад злочину законодавець має враховувати тип санкції норми, що передбачає відповідальність за основний склад злочину, види визначених у ній покарань, їх кількість і розміри.

Зокрема, при конструюванні санкції в нормах з кваліфікуючими та особливо кваліфікуючими ознаками законодавцю доцільно використовувати одну зі схем переходу від санкції норми, що передбачає основний склад злочину, до санкцій норм, що описують кваліфіковані складі злочинів: а) не

змінюючи ні видів, ні кількості альтернативно передбачених видів покарань, якщо це можливо, пропорційно збільшувати їх розміри; б) не змінюючи кількості альтернативно визначених видів покарань, зменшувати кількість більш м'яких видів покарань і одночасно збільшувати кількість більш суворих видів покарань; в) поступово переходити від найбільш альтернативної санкції до найменш альтернативної або взагалі безальтернативної за рахунок скорочення кількості м'яких видів покарань [9, с. 212].

Розглядаючи санкції норм, передбачених ст. 365 КК України, необхідно зазначити, що їх побудовано з використанням третьої схеми, до того ж у крайніх її проявах (санкцію норми про кваліфікований та особливо кваліфікований склад злочину побудовано як безальтернативну).

Введення додаткових покарань у санкції кримінально-правової норми дослідники рекомендують проводити за такою схемою: санкція без додаткового покарання (ч. 1); санкція з факультативним додатковим покаранням (ч. 2); санкція з імперативним додатковим покаранням (ч. 3) [7, с. 234–236].

Як видається, в ч. 1 ст. 365 КК України доцільно було б передбачити покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як факультативне, в ч.ч. 2,3 ст. 365 КК України — як обов'язкове. Натомість маємо ситуацію: всі три санкції ст. 365 КК України передбачають однакове обов'язкове додаткове покарання.

Види та розміри покарань, встановлені в санкції статті (частини статті), яка містить ознаки основного складу злочину, мають змінюватися поступово у санкціях норм про кваліфіковані складі злочину. Тож при побудові санкцій норм, що містять ознаки кваліфікованих складів злочину, не можна допускати різких стрибків у видах покарань, що ними передбачаються виходячи з системи покарань, визначеної ст. 51 КК України.

Санкція норми, що передбачає основний склад злочину (ч. 1 ст. 365 КК України), визначає максимальне покарання у виді обмеження волі — на строк до п'яти років або позбавлення волі — на строк до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю — на строк до трьох років, тоді як мінімальним покаранням у санкції ч. 2 ст. 365 КК України є позбавлення волі строком на три роки; позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю — призначається на такий самий строк, як і в ч. 1 цієї статті. Із санкцій кримінально-правової норми можна побачити, що вищезазначене правило не дотримано. Така ситуація є грубим порушенням правил побудови санкцій частини статті, що описують

кваліфіковані склади злочинів, адже за вчинення кваліфікованого виду перевищення влади або службових повноважень (діяння, яке характеризується значно вищим ступенем суспільної небезпеки) суд може призначити таке саме покарання, що й за простий вид перевищення влади або службових повноважень (злочин, який не характеризується підвищеною суспільною небезпекою).

Слід погодитися з думкою В. В. Яроша який зазначає, що мінімальний розмір санкції за кваліфікований склад злочину повинен бути вищим за максимум санкції за простий склад; мінімум санкції за більш тяжкий злочин повинен бути більшим, ніж за менш тяжкий злочин [8, с. 3]. Тому обґрунтованим видається встановлення законодавцем більшого розриву (5 років) між мінімальною та максимальною межами покарання у виді позбавлення волі на певний строк порівняно з ч. 1 ст. 365 КК України (3 роки).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Підводячи підсумок зазначимо, що законодавець під час встановлення санкцій за такий злочин у сфері службової діяльності як перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу не додержується правила, відповідно до якого санкція кримінально-правової норми має бути такою, щоб суд, не виходячи за її межі, міг призначити справедливе та достатнє покарання для досягнення мети зазначеної у ч. 2 ст. 50 КК України. Неможливість призначення судом справедливого та достатнього покарання в даному випадку зумовлена надмірною

кількістю обставин, які виключають можливість застосування покарання до винних осіб, їх криминологічною необґрунтованістю.

Правила щодо варіативності санкцій норм, передбачених статтею 365 КК України в повному обсязі дотримані. Утім, незважаючи на це правило, санкція норм передбачених ч.ч. 2, 3 ст. 365 КК України є безальтернативними. Як видається, в ч. 1 ст. 365 КК України доцільно було б передбачити покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як факультативне, в ч.ч. 2,3 ст. 365 КК України — як обов'язкове.

Вимоги щодо ступеня формалізованості диспозицій кримінально-правової норми, передбаченої статтею 365 КК України дотримано.

Аналіз норм кримінальних кодексів зарубіжних держав, що передбачають кримінальну відповідальність за перевищення влади або службових повноважень в частині їх санкцій свідчить про наявність більш розгалуженої системи призначення видів та строків покарань за вказаний вид злочину, незалежно від того чи це основний склад злочину, кваліфікований чи особливо кваліфікований.

Правило щодо призначення видів та розмірів покарань, встановлених в санкції статті (частини статті), яка містить ознаки основного складу злочину, мають змінюватися поступово у санкціях норм про кваліфіковані склади злочину не додержується.

Враховуючи викладене, вважаємо, що санкції норм, передбачених статтею 365 КК України мають бути переглянуті з урахуванням зазначених правил.

Література

1. Козлов А. П. Кримінально-правові санкції: проблеми побудови, класифікації і вимірювання / Козлов А. П. — Красноярськ: Видавництво Красноярського університету, 1989. — С. 176.
2. Слущька Тетяна Іванівна. Кримінальна відповідальність за перевищення влади або службових повноважень [Текст]: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Слущька Тетяна Іванівна; Київ. нац. ун-т внутр. справ. — К., 2010. — 232 арк. — Бібліогр.: арк. С. 196–232.
3. Осипов П. П. Теоретичні основи побудови та застосування кримінально-правових санкцій: аксіологічний аспект / Осипов П. П. — Л.: Видавництво Ленінградського державного університету, 1976. — С. 135.
4. Хавронюк М. І. Щодо відповідності санкцій кримінально-правових норм суспільній небезпеці діянь / М. І. Хавронюк // Науковий вісник Дніпропетровського юридичного інституту МВС України. — 2001. — № 1. — С. 101–109.
5. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності: моногр. / Баулін Ю. В. — К.: Атіка, 2004. — С. 296.
6. Фролова О. Г. Злочинність і система кримінальних покарань (соціальні, правові та криминологічні проблеми й шляхи їх вирішення за допомогою логіко-математичних методів) / О. Г. Фролова. — К.: АртЕк, 1997. — С. 208.
7. Леснієвські-Костарева Т. А. Диференціація кримінальної відповідальності. Теорія і законодавча практика / Т. А. Леснієвські-Костарева. — М.: Видавництво НОРМА, 1998. — С. 296.
8. Ярош Віктор Віталійович. Додержання правил конструювання санкцій за злочини у сфері службової діяльності / Ярош Віктор Віталійович / Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. — 2014. — № 17. — 3 с.

9. Калмиков Д. О. Аналіз санкцій статті 150 Кримінального кодексу України / Д. О. Калмиков // Вісник Національної академії прокуратури України. — 2012. — № 4. — С. 37–42.
10. Орловська Н. А. Підстави і принципи побудови кримінально-правових санкцій: монографія / Н. А. Орловська. — Одеса: Юрид. л-ра, 2011. — С. 624.
11. Орловська Н. А. Кримінально-правові санкції: проблеми визначення, класифікації та функціонального аналізу: монографія / Н. А. Орловська. — Одеса: Юрид. літ-ра, 2010. — С. 296.
12. Хавронюк М. І. Довідник з Особливої частини Кримінального кодексу України / Хавронюк М. І. — К.: Істина, 2004. — С. 504.
13. Кримінальний кодекс Республіки Молдова [Електронний ресурс]. — Legislationline. — 2002. — Режим доступу до ресурсу: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/3559/file/Criminal%20Code%20RM.pdf>.
14. Кримінальний кодекс Республіки Латвії [Електронний ресурс]. — WIPO Lex. — 2009. — Режим доступу до ресурсу: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=198833.
15. Кримінальний кодекс Республіки Литви [Електронний ресурс]. — Legislationline. — 2000. — Режим доступу до ресурсу: http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4302/file/Lithuania_CC_am2010_en.pdf.
16. Кримінальний кодекс Республіки Хорватії [Електронний ресурс]. — Legislationline. — 1997. — Режим доступу до ресурсу: http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4283/file/Croatia_Criminal_code_am2003_en.pdf.
17. Кримінальний кодекс Республіки Таджикистан [Електронний ресурс]. — Legislationline. — 1998. — Режим доступу до ресурсу: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1707/file/207b8150765af2c85ad6f5bb8a44.htm/preview>
18. Кримінальний кодекс Республіки Туркменістан з коментарем ОБСЄ [Електронний ресурс]. — Legislationline. — 2013. — Режим доступу до ресурсу: http://www.legislationline.org/download/action/download/id/6472/file/Turkmenistan_CC_as_of_2013_with_commentary_ru.pdf
19. Ярош Віктор Віталійович. Кримінально-правові санкції за злочини у сфері службової діяльності [Текст]: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Ярош Віктор Віталійович; Ген. прокуратура України, Нац. акад. прокуратури України. — Київ, 2015. — С. 225.
20. Задоя Костянтин Петрович. Кримінальна відповідальність за перевищення влади або службових повноважень (ст. 365 КК України) [Текст]: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Задоя Костянтин Петрович; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. — К., 2009. — С. 16.

References

1. Kozlov A. P. Kryminaljno-pravovi sankciji: problemy pobudovy, klasyfikaciji i vymirjuvannja / Kozlov A. P. — Krasnojarsjk: Vydavnyctvo Krasnojarsjkogho universytetu, 1989. — S. 176.
2. Slucjka Tetjana Ivanivna. Kryminaljna vidpovidaljnistj za perevyshhennja vlady abo sluzhbovykh povnovazhenj [Текст]: dys. ... канд. juryd. nauk: 12.00.08 / Slucjka Tetjana Ivanivna; Kyjiv. nac. un-t vnutr. sprav. — K., 2010. — 232 ark. — Biblioghr.: ark. S. 196–232.
3. Osypov P. P. Teoretychni osnovy pobudovy ta zastosuvannja kryminaljno-pravovykh sankcij: aksiologhichnyj aspekt / Osypov P. P. — L.: Vydavnyctvo Leninghradsjkogho derzhavnogho universytetu, 1976. — S. 135.
4. Khavronjuk M. I. Shhodo vidpovidnosti sankcij kryminaljno-pravovykh norm suspilnij nebezpeci dijanj / M. I. Khavronjuk // Naukovyj visnyk Dnipropetrovsjkogho jurydychnogho instytutu MVS Ukrajinj. — 2001. — #1. — S. 101–109.
5. Baulin Ju. V. Zviljnennja vid kryminaljnoji vidpovidaljnosti: monoghr. / Baulin Ju. V. — K.: Atika, 2004. — S. 296.
6. Frolova O. Gh. Zlochynnistj i systema kryminaljnykh pokaranj (socialjni, pravovi ta kryminologhichni problemy j shljakhy jikh vyrishennja za dopomoghoju loghiko-matematychnykh metodiv) / O. Gh. Frolova. — K.: ArtEk, 1997. — S. 208.
7. Lesnjevski-Kostarjeva T. A. Dyferenciacija kryminaljnoji vidpovidaljnosti. Teorija i zakonodavcha praktyka / T. A. Lesnjevski-Kostarjeva. — M.: Vydavnyctvo NORMA, 1998. — S. 296.
8. Jarosh Viktor Vitalijovyh. Doderzhannja pravyl konstrujuvannja sankcij za zlochyny u sferi sluzhbovoji dijaljnosti / Jarosh Viktor Vitalijovyh / Visnyk Kharkivsjkogho nacionaljnogho universytetu imeni V. N. Karazina. — 2014. — #17. — 3 s.
9. Kalmykov D. O. Analiz sankcij statiti 150 Kryminaljnogho kodeksu Ukrajinj / D. O. Kalmykov // Visnyk Nacionaljnoji akademiji prokuratury Ukrajinj. — 2012. — #4. — S. 37–42.

10. Orlovsjka N. A. Pidstavy i pryncypy pobudovy kryminaljno-pravovykh sankcij: monohrafija / N. A. Orlovsjka. — Odesa: Juryd. l-ra, 2011. — S. 624.
11. Orlovsjka N. A. Kryminaljno-pravovi sankciji: problemy vyznachennja, klasyfikaciji ta funkcionalnogho analizu: monohrafija / N. A. Orlovsjka. — Odesa: Jurid.lit-ra, 2010. — S. 296.
12. Khavronjuk M. I. Dovidnyk z Osoblyvoji chastyny Kryminalnogho kodeksu Ukrajinny / Khavronjuk M. I. — K.: Istyna, 2004. — S. 504.
13. Kryminaljnyj kodeks Respubliki Moldova [Elektronnyj resurs] // Legislationline. — 2002. — Rezhym dostupu do resursu: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/3559/file/Criminal%20Code%20RM.pdf>.
14. Kryminaljnyj kodeks Respubliki Latviji [Elektronnyj resurs] // WIPO Lex. — 2009. — Rezhym dostupu do resursu: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=198833.
15. Kryminaljnyj kodeks Respubliki Lytvy [Elektronnyj resurs] // Legislationline. — 2000. — Rezhym dostupu do resursu: http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4302/file/Lithuania_CC_am2010_en.pdf.
16. Kryminaljnyj kodeks Respubliki Khorvatiji [Elektronnyj resurs] // Legislationline. — 1997. — Rezhym dostupu do resursu: http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4283/file/Croatia_Criminal_code_am2003_en.pdf.
17. Kryminaljnyj kodeks Respubliki Tadzhykystan [Elektronnyj resurs] // Legislationline. — 1998. — Rezhym dostupu do resursu: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1707/file/207b8150765af2c85ad6f5b-b8a44.htm/preview>
18. Kryminaljnyj kodeks Respubliki Turkmenistan z komentarem OBSJe [Elektronnyj resurs] // Legislationline. — 2013. — Rezhym dostupu do resursu: http://www.legislationline.org/download/action/download/id/6472/file/Turkmenistan_CC_as_of_2013_with_commentary_ru.pdf
19. Jarosh Viktor Vitalijovyh. Kryminaljno-pravovi sankciji za zlochyny u sferi sluzhbovoji dijalnosti [Tekst]: dys... kand. juryd. nauk: 12.00.08 / Jarosh Viktor Vitalijovyh; Ghen. prokuratura Ukrajinny, Nac. akad. prokuratury Ukrajinny. — Kyjiv, 2015. — S. 225.
20. Zadoja Kostjantyn Petrovyh. Kryminaljna vidpovidalnistj za perevyshhennja vlady abo sluzhbovykh povnovazhenj (st.365 KK Ukrajinny) [Tekst]: avtoref. dys... kand. juryd. nauk: 12.00.08 / Zadoja Kostjantyn Petrovyh; Kyjivsjkyj nacionaljnyj un-t im. Tarasa Shevchenka. — K., 2009. — S.16.

Бабіч-Касьяненко Крістіна Вікторівна

аспірант кафедри правознавства

Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

Бабич-Касьяненко Кристина Викторовна

аспірант кафедры правоведения

Восточноукраинского национального университета имени Владимира Даля

Babich-Kasianienko Kristina

Postgraduate of the Department of Law of the

Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

DOI: 10.25313/2520-2308-2018-4-3940

**ВІДОБРАЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРИНЦИПУ
ЗАБОРОНИ ДИСКРИМІНАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ
У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ**

**ОТОБРАЖЕНИЕ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРИНЦИПА
ЗАПРЕТА ДИСКРИМИНАЦИИ ЛИЦ С ИНВАЛИДНОСТЬЮ
В ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ УКРАИНЫ**

**DISPLAYING THE PROHIBITION'S PRINCIPLE OF DISCRIMINATION'S
DISPLAYING AGAINST PERSONS WITH DISABILITIES
IN THE UKRAINE'S LEGISLATION**

Анотація. Стаття присвячена висвітленню особливостей відображення принципу заборони дискримінації у національному законодавстві України стосовно осіб з інвалідністю. Проаналізовано міжнародно-правові акти з метою з'ясування особливостей термінології та застосування норм-принципів щодо заборони дискримінації осіб з інвалідністю та виявлення можливого впливу міжнародних норм заборон на національного законодавства. Автор також зазначає, що загальна заборона дискримінації поширюється на осіб з інвалідністю, як на одну з категорій населення, проте наявне у національному законодавстві України визначення дискримінації стосовно осіб з інвалідністю має ряд недоліків в порівнянні міжнародними документами і потребує змін задля розширення векторів розвитку державної соціальної політики України щодо осіб з інвалідністю в контексті Європейської інтеграції. При цьому, автор звертає увагу на необхідність дотримання ратифікованих міжнародних документів задля вдосконалення національного законодавства.

Ключові слова: дискримінація, розумне пристосування, особи з інвалідністю, рівність, європейська практика.

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению особенностей отражения принципа запрета дискриминации в национальном законодательстве Украины в отношении лиц с инвалидностью. Проанализированы международно-правовые акты с целью выяснения особенностей терминологии и применения норм-принципов о запрете дискриминации лиц с инвалидностью и выявления возможного влияния международных норм запретов на национальное законодательство. Автор также отмечает, что общий запрет дискриминации распространяется на лиц с инвалидностью, как на одну из категорий населения, однако имеется в национальном законодательстве Украины определение дискриминации в отношении лиц с инвалидностью имеет ряд недостатков по сравнению международными документами и требует изменений для расширения векторов развития государственной социальной политики Украина в отношении лиц с инвалидностью в контексте европейской интеграции. При этом, автор обращает внимание на необходимость соблюдения ратифицированных международных документов для совершенствования национального законодательства.

Ключевые слова: дискриминация, разумное приспособление, лица с инвалидностью, равенство, европейская практика.

Summary. The article is devoted to highlighting the peculiarities of displaying the principle of the prohibition of discrimination in the national legislation of Ukraine regarding persons with disabilities. The article analyzes the international legal acts in order to find out the features of terminology and the application of the norms-principles on the prohibition of discrimination against persons with disabilities and to identify the possible impact of international norms of prohibitions on national legislation. The author also notes that the general prohibition of discrimination applies to persons with disabilities as one of the categories of the population, however, the national legislation of Ukraine defines discrimination against persons with disabilities with a number of shortcomings in comparison with international documents and needs to be changed in order to expand the vectors of state social policy development Ukraine on Disabled Persons in the Context of European Integration. At the same time, the author draws attention to the need to comply with ratified international instruments in order to improve national legislation.

Key words: discrimination, reasonable accommodation, persons with disabilities, equality, European practice.

Постановка проблеми. Особи з інвалідністю постійно стикаються з проблемою неоднакового ставлення до себе з боку держави порівняно з іншими особами, які не мають інвалідності, що може проявлятися різними видами. Зазначене є фактичним підтвердженням наявності дискримінаційної практики у ставленні держави і суспільства до зазначених осіб в Україні. Соціальна політика європейських країн побудована на міжнародно-правових актах, які містять в собі вже виправдано дієві положення та механізми. Тому, політика нашої країни щодо осіб з інвалідністю в умовах європейської інтеграції має будуватись з урахуванням вже існуючих тенденцій світових інноваційних підходів до розв'язання проблеми дискримінації та термінології, пов'язаної з нею, щодо осіб з інвалідністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволяє стверджувати, що наукові праці дослідників спрямовані на вирішення питання тлумачення, забезпечення й розвитку принципів рівності та недискримінації, зокрема варто звернути уваги на праці таких вчених, як В. М. Андріїв [1], С. В. Вишневецька [2], І. П. Жигалкін [3], А. О. Коротка [4], Л. В. Котова [5], О. Панкевич [6], Н. М. Силенко [7], І. М. Твердовський [8] та інші. Проте, зважаючи на складність і багатогранність зазначених проблем, варто зазначити потребу у подальших наукових дослідженнях цієї проблематики.

Цілью статті є аналіз міжнародно-правових актів з метою виявлення відображення принципу заборони дискримінації осіб з інвалідністю та можливого впливу зазначених положень на національне законодавство України з метою формування векторів розвитку державної соціальної політики у зазначеній сфері.

Виклад основного матеріалу. Вперше стосовно до всього людства принцип рівності був проголошений в Декларації щодо цілей і завдань МОТ, прийнятої у 1944 році у Філадельфії і включеної в подальшому до Статуту МОП [9]. У вищевказаній Декларації

зазначено, що всі люди, незалежно від раси, віросповідання або статі, мають право здійснювати свій духовний розвиток і досягати матеріального благополуччя в умовах свободи і гідності, економічної стабільності та рівних можливостей.

Відповідно до Статуту ООН, прийнятому у 1945 році, всі держави — члени даної організації зобов'язуються приймати спільні і самостійні дії у співпраці з ООН для сприяння загальній повазі та дотримання прав людини і основних свобод для всіх, незалежно від раси, статі, мови і релігії (ст. 55, 56) [10].

У документах ООН послідовно проводить принцип забезпечення загальної рівності і заборони дискримінації. Так, Загальна декларація прав людини, прийнята у 1948 році, проголошує, що кожна людина володіє всіма правами і всіма свободами, включаючи право на працю, на вільний вибір роботи, на справедливі і сприятливі умови праці та на захист від безробіття, без якої б то не було різниці (ст. 2, 23) [11]. При цьому варто зазначити, що Декларація не дає визначення терміна «дискримінація». Однак з аналізу аналіз її тексту вбачається, що під дискримінацією в ній розуміється порушення рівності прав і свобод людини на підставі ознак, перерахованих в ст. 2 Декларації.

Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, прийнятий Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН у 1966 році, встановлює, що всі проголошені в ньому права повинні здійснюватися без якої б то не було дискримінації (ст. 2) [12]. Пакт порівняно із Загальною декларацією розширює перелік підстав дискримінації і залишає його відкритим. Крім того, Пакт більш детально формулює трудові права і, будучи договором обов'язкового характеру, встановлює заборону дискримінації у трудових відносинах.

Норми про заборону дискримінації містяться також у конвенціях ООН, присвячених захисту прав окремих категорій осіб (жінок, мігрантів, осіб з інвалідністю та ін.). Однак, в контексті проведеного нами дослідження розглянуто зокрема положення Конвенції про права інвалідів.

Так, Конвенція про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів) дає визначення поняття «дискримінація за ознакою інвалідності» [13]. З цього випливає, що включення визначення поняття дискримінації будь-якої категорії осіб не є новелою для документів ООН. Подібні визначення містяться в ст. 1 Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації [14] і ст. 1 Конвенції Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок [15]. Згідно ст. 2 Конвенції про права осіб з інвалідністю, «дискримінація за ознакою інвалідності» означає будь-яке розрізнення, виключення чи обмеження з причини інвалідності, метою або результатом якого є применшення або заперечення визнання, реалізації або здійснення нарівні з іншими всіх прав людини й основоположних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, цивільній чи будь-якій іншій сфері. Вона включає всі форми дискримінації, у тому числі відмову в розумному пристосуванні. У тій же статті дається визначення поняття «розумне пристосування», яке означає внесення, коли це потрібно в конкретному випадку, необхідних і підхожих модифікацій і коректив, що не становлять непропорційного чи невинуватого тягаря, для цілей забезпечення реалізації або здійснення особами з інвалідністю нарівні з іншими всіх прав людини й основоположних свобод.

Вперше в документах ООН визначення поняття «дискримінація за ознакою інвалідності» було зазначено у Зауваженнях загального порядку № 5 «Особі з будь-якою формою інвалідності», підготовлених у 1994 році Комітетом з економічних, соціальних і культурних прав (п. 15) [16]. На відміну від визначення дискримінації, що міститься в ст. 2 Конвенції про права осіб з інвалідністю, в п. 15 Зауважень вказується, що дискримінацією є перевага через інвалідність. На наш погляд, це являється позитивним моментом, оскільки перевага означає позитивну дискримінацію, яка допустима в цілях вирівнювання можливостей осіб з інвалідністю в порівнянні з іншими людьми.

Безпосередньо забороні дискримінації присвячена ст. 5 Конвенції про права осіб з інвалідністю. Згідно з цією статтею, держави повинні визнати, що всі особи є рівними перед законом і мають право на рівний захист закону і рівне користування ним без будь-якої дискримінації. Держави забороняють будь-яку дискримінацію за ознакою інвалідності й гарантують інвалідам рівний і ефективний правовий захист від дискримінації на будь-якому ґрунті.

Для заохочення рівності й усунення дискримінації держави вживають усіх належних заходів до

забезпечення розумного пристосування, при цьому варто зауважити, що конкретні заходи, необхідні для прискорення чи досягнення фактичної рівності інвалідів, не вважаються дискримінацією.

Таким чином, положення Конвенції про права інвалідів спрямовані на досягнення формальної та реальної рівності осіб з інвалідністю. Формальна рівність досягається тим, що особи з інвалідністю визнаються рівними з іншими людьми перед законом і мають право на рівний захист закону. Рівність можливостей (реальна рівність) у свою чергу забезпечується шляхом розумного пристосування. Отже, з вищенаведеного виходить, що заходи розумного пристосування не є дискримінацією.

Конвенція про права осіб з інвалідністю (інвалідів) забороняє всі форми дискримінації. Отже, не припустима як пряма, так і непряма дискримінація. Під непрямою дискримінацією треба розуміти відмову в розумному пристосуванні. Таким чином, наприклад, відмова особі в прийомі на роботу на тій підставі, що вона має інвалідність, є прямою дискримінацією, а відмова особі з інвалідністю у створенні спеціальних умов на робочому місці — непрямою.

Серед документів МОП, що містять заборону дискримінації в сфері праці, центральне місце займає Конвенція про дискримінацію в галузі праці та занять № 111 [17], яка спрямована на вирішення загальної проблеми дискримінації у сфері праці за найбільш поширеними ознаками. У зазначеній Конвенції визначення дискримінації в сфері праці крім перерахованих обов'язкових підстав дискримінації державам надається право визначати в ході консультацій з організаціями роботодавців і працівників додаткові підстави дискримінації. Таким чином, перелік підстав дискримінації є відкритим, і положення Конвенції можуть застосовуватися до дискримінації в сфері праці за ознакою інвалідності.

При цьому варто зауважити, що принципи, викладені в Конвенції № 111, розширювалися в подальших документах МОП, присвячених окремим категоріям працівників. Так, в 1983 році була прийнята Конвенція про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів № 159 [18], яка регулює здійснення позитивних заходів, спрямованих на забезпечення рівності можливостей осіб з інвалідністю у сфері праці.

Крім міжнародних актів універсального характеру, питання забезпечення рівності у сфері праці та заборони дискримінації регулюються регіональними договорами. У Європі найбільш значущим документом, що регулює трудові відносини, є Європейська соціальна хартія [19]. У ній закріплені трудові права, що містяться в актах ООН та МОП, з урахуванням

регіональної специфіки та новітніх тенденцій у розвитку міжнародного трудового права і трудового права країн Європи. Згідно ст. Е Хартії, всі передбачені нею права повинні здійснюватися без дискримінації. Оскільки до підстав дискримінації віднесено стан здоров'я, можна зробити висновок про те, що Європейська соціальна хартія забороняє дискримінацію за ознакою інвалідності при реалізації закріплених в ній прав. У 2006 р. Україна ратифікувала ряд окремих пунктів статей Європейської соціальної хартії, а тому, за всіма встановленими ратифікованими статтями прав Україна взяла на себе зобов'язання не допускати дискримінацію за ознакою інвалідності.

З метою подальшого розширення можливості боротьби з дискримінацією у 2000 р. Радою Європи до Конвенції про захист прав людини і основних свобод був прийнятий Протокол № 12 (ст. 1) [20], ратифікований Україною у 2006 р., який надає більш широкий захист від дискримінації, ніж ст. 14 Конвенції. З цього випливає, що повинно бути забезпечено користування без якої б то не було дискримінації будь-яким правом, визнаним законом, а не тільки правами, встановленими Конвенцією.

Варто зауважити, що особливе значення для застосування Конвенції про захист прав людини і основних свобод і Протоколу № 12 мають рішення Європейського суду з прав людини. Наприклад, у рішенні по справі «Національна профспілка поліції Бельгії проти Бельгії» від 27 жовтня 1975 р. [21] Європейський суд вказав на те, що ст. 14 Конвенції про захист прав людини і основних свобод не забороняє дискримінацію як таку, а лише в контексті користування правами і свободами, встановленими Конвенцією і Протоколами до неї. Виходячи з цього, ст. 14 не має самостійного значення, а доповнює інші статті Конвенції та протоколів, будучи невід'ємною частиною будь-якої юридичної норми, яка встановлює права і свободи. Крім того, суд вказав, що рівність порушено, якщо відмінності не мають ніякого об'єктивного і розумного виправдання. Якщо таке виправдання існує, то воно повинно бути оцінено з точки зору мети та ефективності аналізованої заходи з урахуванням принципів, які превалюють в демократичному суспільстві. Різниця в здійсненні права, передбаченого Конвенцією, не тільки має переслідувати законну мету. Стаття 14 вважається порушеною, якщо ясно встановлено, що немає розумної пропорційності між використовуваними засобами і переслідуваною метою. Іншим яскравим прикладом європейської практики є рішення по справі «Енгель та інші проти Нідерландів», в якому Європейський суд від 8 червня 1976 р. вказав, що дискримінація можлива не тільки по підстав, пере-

лічених у ст. 14 Конвенції про захист прав людини і основних свобод, а й з інших підстав порушення рівноправності, оскільки перелік підстав не є вичерпним [22]. При цьому варто вказати, що позиція Європейського суду стосовно принципу рівності прав людини заснована на поєднанні законності і доцільності, визнає можливість існування виправданих в демократичній правовій державі нерівностей. Даний висновок також узгоджується з правовою позицією, викладеною в рішенні Європейського суду у справі «Тлімменос проти Греції» від 6 квітня 2000 р. [23], в якому вказується, що право користування захистом Конвенції про захист прав людини і основних свобод, без будь-якої дискримінації буде порушено не лише в тому випадку, коли держави без об'єктивної і розумної підстави по-різному поведуться з особами, які перебувають в аналогічній ситуації, але також і тоді, коли без об'єктивних і розумних підстав вони однаково ставляться до осіб, які знаходяться в різних ситуаціях. З даного визначення вбачається, що ненадання особі з інвалідністю розумного пристосування буде відноситись до дискримінації у сфері праці.

Висновки. Підсумовуючи проведене дослідження, можна констатувати, що міжнародно-правові акти містять в собі положення щодо дискримінації, проте в текстах розглянутих документів не вказується така підстава дискримінації, як інвалідність. Однак, варто зазначити, що загальна заборона дискримінації поширюється на осіб з інвалідністю, як на одну з категорій населення. Тлумачення поняття «дискримінація» в умовах його сучасного розвитку полягає в тому, що дискримінація може мати місце не тільки в тому випадку, коли без об'єктивного чи розумного обґрунтування застосовується різний підхід до осіб, що знаходяться в аналогічних ситуаціях, а й у тому випадку, якщо має місце однакове поводження з особами, що знаходяться в абсолютно різних ситуаціях. На нашу думку, наведене розуміння дискримінації містить в собі юридичну і фактичну рівність. При цьому, наявне у національному законодавстві України визначення дискримінації, на наш погляд, стосовно осіб з інвалідністю має ряд недоліків в порівнянні з визначенням, що міститься в Конвенції про права інвалідів. По-перше, воно носить лише декларативний характер. По-друге, національний термін не відображає в собі сутність переваги осіб з інвалідністю, як наприклад зазначено у Зауваженнях загального порядку № 5 «Особи з будь-якою формою інвалідності». По-третє, з наявного у національному законодавстві визначення дискримінації не випливає, що дискримінацією є відмова в розумному пристосуванні, яка досить

шикоро поширена у нашій країні. У зв'язку з цим, з метою захисту трудових прав осіб з інвалідністю, необхідно в основу розвитку національного трудового законодавства покласти розуміння принципу заборони дискримінації осіб з інвалідністю, закріплене в Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю (інва-

лідів) з огляду на його більш широке тлумачення та відображення його сутності, адже зазначене розуміння вищевказаного принципу сприяє розширенню векторів розвитку державної соціальної політики України щодо осіб з інвалідністю в контексті Європейської інтеграції.

Література

1. Андрієв В. М. Забезпечення зайнятості та працевлаштування інвалідів у контексті європейської інтеграції України / В. М. Андрієв // Вісник Запорізького національного університету. — 2006. — № 2. — С. 115–118. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://sites.znu.edu.ua/invitations/2014/yuridichna-osvita-2014.pdf#page=158>
2. Вишновецька С. В. Проблема недопущення дискримінації в трудових відносинах / С. В. Вишновецька, О. Б. Пінчук // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. — 2015. — № 1. — С. 81–85.
3. Жигалкін І. П. Заборона дискримінації у сфері праці як принцип трудового права / І. П. Жигалкін // Актуальні проблеми права: теорія і практика. — 2013. — № 26 — С. 193–198.
4. Коротка А. О. Заборона дискримінації у сфері реалізації права на працю (окремі питання) / А. О. Коротка // Право: збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. — 2012. — № 18. — С. 150–153.
5. Котова Л. В. Трудова дискримінація осіб з обмеженими фізичними можливостями за ознакою інвалідності (станом здоров'я) / К. В. Бабіч-Касьяненко, Л. В. Котова // Правові засоби забезпечення та захисту прав людини: вітчизняний та зарубіжний досвід: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. науковців, юристів-практиків, молодих вчених, аспірантів, студентів; м. Северодонецьк, 13–14 квітня 2017 р. / за ред. проф. Розовського Б. Г. — Северодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2017. — С. 96–102.
6. Панкевич О. Заборона дискримінації: деякі загальнотеоретичні й філософсько-правові аспекти інтерпретації (за матеріалами практики Європейського суду з прав людини) / О. Панкевич; Вісник Національної академії правових наук України: зб. наук. пр. // редкол.: В. Я. Тацій та ін. — Х.: Право, 2014. — № 3 (78). — 200 с. — С. 20–31.
7. Силенко Н. М. До питання міжнародно-правового регулювання захисту прав інвалідів у сфері праці / Н. М. Силенко // Науковий вісник публічного та приватного права: зб. наук. пр. Вип. 6. — Т. 1. — К.: Науково-дослідний інститут публічного права, 2016. — 256 с. — С. 110–114.
8. Твердовський І. М. Принцип заборони дискримінації в системі принципів правового регулювання соціально-трудова відносин / І. М. Твердовський // Актуальні проблеми держави і права. — 2011. — Вип. 57. — С. 315–320.
9. Декларація стосовно цілей і завдань Міжнародної організації праці, Декларація, Міжнародний документ, Міжнародна організація праці, 10.05.1944 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_328
10. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду, Статут, Міжнародний документ, ООН, 26.06.1945 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_010
11. Загальна Декларація прав людини, Декларація, Міжнародний документ, ООН, 10.12.1948 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015
12. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, Пакт, Міжнародний документ, ООН, 16.12.1966 р., ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР N2148-VIII від 19.10.73 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_042
13. Конвенція про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів), Конвенція, ООН, 13.12.2006 р., Конвенцію ратифіковано Законом № 1767-VI від 16.12.2009 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_g71
14. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Конвенція, Міжнародний документ, Заява, ООН, 21.12.1965 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_105
15. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Конвенція, Міжнародний документ, ООН, 18.12.1979 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_207
16. Добірка зауважень загального порядку і загальних рекомендацій, прийнятих договірними органами з прав людини / Міжнародні договори з прав людини, Організація об'єднаних націй, Том.1, Distr. GENERAL HRI/GEN/1/

Rev.9 (Vol. I) 27 May 2008, RUSSIAN, Original: ENGLISH, с. 340, С. — 32–44 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.refworld.org.ru/pdfid/545a2a534.pdf>.

17. Конвенція про дискримінацію в галузі праці та занять № 111, Конвенція, Міжнародний документ, Міжнародна організація праці, 25.06.1958 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/card/993_161

18. Конвенція про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів № 159, Конвенція, Міжнародний документ, Міжнародна організація праці, 20.06.1983 р., Конвенцію ратифіковано Україною Законом № 624-IV (624–15) від 06.03.2003 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_065

19. Європейська соціальна хартія (переглянута) Хартія, Міжнародний документ, Рада Європи, 03.05.1996 р., {Хартію ратифіковано із заявами Законом № 137-V від 14.09.2006, ВВР, 2006, N43, ст. 418} [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_062/paran144#n144

20. Протокол № 12 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ETS N177), Протокол, Міжнародний документ, Рада Європи, 04.11.2000 р., Протокол ратифіковано Україною Законом № 3435-IV від 09.02.2006 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_537

21. Національна профспілка поліції Бельгії проти Бельгії, Справа, Рішення, Витяг / Рада Європи, Європейський суд з прав людини, Міжнародні суди, 27.10.1975 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/980_087

22. «Енгель (Engel) та інші проти Нідерландів», Справа, Рішення, Витяг / Рада Європи, Європейський суд з прав людини, Міжнародні суди, 08.06.1976 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.echr.ru/documents/doc/2461444/2461444.htm>;

23. Рішення у справі «Тлімменос проти Греції». Комюніке Секретаря Суду. (Judgment in the case of Thlimmenos v. Greece) від 06.04.2000 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp? AIdx=199>.

References

1. Andrijiv V. M. Zabezpechennja zajnjatosti ta pracevlashtuvannja invalidiv u konteksti jevroejskoho integraciji Ukrajinu / V. M. Andrijiv // Visnyk Zaporizkogo nacionalnogho universytetu. — 2006. — # 2. — S. 115–118. [Електронний ресурс] — Режим доступу -<http://sites.znu.edu.ua/invitations/2014/yuridichna-osvita-2014.pdf#page=158>

2. Vyshnovecjkja S. V. Problema nedopushhennja dyskryminaciji v trudovykh vidnosynakh /S.V. Vyshnovecjkja, O. B. Pinchuk // Jurydychnyj visnyk. Povitrjane i kosmichne pravo. — 2015. — # 1. — S. 81–85.

3. Zhyghalkin I. P. Zaborona dyskryminaciji u sferi praci jak pryncyp trudovogho prava / I. P. Zhyghalkin // Aktualni problemy prava: teoriya i praktyka. — 2013. — # 26 — S. 193–198.

4. Korotka A. O. Zaborona dyskryminaciji u sferi realizaciji prava na pracju (okremi pytannja) / A. O. Korotka // Pravo: zbirnyk naukovykh pracj Kharkivskogo nacionalnogho pedagoghichnogho universytetu imeni Gh. S. Skovorody. — 2012. — # 18. — S. 150–153.

5. Kotova L. V. Trudova dyskryminacija osib z obmezhenymy fizychnymy mozhlyvostjamy za oznakovoju invalidnosti (stanom zdorov'ja)/KV Babich-Kasjjanjenko, LV Kotova//Pravovi zasoby zabezpechennja ta zakhystu prav ljudyny: vitchyznjanyj ta zarubizhnyj dosvid: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf. naukovciv, jurystiv-praktykiv, molodykh vchenykh, aspirantiv, studentiv; m. Sjevjerodonecjk, 13–14 kvitnja 2017 r. / za red. prof. Rozovskogo BGh. — Sjevjerodonecjk: vyd-vo SNU im. V. Dalja, 2017. — S. 96–102.

6. Pankevych O. Zaborona dyskryminaciji: dejaki zagalnoteoretychni j filofsjsko-pravovi aspekty interpretaciji (za materialamy praktyky Jevroejskogho sudu z prav ljudyny) / O. Pankevych; Visnyk Nacionalnoji akademiji pravovykh nauk Ukrajinu: zb. nauk. pr. / redkol.: V. Ja. Tacij ta in. — Kh.: Pravo, 2014. — # 3 (78). — 200 s. — S. 20–31.

7. Sylenko N. M. Do pytannja mizhnarodno-pravovogho rehuljuvannja zakhystu prav invalidiv u sferi praci / N. M. Sylenko // Naukovyj visnyk publicnogho ta pryvatnogho prava: zb. nauk. pr. Vyp. 6. — T. 1. — K.: Naukovo-doslidnyj instytut publicnogho prava, 2016. — 256 s. — S. 110–114.

8. Tverdovskij I. M. Pryncyp zaborony dyskryminaciji v systemi pryncypiv pravovogho rehuljuvannja socialno-trudovykh vidnosyn / I. M. Tverdovskij // Aktualni probelmy derzhavy i prava. — 2011. — Vyp. 57. — S. 315–320.

9. Deklaracija stosovno cilej i zavdanj Mizhnarodnoji orghanizaciji praci, Deklaracija, Mizhnarodnyj dokument, Mizhnarodna orghanizacija praci, 10.05.1944 r. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_328

10. Statut Orghanizaciji Ob'jednanykh Nacij i Statut Mizhnarodnogho Sudu, Statut, Mizhnarodnyj dokument, OON, 26.06.1945 r. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_010

11. Zagaljna Deklaracija prav ljudyny, Deklaracija, Mizhnarodnyj dokument, OON, 10.12.1948 r. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015
12. Mizhnarodnyj pakt pro ekonomichni, socialjni ta kuljturni prava, Pakt, Mizhnarodnyj dokument, OON, 16.12.1966 r., ratyfikovano Ukazom Prezydiji Verkhovnoji Rady Ukrajinsjkoji RSR #2148-VIII vid 19.10.73 r. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_042
13. Konvencija pro prava osib z invalidnistju (Konvencija pro prava invalidiv), Konvencija, OON, 13.12.2006 r., Konvenciju ratyfikovano Zakonom #1767-VI vid 16.12.2009 [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_g71
14. Mizhnarodna konvencija pro likvidaciju vsikh form rasovoji dyskryminaciji, Konvencija, Mizhnarodnyj dokument, Zajava, OON, 21.12.1965 r. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_105
15. Konvencija Orghanizaciji Ob'jednanykh Nacij pro likvidaciju vsikh form dyskryminaciji shhodo zhinok, Konvencija, Mizhnarodnyj dokument, OON, 18.12.1979 r. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_207
16. Dobirka zauvazhenj zagaljnogho porjadku i zagaljnykh rekomendacij, pryjnjatjykh doghovirnymy orghanamy z prav ljudyny / Mizhnarodni doghovory z prav ljudyny, Orghanizacija ob'jednanykh nacij, Tom.1, Distr. GENERAL HRI/GEN/1/Rev.9 (Vol. I) 27 May 2008, RUSSIAN, Original: ENGLISH, s. 340, S. — 32–44, [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: <http://www.refworld.org.ru/pdfid/545a2a534.pdf>
17. Konvencija pro dyskryminaciju v ghaluzi praci ta zanjatj #111, Konvencija, Mizhnarodnyj dokument, Mizhnarodna orghanizacija praci, 25.06.1958 r. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/card/993_161
18. Konvencija pro profesijnu rehabilitaciju ta zajnjatistj invalidiv #159, Konvencija, Mizhnarodnyj dokument, Mizhnarodna orghanizacija praci, 20.06.1983 r., Konvenciju ratyfikovano Ukrajinoju Zakonom #624-IV (624–15) vid 06.03.2003 [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_065
19. Jevropejsjka socialjna khartija (pereghljanuta) Khartija, Mizhnarodnyj dokument, Rada Jevropy, 03.05.1996 r. {Khartiju ratyfikovano iz zajavamy Zakonom # 137-V vid 14.09.2006, VVR, 2006, N43, st.418} [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_062/paran144#n144
20. Protokol #12 do Konvenciji pro zakhyst prav ljudyny i osnovopolozhnykh svobod (ETS N177), Protokol, Mizhnarodnyj dokument, Rada Jevropy, 04.11.2000 r., Protokol ratyfikovano Ukrajinoju Zakonom #3435-IV vid 09.02.2006 [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_537
21. Nacionaljna profspilka policiji Beljghiji proty Beljghiji, Sprava, Rishennja, Vytjagh/ Rada Jevropy, Jevropejsjkyj sud z prav ljudyny, Mizhnarodni sudy, 27.10.1975 r. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/980_087
22. «Enghelj (Engel) ta inshi proty Niderlandiv», Sprava, Rishennja, Vytjagh/ Rada Jevropy, Jevropejsjkyj sud z prav ljudyny, Mizhnarodni sudy, 08.06.1976 r. [Elektronnyj resurs] — Rezhym dostupu: <http://www.echr.ru/documents/doc/2461444/2461444.htm>
23. Rishennja u spravi «Tlimmenos proty Ghreciji». Komjunike Sekretarja Sudu. (Judgment in the case of Thlimmenos v. Greece) vid 06.04.2000 r. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp? AIIdx=199>

Остапенко Леонід Олексійович

*доцент кафедри цивільного права та процесу
Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»*

Остапенко Леонид Алексеевич

*доцент кафедры гражданского права и процесса
Учебно-научный институт права и психологии
Национального университета «Львовская политехника»*

Ostapenko Leonid

*PhD in Law, Associate Professor of the Department of Civil Law and Process
Educational and Scientific Institute of Law and Psychology of
National University «Lviv Polytechnic»*

**ПРО ДЖЕРЕЛА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ
І ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ
О ИСТОЧНИКАХ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЗАНЯТОСТИ
И ТРУДОУСТРОЙСТВА НАСЕЛЕНИЯ
SOURCES OF LEGAL REGULATION OF EMPLOYMENT
AND LABOR MISSIONS**

Анотація. Теоретичні і прикладні аспекти правового регулювання зайнятості і працевлаштування населення в Україні продовжують бути актуальними з цілого ряду об'єктивних і суб'єктивних причин на які впливають різні за змістом фактори. Наявність в Україні зовнішньої і внутрішньої трудової міграції населення свідчить, що є потреба у вдосконаленні чинного законодавства про зайнятість населення, його працевлаштування – тобто реалізацію кожним працездатним громадянином його права на працю. Існуючі джерела, що впливають на правове регулювання зайнятості і працевлаштування населення у своїй правовій основі опираються на Конституцію України та інші нормативно-правові акти, які прямо чи опосередковано мають до цього відношення.

Аналіз основних джерел правового регулювання зайнятості сприяв визначенню їх призначенню, властивим для них ознак, критеріїв та юридичної сили застосування.

Ключові слова: джерела правового регулювання, зайнятість, закон, населення, працевлаштування.

Аннотация. Теоретические и прикладные аспекты правового регулирования занятости и трудоустройства населения в Украине продолжают быть актуальными по целому ряду объективных и субъективных причин на которые влияют различные по содержанию факторы. Наличие в Украине внешней и внутренней трудовой миграции населения свидетельствует, что существует необходимость в совершенствовании действующего законодательства о занятости населения, его трудоустройстве – то есть реализации каждым трудоспособным гражданином его права на труд. Существующие источники, влияющие на правовое регулирование занятости и трудоустройства населения в своей правовой основе опираются на Конституцию Украины и другие нормативно-правовые акты, которые прямо или косвенно имеют к этому отношение.

Анализ источников правового регулирования занятости способствовал определению их назначения, присущим для них признаков, критериев и юридической силы применения.

Ключевые слова: источники правового регулирования, занятость, закон, население, трудоустройство.

Summary. The theoretical and applied aspects of legal regulation of employment and employment of the population in Ukraine continue to be relevant to a number of objective and subjective reasons that are influenced by various factors in terms of content. The presence of external and internal labor migration in Ukraine shows that the need to improve the current legisla-

tion on employment of the population, its employment – that is, the realization by every able-bodied citizen of his right to work. Existing sources that influence the legal regulation of employment and employment of the population in their legal basis are based on the Constitution of Ukraine and other normative legal acts that directly or indirectly have this relation.

The analysis of sources of legal regulation of employment contributed to the definition of their purpose, inherent in them signs, criteria and legal force of application.

Key words: sources of legal regulation, employment, law, of the population, employment.

Стан дослідження. Питання джерел правового регулювання зайнятості і працевлаштування населення знайшли своє закріплення у національному законодавстві, словниковій та енциклопедичній літературі, а також у працях окремих вчених: В. С. Венедіктова; Б. П. Лозоренка, М. В. Коваліва, Л. І. Летнячина, В. Г. Ротаня, І. Я. Самсіна, А. Г. Яреми, М. П. Василенка, В. В. Савенка, С. М. Карлицького, Д. К. Бекашева, С. В. Вишневецької, Л. Грузінової, С. Запари, О. Роговенка, Т. А. Занфірової, П. Пилипенка, О. Процевського та інших.

Виклад матеріалу. Загальнофілософське визначення закону містить у собі сукупність загальних, суттєвих, стійких і необхідних ознак, що характеризують закон як сукупність, якій властиві зв'язки, що виникають, розвиваються і припиняються на рівні суспільства, держави, соціальних утворень та окремих індивідів.

Існуюча класифікація та ознаки, що притаманні законам дозволяють здійснювати їх поділ за впливом на суспільні відносини та їх правове регулювання. Так, Конституція України є Основним законом, який за своїм змістом і значенням є основою для всіх інших законів, які в свою чергу регулюють наявну групу суспільних відносин що мають прояви у реальній дійсності. Для Основного Закону України характерною ознакою є універсальність, повторюваність та порядок врегулювання суспільного життя. До універсальності Основного Закону слід віднести передбачену та унормовану різноманітність суспільних відносин, які потребують правового регулювання.

Повторюваність в якості ознаки Основного Закону свідчить про історичний зміст окремих правових норм починаючи від правових принципів Руської правди, положення якої трансформувалися у всі три Литовські статuti (1529, 1566, 1588 pp.), приписи Магдебурзького права, Конституцію Пилипа Орлика, Законодавство України під час її перебування у складі Російської імперії, Законодавство в період Української революції (1917–1921 pp.) [1, с. 252].

Поняття порядку як ознаки Основного Закону вживається для характеристики інтересів, завдань більшості українського суспільства.

В той же час під правовим порядком прийнято розуміти сукупність правових, моральних, етичних та інших норм, звичаїв за допомогою яких регулюються відносини у суспільстві в цілому, між окремими соціально-етнічними групами, окремими громадянами.

Важливою є думка вчених В. Г. Ротаня, І. Я. Самсіна, А. Г. Яреми про те, що прийняття будь-якого закону повинно супроводжуватись одночасним внесенням змін до всіх законів, що неузгоджуються з новим законом.

Дослідження норм закріплених в Законі України «Про зайнятість населення» створює можливості з'ясувати: 1) в якій мірі правовий механізм реалізації державної політики впливає на регулювання зайнятості населення; 2) чи існує взаємозв'язок норм Закону з правовими нормами законодавства про працю України та міжнародним законодавством про працю; 3) наявність чи відсутність алогічного зв'язку в термінологічних визначеннях та сутнісному значенню норм Закону; 4) відповідність чинного Закону до завдань державної політики України у сфері зайнятості населення, з метою вдосконалення окремих його елементів. Як бачимо, правовий Закон є основою правового регулювання суспільних відносин.

В той час цей Закон відносять до спеціального акту, що регулює окремі питання праці [2, с. 477]. В певній мірі з цим можна погодитись, розуміючи під «спеціальним законом» певне вузьке коло суспільних відносин, що не входить за межі сфери дії іншого Закону [3, с. 183]. Іншими словами, дія в межах окремих норм Кодексу законів про працю України. Наприклад, норми, що передбачають обов'язок держави по створенню умов для ефективної зайнятості населення (ст. 2, ст. 49–2, ст. 49-4 КЗпП України) [4].

Віднесення цього Закону до категорії загального можна пояснити тим, що він визначає економічні, правові, соціальні та організаційні засади державної політики у сфері зайнятості населення гарантує закріплене в Конституції право на працю та захист від безробіття.

Діючий від 5 липня 2012 року Закон України «Про зайнятість населення» за своєю метою, принципами реалізації завдань, що стоять перед державою

у сфері зайнятості населення, закріплює у правових нормах відносини які крім цього Закону регулюються Кодексом законів про працю України, Законом України «Про загальнообов'язкове соціальне страхування на випадок безробіття, іншими актами законодавства (ст. 2).

Багатоаспектність регулювання відносин у сфері зайнятості населення в певній мірі характеризує недосконалість понятійної і функціональної сторін закону. Це створює проблеми конкуренції і колізії закону, сутність яких полягає у різних ступенях теоретичної і практичної його значимості.

Для прикладу, серед відносин, які регулюються Трудовим Кодексом Республіки Білорусь передбачено «забезпечення зайнятості» (п. 5, ст. 4) [5].

Трудовий Кодекс Туркменістану до основних завдань відносить «...реалізацію конституційного права громадян на працю...» і передбачає правове регулювання відносин, які безпосередньо пов'язані зі сферою праці (ст. 1) [6].

В певній мірі ці відносини можна відносини можна вважати такими, що стосуються зайнятості населення. Слід зазначити, що аналіз існуючих колізій в законодавстві України, що безпосередньо чи опосередковано регулює трудові та інші пов'язані з ними відносини сприяє їх усуненню і створенню ефективних за реалізацією правових норм.

В теоретичному аспекті Закон України «Про зайнятість населення» містить у собі загальні положення які стосуються основ державної політики у сфері зайнятості населення шляхом надання послуг, спрямованих на працевлаштування громадян України, іноземців та осіб без громадянства відповідно до їх освіти, фахової підготовки та інших критеріїв, що впливають на професійну діяльність людини.

Важливими у правовому аспекті є положення в яких закріплені норми, що передбачають контроль зі сторони органів державної влади за дотриманням законодавства про зайнятість населення і відповідальність за його порушення.

Практичний аспект реалізації Закону України «Про зайнятість населення» передбачає забезпечення державної політики у вказаній частині суспільних відносин шляхом активних дій зі сторони органів державної влади і управління, які спрямовані на:

- створення умов за яких існує в країні працездатне населення буде мати можливість працевлаштування, отримання за результати праці гідної оплати та надійні гарантії соціального захисту;
- розробку і прийняття загальнодержавних програм, які за своїм змістом сприятимуть економічному розвитку держави, зайнятості населення

на основі підвищення рівня кваліфікації та конкурентоспроможності робочої сили.

Забезпечення реалізації державної політики у сфері зайнятості населення у правовому аспекті гарантується вимогами, які закріплені у ст. 5-1 КЗпП України. Вказані гарантії за своїм змістом сприяють і забезпечують появу, і закріплення трудових відносин на засадах передбачених Конституцією України та інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері праці.

Разом з тим, негативний реальний стан фактично у всіх галузях економіки, соціальна незахищеність населення змушують населення заповнювати ринок зайнятості за кордоном. Так, Л. Ясинчук наводить дані про те, що за кордоном працюють від п'яти до семи мільйонів наших громадян. Можна лише уявити, що ці сім мільйонів людей повернулися до України, не маючи роботи [7]. Це означає, що правові норми, якими передбачено регулювання зайнятості в Україні залишається у стані бездії.

Викликає сумнів реалізація Розпорядження КМ України № 99-р від 14.02.2018 року «Про затвердження плану заходів на 2018 рік по реалізації Стратегії подолання бідності». Є лише надія, що ці заходи підвищать зайнятість населення та його добробут.

Ми звертали увагу на багатосистемність функціонування відносин у сфері зайнятості населення. Сучасною основою їх функціонування є законодавство України про зайнятість населення (ст. 2). Загальною вимогою є положення Конституції України про зайнятість населення (ст. 2). Загальною вимогою є положення Конституції України щодо права населення на працю, а також регулювання трудових відносин на основі чинного законодавства про працю та інших законів України, що прямо чи опосередковано регулюють трудові правовідносини і соціальний захист населення» [8, с. 12–13].

Україна є учасником міжнародних договорів, які не суперечать трудовим відносинам у сфері праці, а навички, доповнюють забезпечення та реалізацію права на працю, сприяють розвитку демократії, розширюють можливості працюючих чоловіків і жінок, сприяють політиці держав у сфері праці [9, с. 51].

Сучасний стан регулювання зайнятості населення України і пов'язаних з ними трудових відносин за наявності чинного Закону України «Про зайнятість населення» можна вважати задовільним. Достатньо чітко визначеним є право громадян на зайнятість (ст. 3), передбачені гарантії населення у сфері зайнятості (ст. 5), роль і значення державної політики у сфері зайнятості населення (розділ II, ст. ст. 15–20) та інші правові інститути регулювання зайнятості населення.

Проблемним за змістом в частині регулювання трудових відносин є чинний Кодекс законів про працю України [10]. Не зважаючи на зміни, та доповнення, які відбувалися і продовжуються від 1990 року минулого століття Основний законодавчий акт України про працю, залишається таким, що не в повній мірі відповідає існуючим ринковим відносинам в Україні, обмежує та порушує трудові права суб'єктів трудових відносин.

Тривають гострі дискусії щодо закріплення і реалізації права на працю у проекті Трудового кодексу України. Пропозиції і зауваження вчених і практиків спрямовані на покращення розуміння і застосування норм законодавства про працю в регулюванні трудових відносин.

Так, Вишневецька С. В. розглядаючи історичні аспекти формування і розвитку галузі трудового права звертає увагу на те що, вплив «поворотів політичної лінії та офіційно ідеології «на формування та приведення у відповідність до сучасних вимог трудового права і трудового законодавства [11, с. 60].

А. Грузінова досліджуючи деякі новації щодо розгляду індивідуальних трудових спорів у судах, зазначає, що законодавець формуючи підстави для їх розгляду не перераховує трудові спори, що підлягають безпосередньому розгляду у судах [12].

Подібний підхід законодавця до компетентного розмежування спорів, пов'язаних із захистом соціально-трудова відносин як вважають С. Запара та О. Роговенко — «не є однозначно виправданим та, на жаль, ще більше ускладнює процедуру захисту трудових прав учасників зазначених правовідносин, адже розпорошеність судового розгляду не сприяє швидкому та ефективному розгляду спорів [13, с. 119].

На думку Т. А. Занфірової, доцільно передбачити у законодавстві про працю та про зайнятість населення особливих умов використання примусових робіт введенні обмежень, що пов'язані з природними катаклізмами [14, с. 176] техногенними катастрофами, військовими конфліктами та іншими небезпеками, які загрожують людству.

Козловський А. А. звертає увагу на необхідність «належного вивчення природи і структури соціальних потреб, які безпосередньо пов'язані з правотворчістю, з урахуванням специфіки суб'єктів — реципієнтів, на яких розрахований цей закон, побудований на незнанні, необґрунтованих положеннях і фактах, неврахованих інтересах групи, зацікавлених в обмеженні інформації [15, с. 5].

Комарницька Н. В. аналізуючи окремі положення угоди про асоціацію з Європейським Союзом та правовими нормами у проекті Трудового кодексу України зауважує, що регулювання відносин у сфері зайнятості населення повинно відповідати міжнародним стандартам на території України [16, с. 180].

Важливою є думка П. Пилипенка стосовно обов'язку держави, яка «взявши на себе обов'язок із забезпечення основних соціальних прав людини і громадянина, держава гарантує їх реалізацію шляхом ухвалення відповідних законодавчих актів, які створюють умови та посиляють гарантії зайнятості, безпеки праці, медичного обслуговування, екологічної безпеки, соціального миру в суспільстві [17, с. 37].

О. Процевський стурбований тим, що в проекті Трудового кодексу України відбувається викривлення змісту статей Конституції та норм міжнародних правових актів. Далі він зауважує, що «У формуваннях змісту правових приписів норм проекту відчувається якийсь поспіх авторів, якась невпевненість, недоговорюваність, а також відсутність знання чинного законодавства, про що свідчать приклади викривлення змісту статей Конституції України, норм міжнародних правових актів, не закінчених речень, редакційних помилок, «тощо» [18].

Наведені нами далеко не всі та різні за змістом позиції авторів щодо підготовки, наповнення відповідними правовими нормами, свідчать про їх бажання створити динамічний, оптимальний за змістом та ефективний Закон, реалізація завдань якого сприятиме розвитку соціально-трудова відносин та зайнятості населення України.

Література

1. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. — Х.: Право, 2008. — Т. 1. Методичні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України / за заг. ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. — 728 с.
2. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. — Х.: Право, 2008, Т. 3: Цивільно-правові науки. Приватне право / За заг. ред. Н. С. Кузнецової. — 640 с.
3. Новітнє вчення про тлумачення правових актів для суддів що проходять підвищення кваліфікації і кандидатів на посади суддів, що проходять спеціальну підготовку / В. Г. Ротань, І. Я. Самсін, А. Г. Ярема та ін.; відп. ред. кер. авт. кол. В. Г. Ротань. — Х.: Право. — 2013. — 75 с.

4. Кодекс законів про працю України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 вересн. — 2017. — 120 с. (Кодекси України).
5. Трудовой Кодекс Республики Беларусь с комментарием отдельных изменений и дополнений, внесенных Законом Республики Беларусь от 8 января 2014 г. № 131–З и последующими законами / авт. коммент. Л. И. Липень. — Минск: Амалфея. — 2016. — 300 с.
6. Türkmenistany zanmet Kodeksi. — A.: Türkmen dowlet nesirayat gullugy. — 2009. — 383 с.
7. Ясинчук Леся Заробітчани рятують гривню: «Експрес», 22 лютого — 1 березня 2018 року.
8. Карлицький С. М. Трудове право України: Навч. посіб. — Вид. 2-ге перероб. — К.: Прецедент. — 2006. — 280 с.
9. Бекашев Д. К. Междурядное трудовое право (публично-правовые аспекты); учебник. — Москва: Проспект. — 2014. — 280 с.
10. Кодекс законів про працю України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 верес. 2017 р.: (Офіц. текст). — К.: Паливода А. В., 2017. — 120 с. — (Кодекси України).
11. Вишневецька С. В. Історичні аспекти формування і галузі трудового права / Юридичний вісник. — 200. — № 1 (101). — С. 57–61.
12. Грузінова Л. Деякі новації розгляду індивідуальних трудових спорів у судах / Юридична газета. — 8 грудня 2015 р. — № 49 (495).
13. Запара С., Роговенко О. Доктринальні та інституційні проблеми забезпечення захисту прав та інтересів сторін соціально-трудових правовідносин. — Право України. — 2016. — № 12. — С. 112–125.
14. Занфірова Т. А. Забезпечення свободи праці в різних умовах існування людини / Серія право, Випуск 43. — Т. 1. — С. 176–179.
15. Козловський А. А. Право як пізнання / А. А. Козловський. — Чернівці: Рута. — 1999. — 295 с.
16. Комарницька Н. В. Реалізація положень угоди про асоціацію з ЄС у проекті Трудового Кодексу України: Науковий вісник Ужгородського національного університету / Серія Право. — Випуск 43. — Том 1. — 2017. — С. 179–184.
17. Пилипенко П. Про систему трудового права України: Право України. — 2017. — № 5. — С. 36–42.
18. Процевський Олександр «Чи віддзеркалює проект Трудового кодексу правові ідеї Основного Закону України? / Юридичний вісник України. — 14–20 листопада 2015 року. — № 45 (1062).

References

1. Pravova systema Ukrainy: istoriia, stan ta perspektyvy: u 5 T. — Kh.: Pravo, 2008. — Т. 1. Metodychni ta istoryko-teoretychni problemy formuvannia i rozvytku pravovoi systemy Ukrainy / za zah. red. M. V. Tsvika, O. V. Petryshyna. — 728 s.
2. Pravova systema Ukrainy: istoriia, stan ta perspektyvy: u 5 T. — Kh.: Pravo, 2008, Т. 3: Tsyvilno-pravovi nauky. Pryvatne pravo / Za zah. red. N. S. Kuznietsovoi. — 640 s.
3. Novitnie vchennia pro tlumachennia pravovykh aktiv dlia suddiv shcho prokhodiat pidvyshchennia kvalifikatsii i kandydativ na posady suddiv, shcho prokhodiat spetsialnu pidhotovku / V. H. Rotan, I. Ya. Samsin, A. H. Yarema ta in.; vidp. red. ker. avt. kol. V. H. Rotan. — Kh.: Pravo. — 2013. — 75 s.
4. Kodeks zakoniv pro pratsiu Ukrainy: chynnie zakonodavstvo zi zminamy ta dopov. stanom na 1 veresn. — 2017. — 120 s. (Kodeksy Ukrainy).
5. Trudovoi Kodeks Respublyky Belarus s kommentaryem otdelnykh yzmenenyi y dopolnenyi, vnesennykh Zakonom Respublyky Belarus ot 8 yanvaria 2014 h. № 131–З y posleduiushchymy zakonamy / avt. komment. L. Y. Lypen. — Mynsk: Amalfeia. — 2016. — 300 s.
6. Türkmenistany zanmet Kodeksi. — A.: Türkmen dowlet nesirayat gullugy. — 2009. — 383 с.
7. Yasynchuk Lesia Zarobitchany riatiut hryvniu: «Ekspres», 22 liutoho — 1 bereznia 2018 roku.
8. Karlytskyi S. M. Trudove pravo Ukrainy: Navch. posib. — Vyd. 2-he pererob. — K.: Pretsedent. — 2006. — 280 s.
9. Bekiashev D. K. Mezhduranodnoe trudovoe pravo (publyvno-pravovnye aspekty); uchebnyk. — Moskva: Prospekt. — 2014. — 280 s.
10. Kodeks zakoniv pro pratsiu Ukrainy: chynne zakonodavstvo zi zminamy ta dopov. stanom na 1 veres. 2017 r.: (Ofits. tekst). — K.: Palyvoda A. V., 2017. — 120 s. — (Kodeksy Ukrainy).
11. Vyshnevetska S. V. Istorychni aspekty formuvannia i haluzi trudovoho prava / Yurydychnyi visnyk. — 200. — № 1 (101). — S. 57–61.

12. Hruzinova L. Deiaki novatsii rozghliadu indyvidualnykh trudovykh sporiv u sudakh / Yurydychna hazeta. — 8 hrudnia 2015 r. — № 49 (495).

13. Zapara S., Rohovenko O. Doktrynalni ta instytutsiini problemy zabezpechennia zakhystu prav ta interesiv storin sotsialno-trudovykh pravovidnosyn. — Pravo Ukrainy. — 2016. — № 12. — S. 112–125.

14. Zanfirova T. A. Zabezpechennia svobody pratsi v riznykh umovakh isnuvannia liudyny / Seriiia pravo, Vypusk 43. — T. 1. — S. 176–179.

15. Kozlovskiy A. A. Pravo yak piznannia / A. A. Kozlovskiy. — Chernivtsi: Ruta. — 1999. — 295 s.

16. Komarnytska N. V. Realizatsiia polozhen uhody pro asotsiatsiiu z YeS u proekti Trudovoho Kodeksu Ukrainy: Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu / Seriiia Pravo. — Vypusk 43. — Tom 1. — 2017. — S. 179–184.

17. Pylypenko P. Pro systemu trudovoho prava Ukrainy: Pravo Ukrainy. — 2017. — № 5. — S. 36–42.

18. Protsevskiy Oleksandr «Chy viddzerkaliuie proekt Trudovoho kodeksu pravovi idei Osnovnoho Zakonu Ukrainy? / Yurydychnyi visnyk Ukrainy. — 14–20 lystopada 2015 roku. — № 45 (1062).

Вербицька Анастасія Олегівна

аспірант кафедри інтелектуальної власності

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Вербицкая Анастасия Олеговна

аспірант кафедры интеллектуальной собственности

Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

Verbytska Anastasia

Postgraduate of the Department of Intellectual Property Law

of Taras Shevchenko National University of Kyiv

DOI: 10.25313/2520-2308-2018-4-3939

**АРХІТЕКТУРНІ ТВОРИ ЯК ОБ'ЄКТИ ПРАВА
ИНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ. ТЕНДЕНЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ**

**АРХИТЕКТУРНЫЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ КАК ОБЪЕКТЫ ПРАВА
ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ. ТЕНДЕНЦИИ И ИННОВАЦИИ**

**ARCHITECTURAL WORKS AS OBJECTS OF THE RIGHT
OF INTELLECTUAL PROPERTY. TRENDS AND INNOVATION**

Анотація. В статті розглянуто суспільні відносини, що виникають, змінюються і припиняються у сфері архітектурної діяльності. Досліджено новітні тенденції з охороно прав на твори архітектури та їх особливості. На сьогоднішній день законодавство у сфері архітектурної діяльності характеризується недосконалістю дефініцій, використанням законодавцем неточних, не відповідних дійсності формулювань, що зумовлює необхідність вирішення цих проблем шляхом перегляду та вдосконалення положень нормативно-правових актів України у сфері, що досліджується.

Заслуговує детального дослідження питання доктринальних положень та законодавства зарубіжних країн. Новітні тенденції свідчать про необхідність пошуку нових шляхів по вдосконаленню законодавчого регулювання відносин, щодо таких складних об'єктів як твори архітектури. В Україні регулювання таких об'єктів відбувається в двох площинах – право інтелектуальної власності та законодавство в сфері архітектурної діяльності.

Окремим аспектом, який обґрунтовує своєчасність дослідження з обраної проблематики є майновий. Використання авторами своїх майнових прав стає важливим аспектом сучасної моделі відносин в сфері інтелектуальної власності. Комерціалізація результатів творчості є вимогою сучасного мистецтва та сучасної парадигми цивільно-правових відносин. Творчість трансформується із суто духовної сфери в реальний спосіб отримання матеріальної вигоди. Утилітарність, яка властива моделі відносин з приводу інтелектуальної власності на твори мистецтва в західних країнах, поступово поширюється і в сфері суспільних відносин в Україні. Це вимагає розробки більш ефективних та дієвих механізмів цивільно-правового регулювання відносин в тому числі в сфері авторського права на твори архітектури, особливо враховуючи високі можливості капіталізації результатів такої творчості

Відтак існує потреба не лише розширення теоретико-методологічного інструментарію регулювання відносин з приводу використання творів архітектури, але і створення моделі охорони прав на такі твори, майже повна відсутність якої на сьогодні на сьогодні є суттєвим недоліком в галузі вітчизняного законодавства.

Ключові слова: право інтелектуальної власності, авторське право, патенти, торговельні марки, твори архітектури, охорона прав на твори архітектури.

Аннотация. В статье рассмотрены общественные отношения, которые возникают, изменяются и прекращаются в сфере архитектурной деятельности. Исследованы новейшие тенденции по охране прав на произведения архитектуры и их особенности. На сегодняшний день законодательство в сфере архитектурной деятельности характеризуется несо-

вершенством дефиницій, використанням законодавцем неточних, не підходящих дійсності формулювань, що обумовлює необхідність рішення цих проблем путем перегляду та удосконалення положень нормативно-правових актів України в сфері досліджуваного.

Заслужує детального дослідження питання доктринальних положень та законодавства зарубіжних країн. Новітні тенденції свідчать про необхідність пошуку нових шляхів удосконалення законодавчого регулювання відносин, по таких складних об'єктах як творчість архітектури. В Україні регулювання таких об'єктів відбувається в двох площинах – право інтелектуальної власності та законодавства в сфері архітектурної діяльності.

Окремим аспектом, який обґрунтовує своєчасність дослідження по вибраній проблематиці є актуальність. Використання авторами своїх інтелектуальних прав стає важливим аспектом сучасної моделі відносин в сфері інтелектуальної власності. Комерціалізація результатів творчості є вимогою сучасного мистецтва та сучасної парадигми громадянсько-правових відносин. Творчість трансформовується з чисто духовної сфери в реальний спосіб отримання матеріальної вигоди. Утилітарність, яка є властивою моделі відносин по поводу інтелектуальної власності на творчість мистецтва в західних країнах, поступово розповсюджується і в сфері суспільних відносин в Україні. Це вимагає розробки більш ефективних та дієвих механізмів громадянсько-правового регулювання відносин в тому числі в сфері авторського права на творчість архітектури, особливо враховуючи високі можливості капіталізації результатів такої творчості.

Слідом за цим, існує потреба не тільки розширення теоретико-методологічного інструментарію регулювання відносин по поводу використання творчості архітектури, але й створення моделі захисту прав на такі творчість, майже повне відсутність якої сьогодні є суттєвим недоліком в області національного законодавства.

Ключові слова: право інтелектуальної власності, авторське право, патенти, торгові марки, творчість архітектури, захист прав на творчість архітектури

Summary. The article considers the social relations that arise, change and cease in the field of architectural activity. The newest tendencies with protected rights to works of architecture and their features are researched. To date, legislation in the field of architectural activity is characterized by imperfection of definitions, using by the legislator inaccurate, incompatible wording, which necessitates the solution of these problems by reviewing and improving the provisions of normative legal acts of Ukraine in the field under study.

Deserves a detailed study of the doctrinal provisions and legislation of foreign countries. The latest trends indicate the need to find new ways to improve the legislative regulation of relations, on such complex objects as works of architecture. In Ukraine, the regulation of such objects takes place in two areas – the right of intellectual property and legislation in the field of architectural activities.

A separate aspect justifying the timeliness of the research on the selected problem is property. The use of authorship of their property rights is an important aspect of the modern model of relations in the field of intellectual property. Commercialization of the results of creativity is a requirement of contemporary art and a modern paradigm of civil-law relations. Creativity is transformed from a purely spiritual sphere into a real way of material gain. Utilitarianism, inherent in the model of relations on the intellectual property of works of art in Western countries, is gradually spreading in the sphere of public relations in Ukraine. This requires the development of more effective and effective mechanisms of civil law regulation of relations, including in the field of copyright in works of architecture, especially considering the high possibilities for capitalizing the results of such creativity.

Therefore, there is a need not only to expand the theoretical and methodological tools for regulating relations with regard to the use of works of architecture, but also to create a model for the protection of rights to such works, the almost complete absence of which today is a significant disadvantage in the field of domestic legislation.

Key words: intellectual property right, copyright, patents, trademarks, works of architecture, protection of rights to works of architecture.

Постановка проблеми. Архітектурна діяльність стає все більш розвиненою та прибутковою. Результатом її удосконалення та розвитку стає поява нових архітектурних творів, що потребують дієвого законодавства в сфері інтелектуальної власності з метою охорони прав авторів таких творів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження складають праці таких фахівців в галузі приватного права, як О. П. Новицький [2], І. Є. Томаров [3], Г. А. Юдіна [7], Г. Б. Яновська [8] Є. А. Греков [9].

Формулювання цілей статті (постановка завдань). Аналіз різноманітних наукових праць та до-

сліджень в Україні та за її межами. Виокремлення сучасних тенденцій та інновацій в сфері охорони прав суб'єктів прав інтелектуальної власності на твір архітектури.

Виклад основного матеріалу. Загально прийнятою є практика охорони прав на твори архітектури як об'єкти права інтелектуальної власності за допомогою такої галузі як авторське право. Однак, аналізуючи правову охорону таких об'єктів інтелектуальної власності, як твори архітектури необхідно звернутись також до сучасних тенденцій. Так, відповідно зовнішній вигляд будівлі та її назву почали реєструвати як знаки для товарів і послуг. Відповідно до Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» останній являє собою — позначення, яке вирізняє товари та послуги одних осіб серед таких самих або споріднених з ними товарів і послуг інших осіб. Об'єктом знака може бути будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень. Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, у тому числі власні імена, літери, цифри, зображувальні елементи, кольори та комбінації кольорів, а також будь-яка комбінація таких позначень. Правова охорона надається знаку, який не суперечить публічному порядку, принципам гуманності і моралі та на який не поширюються підстави для відмови в наданні правової охорони [1].

Одним з видів торговельних марок є тривимірні тобто такі, що мають форму та/чи об'єм. За загальним правилом до таких знаків для товарів і послуг відносять упаковки або форми самого продукту. Формами ж можуть бути як торговельні марки, так і оригінальні твори, тож права на них можуть набуватись як відповідно до Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», так і відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права».

Норми законодавства та теоретичні доробки надали можливість, на практиці, реєструвати твори архітектури як знаки для товарів і послуг. Відповідно тоді власниками немайнових прав стають архітектори, що створили такі будівлі, а майнові права переходять до забудовників, архітектурних компаній та об'єднань чи навіть до інвесторів.

До найвідоміших будівель зовнішній вигляд яких та назва є торговельними марками є найвища будівля в світі Burj Khalif та лондонський хмарочос «The Shard». Варто виділити лондонський 30 St Mary Axe, зовнішній вигляд якого був зареєстрований як торговельна марка, але офіційна назва не стала основною торговельною маркою, була зареєстрована «народна» назва The Gherkin [2].

Також наведемо приклад з судової практики європейських країн. Відтак компанія Apple в 2010 році

зареєструвала об'ємну торговельну марку в США. Вона являла собою інтер'єр та фрагмент фасаду магазину, в якому заявник збирався продавати та обслуговувати відповідні товари. Однак, міжнародна торговельна марка № 1060321 отримала відмову в реєстрації в Патентному відомстві Німеччини з наступним формулюванням: знак не асоціюється з заявником, а конкуренти можуть вільно використовувати столи, вітрини та вікна в своїх оффлайн магазинах. Відмову було оскаржено до Федерального Патентного суду Німеччини, котрий звернувся до Суду справедливості [3].

Останній в липні 2014 року лаконічно виразив свою думку: «Зовнішнє та внутрішнє оформлення магазину без точної вказівки розмірів та пропорцій може бути зареєстровано як торговельна марка для послуг роздрібної торгівлі тими товарами, котрі будуть продаватись в магазині, якщо позначення не являє собою невід'ємну частину пропозицій з продажу товарів — тобто придатне для надання інших оплачуваних послуг (наприклад навчальні заняття з користувачами)» [4].

Найбільш розповсюдженою є практика коли інтер'єр магазину охороняють за допомогою отримання патенту на промисловий зразок, а екстер'єр як твір архітектури і відповідно як об'єкт авторського права. Однак, патент на промисловий зразок (дизайн) не ефективний коли потрібно стягнути значну суму збитків, адже зв'язати останні з кількістю проданих товарів та упущеною вигодою являє собою складну задачу, а подекуди навіть не можливу. Що ж стосується охорони за допомогою авторського права, то тут можна говорити про значний недолік пов'язаний з обмеженням охорони об'єктів авторського права критерієм функціональності. Якщо ж твір має утилітарне призначення, то його форма не може бути монополізована.

Часто, задля забезпечення належної правової охорони один і той самий об'єкт реєструють і як знак для товарів і послуг і як об'єкт авторського права.

Щоб скласти повне уявлення про співвідношення правової охорони торговельних марок і об'єктів авторського права, слід дослідити й судову практику в цій сфері. Згідно з позицією Вищого господарського суду України слід розмежовувати сфери використання торговельної марки та відповідного об'єкта авторського права. Оскільки обсяг правової охорони торговельної марки визначається її зображенням та переліком товарів і послуг, наведеними у свідоцтві, власник відповідного свідоцтва може використовувати її лише для позначення тих класів товарів та послуг, перелік яких наведений у свідоцтві. Саме ж свідоцтво дає його власнику виключне право заборо-

няти іншим особам використовувати без його згоди, якщо інше не передбачене законом, позначення, схоже із зареєстрованим знаком, стосовно наведених у свідоцтві товарів і послуг, якщо внаслідок такого використання ці позначення і знак можна сплутати. Виключне право на використання твору належить до майнових прав автора (чи іншої особи, яка має авторське право). Водночас відповідно до ч. 1 і 2 ст. 13 Цивільного кодексу України особа здійснює цивільні права в межах, наданих їй договором або актами цивільного законодавства. Здійснюючи свої права, особа зобов'язана утримуватися від дій, які могли б порушити права інших осіб, завдати шкоди довкіллю або культурній спадщині. Таким чином, якщо особа, яка правомірно володіє об'єктом авторського права, почне маркувати таким позначенням відповідні товари і послуги, перелік яких відображений у свідоцтві на знак для товарів і послуг, такі дії будуть розцінені як посягання на права власника свідоцтва, передбачені ст. 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», у тому числі як вчинення без згоди власника свідоцтва дій, що потребують його згоди, та готування до вчинення таких дій, і вважатимуться порушенням прав власника свідоцтва, що тягне за собою відповідальність згідно до чинного законодавства України. На вимогу власника свідоцтва таке порушення має бути припинене, а порушник зобов'язаний відшкодувати власнику свідоцтва заподіяні збитки. Вимагати поновлення порушених прав власника свідоцтва може за його згодою і особа, яка придбала ліцензію [5].

Для повноти нашого дослідження необхідно також розглянути охорону архітектурних творів шляхом їх патентування. В Україні такої практики набули патенти на промисловий зразок (дизайн). Відповідно до Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» промисловий зразок — це результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання. Єдиною умовою патентоздатності є новизна. Об'єктом же промислового зразка може бути форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання, які визначають зовнішній вигляд промислового виробу і призначені для задоволення естетичних та ергономічних потреб [6].

Виходячи з вищезазначеного промисловим зразком може бути визнано креслення, ескізи, моделі, плани населених пунктів тощо. Однак під охорону не можуть підпадати архітектурні будівлі, технічні та інші споруди.

Важливо зазначити, що питання щодо правової охорони як промислових зразків зовнішнього вигляду архітектурних споруд, ландшафтів та інтер'єрів як в Україні та і у Європейському Союзі

є дискусійним. Одна частина фахівців у галузі інтелектуальної власності вважає це недоцільним, інша — можливим. Утім, необхідно зазначити, що Відомством з гармонізації на внутрішньому ринку здійснювалися реєстрації зовнішнього вигляду будівель в якості промислових зразків [7, с. 60].

Що стосується патентів на винаходи та корисні моделі, то вони є характерними для способу, виробу (конструкції) та композиції для компонентів. Це дозволяє у повній мірі захистити винахід, або об'єкт інновацій.

Загалом процес будівництва є способом створення будівель та споруд. Тому для нього основним є патент на спосіб зведення будівель, або наприклад технологію монтажу будівлі, або спосіб влаштування конструкції. Окремо можна виділити захист прав власності на знаряддя та інструменти праці будівельника, які в більшості є просто покращеннями відомих інструментів і більш правильним є отримання охоронного документу на корисну модель, так як не завжди є винахідницький рівень. Також, треба відзначити процеси та обладнання для будівництва, що використовуються при реконструкції та реставрації будівель та споруд. Дуже часто для певної будівлі виникає необхідність модернізації процесу. Може виникати ситуація нового застосування відомих пристроїв і способів. Але, нажаль, не рідко подібні вдосконалення та модернізації залишаються незапатентованим, через те, що їх використання припиняється з завершенням реконструкції, або реставрації будівлі чи споруди [8].

Окрім цього не слід принципово відділяти від будівництва процеси, які проводяться з будівлями після їх остаточного зведення. Для забезпечення гарантованого строку експлуатації необхідно дотримуватися експлуатаційних вимог та при необхідності проводити обстеження технічного стану будівлі, або споруди. Недотримання приводить до пошкоджень, або руйнувань окремих конструкцій, або будівлі в цілому. Для даної сфери характерні патенти способів експлуатації, впливу на фактори при будівництві, а також аналізу та моніторингу теперішнього технічного стану будівлі, або споруди. Обстеженням будівель є процес визначення їхнього технічного стану загалом процес обстеження має свої методи, але враховуючи дуже різні особливості кожної будівлі при обстеженні, мають місце нові способи, які удосконалюють, спрощують, роблять обстеження більш точним. Часто для обстеження нетипових будівель, або споруд необхідна розробка нового унікального способу обстеження [2].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Тож,

проведене дослідження дало змогу виявити що відповідно до сучасних тенденцій зовнішній вигляд будівлі та її назву прийнято реєструвати як знак для товарів та послуг, а також можлива охорона окремих авторських рішень чи цілісних творів у формі

промислових зразків. На разі дані питання ще не врегульовано прямо в законодавстві України та не розроблені достатньо на рівні доктринальних досліджень тож дана тематика і надалі залишається перспективною.

Література

1. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15 грудня 1993 року № 3689-XII / Відомості Верховної Ради України. — 1994. — №7. — Ст. 36.
2. Новицький О. П. Інтелектуальна власність в будівництві / О. П. Новицький [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/node/2793/novyckyuyintelektualnavlasnistvbudivnyctvi.pdf>
3. Томаров І. Є. Витрина магазина как торговая марка и произведение искусства / І. Є. Томаров // Loyer. — березень. — 2018.
4. Рішення Суду справедливості з справі [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf; jsessionid=9ea7d2dc30d5b4c00e35118e403388cbf28ff07904ad.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuNc3v0?text=&docid=154829&pageIndex=0&doclang=EN&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=373955>
5. Співвідношення об'єктів авторського права та торговельних марок: щотижнева інформаційно-правова газета Правовий тиждень [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=121732>
6. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15 грудня 1993 року № 3688-XII / Відомості Верховної Ради України. — 1994-№ 7. — Ст. 34.
7. Юдіна Г. А. Поняття промислового зразка в Україні та ЄС / Г. А. Юдіна // Теорія і практика інтелектуальної власності. — 2014. — № 5. — С. 57–65
8. Яновська Г. Б. Цивільне право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. Ц57 Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. — Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. — 468 с.
9. Греков Є. А. Авторське право на твори архітектури: дис. канд. юр. наук: 12.00.03 Цивіль / Греков Євген Анатолійович — Київ, 2007. — 208 с.

References

1. On the Protection of Rights to Trademarks for Goods and Services: Law of Ukraine dated December 15, 1993 No. 3689-XII / Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. — 1994 — No.7. — Art. 36.
2. Novitsky O. P. Intellectual Property in Construction / O. P. Novitsky [Electronic resource]. — Access mode: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/node/2793/novyckyuyintelektualnavlasnistvbudivnyctvi.pdf>
3. Tomarov I. E. Shop window as a trademark and a work of art / I. E. Tomarov // Loyer. — March. — 2018.
4. Judgment of the Court of Justice [Electronic resource]. — Access mode: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf; jsessionid=9ea7d2dc30d5b4c00e35118e403388cbf28ff07904ad.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuNc3v0?text=&docid=154829&pageIndex=0&doclang=EN&mode=req&dir=&occ=first&part=1 & cid = 373955>
5. Value of Copyright and Trademark Objects: Weekly Legal and Legal Newspaper Legal Week [Electronic Resource]. — Access Mode: <http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=121732>
6. On the Protection of Rights to Industrial Designs: Law of Ukraine dated December 15, 1993 No. 3688-XII / Information from the Verkhovna Rada of Ukraine. — 1994-№ 7. — Art. 34.
7. Yudina G. A. Concept of industrial design in Ukraine and the EU / G. A. Yudina // Theory and practice of intellectual property. — 2014 — № 5. — P. 57–65.
8. Yanovskaya G. B. Civil law of Ukraine: textbook / count. the authors; for ed. Ts57 gb Yanovitskaya, V. O. Kucera — Lviv: Lviv State University of Internal Affairs, 2011. — 468 s.
9. Eric A. Grekov A. Copyright in the works of architecture: diss. Cand. jur Sciences: 12.00.03 Civil / Grekov Yevgeny Anatolyevich — Kyiv, 2007. — 208 p.

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА».
Серія: «Юридичні науки»

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА».
Серия: «Юридические науки»

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «INTERNAUKA».
Series: «Juridical sciences»

№ 4(9)

Головний редактор — *Омельчук В.А.*

Київ 2018

Видано у авторській редакції

Адреса редакції: Україна, м.Київ, вул. Ломоносова, буд. 18
Контактний телефон: +38(044) 222 58 89
Контактний телефон: +38(067) 401 84 35
E-mail: editor@inter-nauka.com

Підписано у друк 25.06.2018. Формат 60×84/8
Папір офсетний. Гарнітура SchoolBookAS. Друк офсетний.
Умовно-друкованих аркушів 6,74. Тираж 100. Заказ № 220.
Ціна договірна. Надруковано з готового оригінал-макета.

Надруковано у видавництві
ТОВ «Центр учбової літератури»
вул. Лаврська, 20 м. Київ

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 2458 від 30.03.2006 р.